

Oktober 2005

Unge velgere

**Hvilken forklaringskraft gir skillelinjemodellen for
unge velgeres stemmegivning?**

**En analyse av Stortings- og skolevalgene
1993, 1997 og 2001**

Reidar Madsen

**Hovedoppgave i Statsvitenskap
Universitetet i Oslo
Institutt for statsvitenskap
Høsten 2005**

Forord

Som mange andre har jeg opplevd at det har tatt lengre tid enn planlagt å skrive en hovedoppgave. Jeg har sett fram til å levere, og det er derfor en god følelse når dette endelig skjer. Samtidig innebærer det også at tiden som student er i ferd med å avsluttes, i hvert fall i denne omgang. Det vil nok bli noe rart at jeg ikke lenger kan omtale meg selv som student.

Innholdet i oppgaven må stå for min egen regning, men det er flere som på ulike måter har hjulpet meg underveis, og disse fortjener en takk:

Først og fremst vil jeg takke Hanne Marthe Narud som har veiledet meg helt fra de første ustrukturerte tanker om oppgavetema og gjennom hele prosessen fram til sluttproduktet.

Takk til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som har gitt tillatelse til å bruke datamaterialet. En spesiell takk til avdelingsleder Helene Roshauw som har tilrettelagt datafilene, og som alltid har vært tilgjengelig for hjelp med disse.

Flere av mine medstudenter har på ulike tidspunkt lest og kommentert deler av utkastene mine, og både Bjørn Berg Børresen, Lars Martinsen og Sverre Molandsveen fortjener også en takk.

Jeg er selv ansvarlig for språket i oppgaven, men jeg har heldigvis fått god hjelp av at faren min, Karl Madsen, har lest gjennom og veiledet meg angående språk og grammatikk.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke jentene hjemme, Ingunn og Kirstine, for at de har latt meg jobbe med oppgaven. Nå skal den heldigvis ikke ta mer tid fra dere!

Drammen, oktober 2005.

Reidar Madsen

Innholdsfortegnelse

Forord.....	III
Innholdsfortegnelse	V
KAPITTEL 1.....	1
Introduksjon.....	1
1.0 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og underliggende spørsmål	3
1.2 Gangen i oppgaven	4
KAPITTEL 2.....	5
Teoretiske perspektiver	5
2.0 Innledning.....	5
2.1 Politiske skillelinjer.....	6
2.2 Kritikk av skillelinjemodellen	12
2.3 Skillelinjemodellen i norsk valgforskning.....	15
2.4 Unge velgere i valgforskningen.....	17
2.5 Teoretiske forventninger og veien videre.....	20
KAPITTEL 3.....	22
Metodiske perspektiver.....	22
3.0 Innledning.....	22
3.1 Det empiriske materialet.....	22
3.2 Operasjonaliseringer.....	22
3.3 Faktoranalyse	27
3.4 Statistisk metode	28
3.5 Signifikanstesting.....	28
3.6 Problemer med lav N.....	29
KAPITTEL 4.....	30
Stortingsvalgene 1993 - 2001.....	30
4.0 Innledning.....	30
4.1 Stortingsvalget 1993.....	30
4.2 Stortingsvalget 1997.....	39
4.3 Stortingsvalget 2001.....	49
4.4 Oppsummerende drøfting.....	60
KAPITTEL 5.....	67
Skolevalgene 1993 - 2001.....	67
5.0 Innledning.....	67
5.1 Skolevalget 1993.....	67
5.2 Skolevalget 1997.....	77
5.3 Skolevalget 2001.....	85
5.4 Oppsummerende drøfting.....	94

KAPITTEL 6.....	97
Alternative perspektiver	97
6.0 Innledning	97
6.1 Dealignment og realignment	97
6.2 Nypolitikk og postmaterialismetilnærming	100
6.3 Treffer kritikken?	102
 KAPITTEL 7.....	 103
Avsluttende betraktninger	103
7.0 Innledning	103
7.1 Skillelinjemodellens forklaringskraft for unge velgeres stemmegivning	103
7.2 Hvilke dimensjoner er viktigst for de ulike partienes unge velgere?.....	106
7.3 Skiller unge velgere seg fra øvrige velgere? – utfordringer for partiene	107
7.4 Avslutning	112
 Litteraturliste	 115

KAPITTEL 1

Introduksjon

1.0 Innledning

I større grad enn tidligere tyder mye på at norske velgere kan omtales som ustabile. Flere og flere velgere skifter parti fra valg til valg, og flere og flere bestemmer seg for hva de vil stemme kort tid før valget. Disse trendene har blitt påpekt av flere norske valgforskere (Berglund 2003, Listhaug 1989, Aardal m.fl. 1999, Aardal m.fl. 2003, Aardal m.fl. 2004,). Andelen velgere som skifter parti, har økt fra 18% mellom valgene i 1965 og 1969, mens den mellom 1997-valget og 2001-valget var på 37% (Aardal 2003:34). Dette ligger også klart høyere enn velgerskiftene i Danmark og Sverige (Holmberg 2000:19). Et annet tydelig utviklingstrekk er at velgerne venter lenger før de bestemmer seg. I 1965 bestemte 15% av velgerne seg for hva de ville stemme under selve valgkampen. Dette nådde en foreløpig topp i 1997 på hele 51%, mens det sank til 47% ved Stortingsvalget i 2001. Av alle som stemte, bestemte 12% seg på selve valgdagen. Dette får Aardal (2003:13) til å slå fast: "De store svingningene i perioden før stortingsvalget illustrerer et gjennomgående trekk ved norsk velgeratferd i de senere årene: velgerne er i villrede!"

Aardal (2004:15) skriver videre at en viktig årsak til økte velgervandringer er at båndene mellom velgernes sosiale bakgrunn og deres politiske preferanser er svekket. Allerede i 1983 konkluderte Valen & Aardal sine analyser av stortingsvalget i 1981 på følgende måte:

"Den viktigste tendensen som er rapportert i denne boken, gjelder den sterkt avtagende sammenheng mellom partipreferanse og velgernes sosiale bakgrunn. Det betyr at politiske lojaliteter knyttet til sosiale strukturforhold er i ferd med å gå i oppløsning."

(Valen & Aardal 1983:244)

Dette er ikke et typisk norsk trekk, men støttes av undersøkelser også i andre vestlige industriland (Franklin, Mackie & Valen 1992). Dette står i sterk kontrast til hva Lipset og Rokkan kunne konkludere med da de i 1967 formulerte det som skulle bli kjent som *fastfysingstesesen* (Lipset & Rokkan 1967:50), hvor de slår fast at partisystemet på 1960-tallet reflekterer konfliktstrukturen fra 1920-tallet. Tesen var et sentralt element i utviklingen av Rokkan & Valens skillelinjemodell. Denne modellen

har blitt flittig brukt som analyseredskap i valgforskningen, og flere bidrag har vist dens signifikans (Aardal og Valen 1995, Aardal m.fl. 1999, Aardal m.fl. 2003).

Men hvilke konsekvenser har det at velgerne har blitt mer troløse og ser ut til å være mer i villrede? En tanke som melder seg, er at når velgerne er i villrede, vil selve valgkampen få en mye større betydning. Dette er også en hovedkonklusjon fra analysen av stortingsvalget i 2001 (Aardal 2003:15). Aardal (2004:15) viser også til at det er tegn som tyder på at velgerne skifter standpunkt flere ganger i løpet av selve valgkampen. I tillegg er det slik at mange bestemmer seg for hva de vil stemme på selve valgdagen, og det er derfor blitt enda viktigere for partiene å holde valgkampen gående helt til valgdagen. Den siste innspurten kan ha betydning for valgutfallet.

Som jeg vil vise, finnes det alternative tolkninger på den utviklingen vi har sett. Det kan f.eks. være slik at velgerne bruker andre kanaler enn valg og politiske partier for å oppnå sine politiske ønsker. Begrepet *dealignment* er blitt introdusert for å beskrive situasjonen hvor færre og færre føler seg knyttet til et bestemt parti (Dalton m.fl. 1984). I denne settingen er det heller slik at økt utdanning og tilgang på politisk informasjon gjennom media gjør velgerne mindre avhengige av partiene, og at de dermed frir seg fra den strukturelle tilknytningen til partiene. Eventuelt kan en anta at vi nå er inne i en omformingsprosess, hvor tradisjonelle konfliktlinjer er i ferd med å erstattes av nye, og at det vil oppstå en *realignment*, nye stabile tilknytninger (Dalton m.fl. 1984)..

De store endringene i velgermønsteret som har skjedd i Norge de senere år, er også tydelig blant de yngre velgerne. På samme måte som øvrige velgere blir de også påvirket av de generelle valgvindene. Hvis en kan tolke fremtiden ut i fra de yngre velgernes stemmegivning, vil det være nyttig å gå enda nærmere inn på denne velgergruppens opptreden. Yngre velgeres stemmegivning vil være hovedfokus for denne oppgaven, og hovedspørsmålet vil være hvordan deres valg kan forklares?

Tidligere analyser har vist at det er forskjeller i stemmegivningen mellom yngre og øvrige velgere (Aardal 1999:204). Et viktig poeng er hvorvidt disse forskjellene kommer av typiske trekk ved de ulike generasjonene, eller om det er et resultat av en livssyklus-effekt. Hvis det siste er tilfelle, vil det skje endringer etter hvert som en blir

eldre, og en vil tilpasse seg helhetsbildet. Er det derimot snakk om en generasjonseffekt, vil helhetsbildet forandre seg når nye generasjoner tar over. F.eks. vil lav valgdeltakelse hos dagens unge velgere føre til generell lavere valgdeltakelse i løpet av noen år. Ved en livssykluseffekt vil derimot valgdeltakelsen forbli lav hos de unge, mens flere vil stemme når de blir eldre. Aardal (1999:212f) fant forskjeller mellom yngre og øvrige velgere ved 1997-valget, men de største forskjellene var mellom dem som var født før og etter den andre verdenskrig, og at det var her en kunne snakke om et generasjonsskifte.

Etter Stortingsvalget i 2001 ble det gjort en ny registrering av unge velgers stemmegivning (Aardal m.fl 2003:41). Ett typisk trekk som ble bekreftet her, er nedgangen i oppslutningen om Arbeiderpartiet blant førstegangselgere. 24% av førstegangselgerne stemte på Arbeiderpartiet i 1989, mens ved valget i 2001 stemte kun 11% av førstegangselgerne på Arbeiderpartiet. Oppslutningen til Arbeiderpartiet ble altså halvert på en 12-årsperiode. Hvis denne tendensen viser en kommende generasjonseffekt for Arbeiderpartiet, vil det være dramatisk for partiet. De andre partiene har ingen klare tendenser, bortsett fra at valgvinnerne stort sett også har mange stemmer blant de yngre velgerne: Senterpartiet i 1993, KrF i 1997 og Høyre og SV i 2001. Dette forsterker med andre ord inntrykket av at de yngre velgerne også følger valgvindene.

1.1 Problemstilling og underliggende spørsmål

Med denne innledningen er temaet for min oppgave presentert: Yngre velgers stemmegivning og hva som påvirker denne. Jeg har vist til den generelle tendensen til at strukturelle variabler ser ut til å ha svekket sin betydning for velgermassens stemmegivning. Jeg ønsker derfor å teste ut hvilken betydning disse variablene har for de yngste velgerne. Mer spesifikt ønsker jeg å gå inn på det som er kjent som skillelinjemodellen i valgforskningen for å undersøke hvilken forklaringskraft denne har på stemmegivningen hos personer under 30 år. Hovedproblemstillingen i oppgaven blir dermed:

- Hvilken forklaringskraft gir skillelinjemodellen for unge velgers stemmegivning?

Det er flere underliggende spørsmål som er av interesse i denne sammenheng. I tillegg til å se rent faktisk på førstegangsvelgere, vil det være naturlig å sammenligne med resten av velgermassen: Hvor store er de forskjellene jeg eventuelt måtte finne?

1.2 Gangen i oppgaven

I neste kapittel vil jeg gå inn på de forskjellige teoretiske vinklingene som har preget valgforskningen. Det bidraget som vil være mest sentralt i min oppgave, er Rokkan & Valens skillelinjemodell. I denne forbindelse vil jeg også gå inn på drøftingen av det helt sentrale begrepet *politisk skillelinje*. Som jeg allerede har referert til, har flere forskningsbidrag vist at tradisjonelle skillelinjer ser ut til å ha svekket forklaringskraft på stemmegivning. Det vil da være naturlig å presentere noe av kritikken mot skillelinjemodellen, og jeg vil også gjøre rede for noen alternative tilnærminger.

Det tredje kapittelet vil være et metodisk kapittel som vil diskutere fordeler og ulemper med det datamaterialet jeg vil bruke i analysen. Jeg vil basere meg på to typer valgundersøkelser som er gjennomført i forbindelse med de tre stortingsvalgene fra 1993 til 2001. For det første vil jeg bruke data fra valgundersøkelsene for å se på unge velgeres stemmegivning. For det andre vil jeg bruke skolevalgundersøkelsene som er gjennomført av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i forbindelse med skolevalgene i 1993, 1997 og 2001, for å se på den yngste velgergruppen – førstegangsvelgerne. Metodekapittelet inneholder også en diskusjon om operasjonaliseringsproblemer og analyseteknikker.

Kapittel 4 og 5 vil være en empirisk presentasjon av resultatene fra de ulike undersøkelsene og en analyse av skillelinjemodellens betydning. Kapittel 4 vil ta for seg valgundersøkelsene, mens kapittel 5 vil gå inn på skolevalgundersøkelsene. I og med at jeg også presenterer noen alternativer til skillelinjemodellen, vil jeg i kapittel 6 vurdere disse tilnærmingene. Til slutt vil jeg i kapittel 7 summere opp resultatene fra analysedelen for å kunne gi svar på min hovedproblemstilling: Hvilken forklaringskraft gir skillelinjemodellen for yngre velgernes stemmegivning?

KAPITTEL 2

Teoretiske perspektiver

2.0 Innledning

Tilnærming til valgforskning kan i følge Listhaug (1989:339) i hovedsak grupperes i tre tradisjoner, hvor de mest kjente og brukte modellene er ”*Michigan-modellen* med tyngdepunkt i omgrepet om partiidentifikasjon, *teorien om rasjonelle val* med fokus på veljaren som maksimerar av eigeninteresser og teorien om *strukturelle skillelinjer* som framhevar variablar knytt til sosioøkonomisk utvikling, modernisering og politisk demokratisering og nasjonsbygging.” Den mest brukte forklaringsmodellen i norsk valgforskning er skillelinjemodellen, og denne modellen vil som nevnt være det teoretiske utgangspunkt for min oppgave.

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for hva som ligger i denne modellen. I den forbindelse vil jeg først gå nærmere inn i begrepet *politisk skillelinje*, og hvordan dette forstås. Dette vil lede videre til en presentasjon av det som er kjent som selve skillelinjemodellen i norsk valgforskningen, nemlig Rokkan og Valens skillelinjemodell (Rokkan & Valen 1962, Rokkan & Valen 1964, Lipset & Rokkan 1967 og Rokkan 1987). Modellen er hyppig brukt som forklaringsmodell for valgatferd, og jeg vil vise til noen forskningsarbeider som har brukt denne modellen. Ingen forskningsmodell får stå uimotsagt, ei heller denne, og jeg vil derfor også gå inn på noe av kritikken mot modellen. I den forbindelse vil det være naturlig å gi plass til noen alternative forklaringsmodeller for valgatferd, i første omgang postmaterialismetilnærmingen slik den er utviklet av Inglehart (1977). Jeg vil også vise hvordan valgforskere har funnet nye skillelinjer, og dermed utvidet den opprinnelige modellen. Avslutningsvis vil jeg se på hvilke forventninger det vil være naturlig å ha til modellens betydning for yngre velgere.

Hovedspørsmålene som vil bli belyst i dette kapittelet vil altså være:

- Hva er en politisk skillelinje?
- Hva er skillelinjemodellen?
- Hvilken kritikk kan rettes mot modellen?
- Hvordan har den vært brukt?
- Hvilke teoretiske forventninger vil det være naturlige å sette opp for modellenes relevans for førstegangsvelgeres stemmegivning?

2.1 Politiske skillelinjer

2.1.0 Hva er politiske skillelinjer?

Et av de mest sentrale begrepene som vil bli brukt i oppgaven, er begrepet *politisk skillelinje*, og det vil derfor være naturlig å se på hvordan begrepet skal forstås.

Bjørklund (2001:34) sier om begrepet at det "siktes til sosiale, kulturelle og økonomiske motsetninger av en viss varig karakter". En viktig årsak til at denne gjennomgangen av selve begrepet er viktig, er at til tross for at det er et av de mest brukte begrepene i statsvitenskapen, er det også et av de mest upresise, noe også Bjørklund kommenterer. Bartolini og Mair skriver følgende om begrepet:

"The concept of "cleavage" which tends to be adopted in the contemporary literature has remained essentially vague and ambiguous, and little attempt has been made to specify its analytic connotations."

Bartolini og Mair (1990:213)

Aardal (1994:218) viser at denne upresisheten også viser seg i de mange forskjellige betegnelsene på begrepet, og at de ofte også opptrer som synonymer: "Cleavage", konfliktlinje, skillelinje, kløft, opposisjon, dimensjon, syndrom, frontlinje, motsetning; dels i ulike oppdelinger som sosial, politisk, strukturell, ideologisk, kulturell, segmentell, askriptiv." Bartolini og Mair (1990:215) ser på dette som et resultat av at konseptet "cleavage" ligger mellom de to vinklingene i politisk sosiologi: På den ene siden hvordan sosial struktur påvirker politisk atferd og politiske institusjoner, og på den annen side hvordan politiske institusjoner påvirker sosial struktur og endringer. De tar tak i denne problematikken ved å etablere en teoretisk definisjon på "cleavage". En konflikt må i følge Bartolini og Mair (1990:216-219) inneholde tre eksplisitte kjennetegn for å kunne defineres som en politisk skillelinje:

For det første inneholder en politisk skillelinje et empirisk element. Dette elementet peker tilbake på det sosioøkonomiske grunnlaget for skillelinjen, en lagdeling som skiller mennesker ut i fra kriterier som f.eks. klasse og religion: Katolikker blir skilt fra protestanter og arbeidere blir skilt fra arbeidsgivere (Moe 1997:7).

For det andre inneholder en politisk skillelinje et normativt element. Med dette menes at aktørene innenfor en gruppe føler en kollektiv tilhørighet til gruppen. Hvis ikke følelsen av gruppetilhørighet eksisterer, vil ikke den sosiale lagdelingen som blir beskrevet over, være nok til å legge grunnlaget for en politisk skillelinje.

For det tredje må en politisk skillelinje ha et institusjonelt uttrykk. Denne organiseringen av skillelinjer er viktig, fordi skillelinjene etter hvert får en autonomi i forhold til det politiske liv. Skillelinjene er nå i seg selv et uttrykk for politisk stabilitet som gir individer et sett av gitte alternativer for politisk atferd. På denne måten vil den opprinnelige etableringen av partisystemet bidra til å "tømme" det politiske rom, og gjøre det vanskeligere for nye partier og skillelinjer å få fotfeste på et senere tidspunkt. De må da konkurrere med allerede etablerte partier som i betydelig grad strukturerer velgernes oppfatning av hva som er viktig og riktig (Aardal 1994:224). Aardal viser her til eksempelet med at etablerte partier har innflytelse over valgordningen, og kan dermed begrense nye partiers muligheter til å bli representert. F.eks. vil det være de etablerte partiene som avgjør på hvilket nivå sperregrensen for representasjon på Stortinget skal ligge.

Det har vært en diskusjon om hvorvidt det må ligge et sosioøkonomisk grunnlag for at en skal kunne snakke om en politisk skillelinje, slik Bartolini og Mair setter opp sine kriterier. Aardal (1994:225) viser til at Rokkan og Valen ikke ser på økonomiske motsetninger som en tilstrekkelig betingelse for at vi kan snakke om en politisk skillelinje. I tillegg til de økonomiske motsetningene, må det også skje en politisk mobilisering som kobler motsetningene til de ulike partiene. I tillegg finnes det også skillelinjer som ikke har et sosioøkonomisk grunnlag. Disse blir ofte omtalt som ideologiske eller kulturelle skillelinjer. Synet på utenrikspolitikk har i flere bidrag blitt trukket fram som et eksempel på en skillelinje som ikke har denne tilknytningen (Allardt & Pesonen 1967 og Valen 1969:132). Som vi skal se nærmere på når vi går inn i Rokkan og Valens skillelinjemodell, har heller ikke de motkulturelle skillelinjene

innebygd de samme økonomiske motsetningene som konfliktene på arbeids- og varemarkedet. Skillelinjene avhold, religion og målsak, sees på som skillelinjer, ikke primært på grunn av sosioøkonomiske kjennetegn, men fordi den organisatorisk er knyttet til de motkulturelle bevegelsene. Dette får Aardal (1994:227) til å hevde at det kan "være grunn til å legge større vekt på utviklingen av en *kollektiv identitet* (politisk bevisstgjøring/mobilisering) og *organisering* som grunnlag for en politisk skillelinje, enn at skillelinjen nødvendigvis må være koblet til sosioøkonomisk bakgrunn." Videre legger han vekt på at varigheten og intensiteten i de politiske motsetningene, vil avhenge av en kombinasjon av denne organiseringen og eksistensen av et klart "venne- og fiendebilde". For å kunne diskutere hvorvidt en politisk konflikt kan karakteriseres som en politisk skillelinje, må en derfor se på og vurdere om det har forekommet en utvikling av politisk identitet og politisk organisering. Dette er i tråd med det tredje kriteriet hos Bartolini & Mair.

Når det gjelder spørsmålet om politiske skillelinjer må ha sosioøkonomisk forankring, konkluderer Aardal (1994:226) med at "spørsmålet om sosioøkonomisk forankring av skillelinjene i liten grad bør ses på som et "prinsippsspørsmål", og mer som et resultat av historisk gitte betingelser." Valen (1992) legger også til at en må ta hensyn til at skillelinjene varierer med hensyn til aktualitet, og at forholdet mellom velgerne og skillelinjene derfor er mer dynamisk enn hva en ren sosioøkonomisk modell legger til grunn.

Skillelinjenes endrede betydning har kommet klart til uttrykk i valgforskningen. Som nevnt, ble dette blant annet slått fast i analysen av stortingsvalget i 1992¹. Jeg skal gå noe inn på alternative forklaringsmodeller til skillelinjemodellen i et senere avsnitt, men skal i denne sammenheng gå inn på fokuset som ble rettet mot at aktuelle stridsspørsmål kunne virke styrende på partivalg. Fram til 1970-årene var de fleste stridsspørsmål knyttet til de etablerte skillelinjene (Valen 1992), mens det fra nå av i langt større grad enn tidligere kom stridsspørsmål som gikk på tvers av gamle skillelinjer. Aardal (1994:228) viser til at en sentral observasjon som ble gjort i analyser av stridsspørsmål, var nettopp at forskjeller i holdninger og standpunkter til ulike stridsspørsmål ikke nødvendigvis kunne knyttes til sosioøkonomiske betingelser

---

¹ Som nevnt på side 3 i innledningkapitlet.

i velgerbefolkningen. Dette gjorde at Valen (1992:13) innførte begrepet *ideologisk skillelinje*, som ble definert som "motsetninger som eksisterer i bevisstheten hos individer og kan identifiseres ut fra deres oppfatning og vurdering av gitte stridsspørsmål." Dette skillet mellom ideologiske og sosioøkonomiske skillelinjer er nyttig fordi vi "ved hjelp av strukturelle skillelinjer kan prøve å identifisere *langsiktige* endringsprosesser, mens ideologiske skillelinjer er mer velegnet for studiet av kortsiktige, situasjonsbestemte svingninger" (Valen 1992:13. Original uthevning.)

Valens skille mellom ideologiske og sosioøkonomiske skillelinjer får ikke stå uimotsagt. Aardal (1994:229f) gjør rede for kritikken som har kommet: For det første klargjør ikke Valen om det er snakk om en videreutvikling av den originale skillelinjemodellen, eller om det er snakk om et brudd med denne modellen. Videre gjøres det heller ikke klart om de sosioøkonomiske og de ideologiske skillelinjene skal oppfattes som sidestilte analyseredskap. For det tredje er det viktig å understreke at ideologisk bevisstgjøring er et viktig innslag i alle former for politiske skillelinjer. Dette er i tråd med det andre kriteriet hos Bartolini & Mair. Det er med andre ord ikke snakk om en ny type skillelinje. En ideologisk skillelinje slik Valen definerer det, vil heller kunne sees på som motsetninger som i mindre grad enn de fleste tradisjonelle skillelinjer har klare sosioøkonomiske forankringer. For det fjerde er begrepet politiske skillelinjer ment som et hjelpemiddel til å forstå varige motsetninger, og det kan da bli uheldig å bruke skillelinjebegrepet på kortsiktige forhold. Analytisk har begrepet hjulpet til å skille mellom ideologiske motsetninger av en mer permanent karakter på den ene siden, og på den andre siden kortvarige og situasjonsbestemte stridsspørsmål. Aardal (1994:230) foreslår derfor at en inntil videre ikke bruker betegnelsen *ideologiske skillelinjer* på grupper av stridsspørsmål som empirisk hører sammen, men at man f.eks. omtaler dem som holdningsdimensjoner, for å markere at det foreløpig er for tidlig å si om disse bør sees på som selvstendige *skillelinjer*.

Som en konsekvens av diskusjonen omkring "ideologiske skillelinjer" (Valen 1992 og Aardal 1994), kommer Aardal (1999:67) til at det er "nødvendig å supplere den tradisjonelle sosial-strukturelle forklaringsmodellen med velgernes subjektive oppfatninger av stridsspørsmål og politiske prioriteringer". Ved å se på underliggende

holdningsmønstre og standpunkt i stridsspørsmål, utvides og videreføres dermed den tradisjonelle skillelinjemodellen (Aardal 1999:67).

Så langt om selve begrepet skillelinjer. I det neste delkapittelet vil jeg gå mer spesifikt inn på Rokkan & Valens skillelinjemodell.

2.1.1 Rokkan og Valens skillelinjemodell

Skillelinjemodellen i norsk valgforskning ble utarbeidet på 1960-tallet. Det som av Aardal & Valen (1995:149) omtales som "den første EU-eksplosjonen" i 1961-1963, var det som satte i gang arbeidet med modellen.

Rokkan og Valen identifiserer fem konfliktlinjer som har hatt betydning for utviklingen av det norske partisystemet (Rokkan & Valen 1964:166):

- 1) Den *territorielle* motsetningen (T) mellom hovedstad og provins, mellom sentrum og periferi.²
- 2) Den *sosiokulturelle* konfliktlinjen (SK) mellom akademisk utdannede, "europeiserte" embetsmenn og patrisiere i byene og de stadig mer statusbevisste, artikulerte og nasjonsorienterte bøndene i landdistriktene.
- 3) Den *religiøse* motsetningen (R) mellom den etablerte bybefolkningens sekulariserte og tolerante liberalisme og den ortodokse og skrifttro lutherdom som er utbredt blant mange på bygdene og blant nyinnflyttede i byer og tettsteder.
- 4) Den økonomiske konfliktlinjen på *varemarkedet* (VM) mellom produsentene og kjøperne av fiske- og landbruksprodukter, igjen et uttrykk for en motsetning mellom bybaserte og hovedsakelig landlige interessesektorer.
- 5) Motsetningen på *arbeidsmarkedet* (AM), til å begynne med arbeidsgivere og lønnstakere og senere primært i de store enheter i økonomien og i den offentlige sektor, mellom arbeidsgivere og funksjonærer.

I tillegg kan vi se en *moralisk* motsetning (M) som mer spesielt går på kontrollen over salg og produksjon av alkohol.

---

² Med sentrum menes den sentrale region rundt hovedstaden. Begrepet periferi brukes om to forskjellige periferier: Den sørvest-norske og den nord-norske. (Aardal & Valen 1995:113)

Både den territorielle og den sosiokulturelle konfliktlinjen hadde betydning for dannelsen av de to første partiene, Venstre og Høyre. Høyre var sentrumsorientert og "europeiserte" i sin kultur, mens Venstre var mer nasjonsorientert og sto sterkest i periferien. Venstre splittes flere ganger som følge av uro omkring religiøse og moralske spørsmål. På sikt leder dette til dannelsen av Kristelig Folkeparti (1933³) I tillegg møter Venstre utfordring fra det nystiftede Arbeiderpartiet (1887). Særlig tydelig blir dette etter at allmenn stemmerett for menn ble innført i 1898, og at arbeidere som følge av industrialiseringen utgjorde en større og større velgergruppe. Arbeiderpartiet er med andre ord først og fremst forankret i konfliktene på arbeidsmarkedet, og med dette ble Venstre å regne som et mellomparti i økonomiske spørsmål. Bondepartiet/Senterpartiet⁴ (1921) ble stiftet som følge av misnøye med Venstres landbrukspolitikk. De to økonomiske konfliktlinjene (VM og AM), skapte slik en triangelkonflikt i samfunnet. Valen (1992:70) beskriver dette slik:

"Arbeiderpartiet var motstander av Høyre og Bondepartiet i spørsmål som angikk arbeidernes lønninger og interesser. Samtidig var Arbeiderpartiet og Bondepartiet allierte mot Høyre i spørsmål om priskontroll på landbruksvarer og beskyttelse av primærnæringene mot utbytting fra folk i bynæringene og utenlandsk konkurranse. Men til andre tider har konflikten i varemarkedet artet seg som en motsetning mellom Bondepartiet/Senterpartiet og jordbrukets interesser på den ene side og på den annen side bynæringenes og industriens interesser som Arbeiderpartiet og Høyre er de fremste eksponenter for."

I 1961 ble så Sosialistisk Folkeparti⁵ stiftet av motstandere av Arbeiderpartiets linje i utenrikspolitikken. Denne uenigheten kan også spores tilbake til forholdet til Komintern på 1920-tallet⁶. Partiet plasserer seg i konfliktstrukturen i stor grad som Arbeiderpartiet (Valen & Rokkan 1974, Valen 1992), men ligger ideologisk til venstre for Arbeiderpartiet på en venstre-høyre akse. I etterkant av EF-avstemningen i 1972 skjedde det flere partisplittelser. I tillegg til at Venstre ble splittet, og etter hvert redusert til et miniparti, kom det nye partier til. I følge Valen (1992:75), "må de nye

---

³ Kristelig Folkeparti (KrF) var fram til 1945 begrenset til Hordaland, men ble etter annen verdenskrig et landsomfattende parti. (Valen 1981:68, 70)

⁴ Bondepartiet skiftet navn til Senterpartiet i 1959 (Libæk et.al. 2002:342).

⁵ Sosialistisk Folkeparti slo seg sammen med Kommunistpartiet og Arbeiderbevegelsens Informasjonskomite i et Sosialistisk Valgforbund i 1973. Valgforbundet organiserte seg som et politisk parti, Sosialistisk Venstreparti (SV) i 1975. Partidannelsen førte også til at en venstrefløy brøt ut av samlingen og reetablerte Norges Kommunistiske Parti (NKP) (Valen 1981:74-75).

⁶ Under den første verdenskrig ble Det norske Arbeiderpartiet et svært radikalt parti i europeisk sammenheng. I 1921 meldte partiet seg inn Komintern (Internasjonalt kommunistisk parti – ledet fra Moskva.), noe som førte til at en utbrytergruppe dannet Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti. I 1923 vedtok så landsmøte at DNA skulle melde seg ut av Komintern igjen. Mindretallet, som ble i Komintern, dannet Norges Kommunistiske Parti. (Libæk m.fl. 2002:154f)

partidannelsene på høyrefløyen (ALP/FRP) og på venstrefløyen (SV og AKP) nærmest klassifiseres under motsetningen i arbeidsmarkedet”.

Slik ser vi at dagens partier har sin historiske rot i den konfliktstrukturen som Rokkan og Valen beskriver, og Bjørklund (2001:32) slår fast at det er selve hovedideen i modellen: Partiene i et samfunn er avspeilinger av de underliggende konfliktlinjene i samfunnet. Hos Rokkan & Lipset har den empiriske bruken av modellen også slått fast et annet faktum. Ved å analysere partiutviklingen i europeiske land gjennom den nasjonale og den industrielle revolusjonen finner de det de så på som det viktigste karakteristika ved Vesteuropisk politikk, som kommer til uttrykk ved fastfrysingstesens:

“... the party systems of the 1960's reflect, with few but significant exceptions, the cleavage structures of the 1920's.”

Lipset & Rokkan (1967:50)

Men hvordan kunne det ha seg at konfliktdimensjonene holdt seg så stabile? Moe (1997:19) forklarer dette gjennom fire punkter: For det første vil konfliktlinjene opprettholdes om interessene rundt dem fortsatt er relevante og det fortsatt eksisterer en kollektiv identitet hos de polariserte gruppene. For det andre vil nye politiske identiteter først og fremst oppstå om velgergruppen utvides. I Norge var universell allmenn stemmerett gjennomført i 1898 (for menn) og 1913 (for kvinner). Det tredje argumentet er at valglovene favoriserer de eksisterende partiene, ved at det er de som konstituerer reglene. For det fjerde vil de etablerte partiene gjøre det de kan for å isolere velgersegmentet på den måten at de ønsker å innsnevre velgermarkedet. Da blir det vanskeligere for nye partier å vinne innpass.

2.2 Kritikk av skillelinjemodellen

2.2.0 Dealignment og realignment

Det er spesielt fastfrysingstesens hos Lipset og Rokkan som har måttet tåle kritikk. Flere studier har som nevnt vist at den tradisjonelle tilknytningen mellom bestemte sosiale grupper, og bestemte partier har vist en tilbakegang. Dalton m.fl. (1984) bruker begrepene dealignment og realignment for å beskrive endringene i vestlige partisystem. Dette er to teorier som ønsker å forklare disse endringene. Dealignment

hører hjemme i "Den funksjonelle modellen" og realignment hører hjemme i "Den sosiale konfliktmodellen" (Knutsen 1988).

Med dealignment menes en nedgang i andelen av velgere som føler seg tilknyttet et bestemt parti (Dalton m.fl. 1984:233). I selve beslutningsprosessen har de politiske partiene fått en mindre betydning, og vi ser at byråkratiet og interessegrupper har overtatt deler av partienes gamle roller. "Dealignment" er derfor på makronivå et uttrykk for en grunnleggende reduksjon i de politiske partienes og den numerisk-demokratiske kanalens "funksjonelle" betydning, og uttrykk for at de politiske partiene har fått mindre betydning når det gjelder å formidle krav og støtte fra befolkningen til det politiske system" (Knutsen 1988:159). Dette fører igjen til at de politiske partiers legitimitet reduseres i befolkningen. Også på mikronivå impliserer begrepet forandringer: Tidligere foregikk politisk kommunikasjon mellom massene og elitene i stor grad gjennom de politiske partiene, men i dagens samfunn har denne funksjonelle rollen blitt redusert. Velgerne har høyere utdanning enn tidligere, og massemediene har gitt økt tilgang til politisk informasjon. Dette er med på å gjøre velgerne mindre avhengig av de politiske partiene for å kunne ta standpunkt til politiske stridsspørsmål.

I følge den sosiale konfliktmodellen er det som kan virke som en dealignment-prosess, egentlig snakk om første skritt i en omformingsprosess av konfliktlinjesystemet i forbindelse med overgangen fra det industrielle til det postindustrielle samfunnet (Knutsen 1988:161). Med realignment menes nettopp en omforming eller et skifte i gruppene partiene baserer sin støtte på (Dalton m.fl. 1984:13). Dette kan da føre til endringer i partienes politikk og til økende eller synkende velgeroppslutning. De gamle konfliktlinjene vil bli erstattet av nye konfliktlinjer som uttrykker de mer aktuelle motsetningene i det postindustrielle samfunnet. I og med at denne prosessen sees på som en overgangsfase, vil vi igjen kunne se ny stabilitet i systemet når disse nye konfliktlinjene får satt seg. "Resultatet vil bli nye stabile tilknytninger ("alignments") mellom ulike konfliktlinjevariabler og partivalg og følgelig nye, sterke identifikasjoner med politiske partier" (Knutsen 1988:161).

Beck hevder i Dalton m.fl.(1984:239) at dealignment er en bedre beskrivelse enn realignment på situasjonen i Norge. Jeg vil derfor kunne forvente at de tradisjonelle konfliktlinjene vil ha liten forklaringskraft for unge velgeres stemmegivning. Er derimot realignment en bedre beskrivelse, vil jeg i tillegg til en svekkelse av tradisjonelle konfliktlinjer, kunne forvente at nyere konfliktlinjer vil ha større forklaringskraft blant unge velgere.

2.2.1 Nypolitikk og postmaterialismetilnærming

I "The Silent Revolution" (1977) ser Ronald Inglehart for seg en overgang fra strukturelle til verdibaserte konfliktlinjer. Han skiller mellom tre hovedgrupper av politiske konfliktvariabler (Inglehart 1977:181-182):

- 1) Preindustrielle variabler, som f.eks. religion, språk og etnisitet.
- 2) Industrielle variabler, som f.eks. inntekt, utdanning, yrke og fagforeningsmedlemskap.
- 3) Postindustrielle variabler, som er knyttet til individuell verdiorientering, f.eks. tilhørighet, medbestemmelse, livskvalitet og miljøvern.

I følge Inglehart vil den politiske utviklinga bevege seg i retning av en økt betydning for postindustrielle variabler. Årsaken til denne overgangen er en kombinasjon av to hypoteser, knapphetshypotesen og sosialiseringshypotesen. Med dette menes det for det første at ens politiske prioriteringer følger av ens sosioøkonomiske miljø: En ønsker det en mangler eller har knapt av. For det andre vil sosialiseringen tidlig i livet påvirke det verdisynet som vil ligge til grunn for resten av livet.

Den økonomiske utviklingen etter andre verdenskrig skapte en ny økonomisk trygghet for den framvoksende generasjon, og dette gjorde det mulig å prioritere andre verdier enn de rent økonomiske. Når nye generasjoner etter hvert overtar etter de eldre, vil det derfor etter Ingleharts oppfatning skje en "stille revolusjon". Hovedtesen er at de nye verdidimensjonene på sikt vil ta over for de tradisjonelle konfliktlinjene i samfunnet. Disse endringene vil skje gradvis ettersom befolkningen skiftes ut, og vil kunne gi store konsekvenser for politiske valg. Inglehart (1977) viser at denne f.eks. gir utslag i oppslutning om grønne organisasjoner, fredsbevegelser og motstand mot kjernekraft.

Knutsen (1988:169) konkluderer likevel med at "Til tross for svekkelsen av de førstnevnte konfliktlinjene, synes spesielt de språklige/etniske og delvis de religiøse konfliktlinjene å ha betydelig motstandskraft i forhold til de sosiostrukturelle endringene i avanserte industrisamfunn."

Postmaterialismetilnærminga er en del av det som kalles nypolitikk-tradisjonen. Dette er en retning innenfor statsvitenskapen som i hovedsak fokuserer på det som oppfattes som overgang fra tradisjonelle sosiale strukturers påvirkning for valg, til et fokus på velgernes verdiorienteringer (Jensen 1993). Et annet kjennemerke er vektleggingen av velgernes evne til å forstå politikk. Et høyere utdanningsnivå i befolkningen, økt tilgang på politisk informasjon og oppmerksomhet omkring politiske stridsspørsmål har gjort dette mulig. Inglehart beskriver dette som at det har skjedd en *kognitiv mobilisering* i befolkningen. Det nye politiske verdensbilde har ført til et konfliktbilde med "Det nye venstre" mot "Det nye høyre". På venstresiden står unge, høyt utdannede middelklassemenn som fokuserer på andre spørsmål en økonomi, f.eks. miljø, fred og kvinnesak. På høyresiden finner vi forsvarere av kjernefamilien, privat eiendom og vektlegging av politi og rettsvesen. Det nye høyre får oppslutning i den gamle middelklassen, men også fra arbeiderklassen (Jensen 1993).

2.3 Skillelinjemodellen i norsk valgforskning

Da Lipset & Rokkan studerte det politiske landskapet på 1960-tallet, konkluderte de altså med at de politiske motsetningene i stor grad var de samme som på 1920-tallet (Lipset & Rokkan 1967:50), og dette førte til lanseringen av "fastfrysingsteser". Skillelinjemodellen har siden vært den mest brukte modellen innenfor norsk valgforskning (Lipset & Rokkan 1967, Rokkan & Valen 1974, Valen 1992, Aardal & Valen 1995 og Aardal m.fl. 2003a).

Aardal (2003:48) viser til at sammenhengen mellom sosial bakgrunn og stemmegivning har vært et kjennetegn på utviklingen av partisystemer i mange land, men at dette har vist seg spesielt gjeldende i Norge. Selv om Valen i 1981 konkluderte med at sammenhengen var i ferd med å svekkes (Valen & Aardal 1983:244), har analyser av valg etter valg vist at skillelinjemodellen fortsatt har gitt en

viss forklaringskraft (Valen, Aardal & Vogt 1990, Aardal & Valen 1995, og Aardal m.fl. 2003)

Også ved Stortingsvalget i 2001 viser Berglund (2003:137) at skillelinjemodellen har betydning. Aardal (2003:48) mener dette har å gjøre med at det ligger en institusjonell treghet i partisystemet. Partiene er med på å forme velgernes bilde av hva som er politisk viktig, og innsnevrer dermed velgernes handlingsrom for alternative tolkninger og etablering av nye politiske grupperinger og motsetninger.

En annen forklaringsfaktor for stemmegivning som har blitt trukket fram, er velgernes holding til enkeltsaker, men valgforskningen har også vist at velgernes holdninger i enkeltsaker oftest "henger i hop" innenfor de enkelte saksområdene (Aardal 2003:65). Det har blitt argumentert for at vi kan snakke om følgende fire ideologiske dimensjoner i dagens politiske bilde (Aardal 2003:65): Den første er en dimensjon knyttet til synet på statlig styring/kontroll, den tradisjonelle venstre/høyre-skalaen. Videre har vi en dimensjon som går på moral-etiske problemstillinger. Disse dimensjonene har til en viss grad fulgt det politiske livet i lang tid, og var en del av den tradisjonelle skillelinjemodellen. Den tredje dimensjon er knyttet til økonomisk vekst eller fokus på miljøvern, mens den fjerde og siste dimensjonen er knyttet til motsetninger i synet på velferdsstatens forpliktelser og etter hvert med særlig vekt på forholdet til innvandrerne. De to siste dimensjonene har vist seg særlig aktuelle siden 1970-tallet. På bakgrunn av antakelsen om at disse dimensjonene fortsatt spilte en rolle i norsk politikk, ble de, sammen med en annen klassisk skillelinje, motsetningen mellom sentrum og periferi, analysert etter 2001-valget. Aardal konkluderer analysen med at velgernes holdninger til ulike politiske standpunkter kan grupperes inn i seks ulike ideologiske dimensjoner (Aardal 2003:81):

1. En motsetning knyttet til synet på innvandring og solidaritet med fattige utviklingsland.
2. En motsetning knyttet til synet på offentlig styring og kontroll kontra private markedsløsninger. Synet på økonomisk utjevning og ulikhet inngår i denne dimensjonen.
3. En motsetning knyttet til synet på økonomisk vekst kontra vern av natur og miljø.
4. En motsetning knyttet til moralsk-religiøs kontra sekulære verdier.

5. En motsetning mellom sentrum og periferi.
6. En ny motsetning knyttet til ønsket om globalisering og internasjonalisering vs. nasjonal autonomi.

Vi ser at dimensjon 2, 4 og 5 har klare røtter tilbake til Rokkan og Valens skillelinjemodell, mens dimensjon 1 og 3 først og fremst kan sees på som et resultat av de ideologiske strømningene som dukket opp på 1970-tallet. Dette kan sees i tråd med Inglehart (1977) og hans vektlegging av postmaterialistiske verdikonflikter. Den siste dimensjonen er det naturlig å anta vil kunne øke i betydning i framtiden.

Analyser fra Stortingsvalget i 2001 viser videre at ideologisk orientering spiller en viktig rolle ved valget, og står for en samlet forklart varians på 58% (Aardal 2003:99). De gamle skillelinjene har fortsatt forklaringskraft på politiske motsetninger, men samtidig spiller også de nyere dimensjonene en viktig rolle. En klar konklusjon hos Aardal (2003:106) er at "norske velgeres standpunkt til politiske stridsspørsmål ikke spriker i alle retninger, men tvert i mot avspeiler en ideologisk struktur som er stabil over tid og som er viktig for stemmegivningen".

2.4 Unge velgere i valgforskningen

Stemmerettsalderen har blitt endret ved flere anledninger i Norge. Med den allmenne stemmeretten som ble innført for menn i 1898, lå alderskravet på 25 år. Videre ble den senket til 23 år i 1921, 21 år i 1949 og til 20 år i 1969. I 1978 kom så grensen som vi kjenner i dag: 18 år. Berglund (2003:160) viser til at gjennomgangstonen i valgkommentarer på 1990-tallet har vært at valgdeltakelsen blant ungdom er for lav. Aardal m.fl. (1999:194) refererer til skolevalgundersøkelser som tyder på at andelen unge som overhodet ikke er interessert i politikk, har økt drastisk. Lidén og Ødegård (2002) viser til at det har blitt satt i gang ulike offentlige tiltak for å øke valgdeltakelsen. Tendensen er ganske tydelig: Valgdeltakelsen og interessen for politikk hos de yngste velgerne, førstegangselgere, er lavere enn hva som blir sett på som ønskelig.

I sine undersøker finner Berglund (2003) at det er forskjeller i valgdeltakelse mellom førstegangselgere og andre velgere. Han finner at valgdeltakelsen stabiliserer seg på et høyt nivå etter tre til fire valg, og ser på dette som at velgeren blir sosialisert inn i politikken. Et hovedpoeng er videre at vi ikke bare kan bruke alder som

forklaringsfaktor på varierende valgdeltakelse. Ved å utvide analysen og ta inn faktorer som utdanning, fagforeningsmedlemskap og sivil status, finner Berglund at det er store variasjoner også innad i førstegangselgergruppen: "I snitt dreier det seg om rundt tre prosent mellom høyeste og laveste nivå over hele perioden, noe som innebærer at forskjellene er større *innad* i denne aldersgruppen enn *mellom* aldersgruppene" (Berglund 2003:173). Den laveste deltakelsen finner han hos ugifte med lav utdanning og som står uten fagforeningsmedlemskap, mens gifte førstegangselgere med (relativ) høy utdanning og fagforeningsmedlemskap, ligger tett opp til det generelle bildet. Samtidig er ikke alder en helt irrelevant forklaringsfaktor, fordi det også viser seg at disse sosialiseringvariablene spiller en viktigere rolle for yngre enn for eldre velgere.

Aardal m.fl. (1999) undersøker holdninger til stridsspørsmål i velgergruppen under 30 år ved 1997-valget for å kunne si noe om en kan skille mellom yngre og øvrige velgere. En antagelse om at ungdom representerer nye verdier og politiske preferanser, vil føre til at denne gruppen vil avvike fra helhetsbildet i forhold til tradisjonelle ideologiske holdningsdimensjoner. I motsetning til i 2001, hvor seks ideologiske dimensjoner ble undersøkt, ble følgende dimensjoner undersøkt i tilknytning til 1997-valget: Holdning til innvandring, offentlig-privat, vekst-vern og sist holdning til moral/religion.

I synet på innvandring går det et skille mellom yngre og eldre. Skillet går derimot ikke mellom de yngste og de andre, men mellom de som er over og under 50 år, hvor de eldste er mest negative. På offentlig-privat dimensjonen viser det seg at de yngste er mer positive til private løsninger enn gjennomsnittet, men den mest positive gruppen er de mellom 30-39 år. I synet på vekst eller vern er de yngste (18-21 år) mest opptatt av vern, mens hovedskillet igjen går mellom de som er over og under 50 år, hvor de eldste er mest opptatt av vekst. Skillet på over/under 50 år gjør seg også gjeldende på det moralsk-religiøse plan, hvor grad av religiøs orientering øker med stigende alder. Hovedkonklusjonen i analysen av 1997-valget er at hovedstrukturen er den samme blant unge under 30 år som i befolkningen som helhet. Det skillet vi finner, går derimot mellom de over og de under 50 år, det vil si mellom førkrigs- og etterkrigs generasjonen.

Når det gjelder konkret stemmegivning på ulike partier, finner vi også noen forskjeller innad i velgergruppene. Aardal m.fl. (1999:200) presenterer en tabell som viser avviket mellom førstegangselgernes stemmegivning og gjennomsnittet for 1997-valget. Her ser vi et klart negativt avvik for Arbeiderpartiet, hvor partiet har 16 prosentpoeng lavere oppslutning enn i befolkningen som helhet. SV og V har henholdsvis 6 og 6,5 prosentpoeng høyere oppslutning blant de yngste, mens det for de resterende partiene ikke er klare avvik. I denne tabellen er N=89, og for å få et bedre tallunderlag utvides analysen til å inkludere alle velgere under 30 år. Denne analysen bekrefter at ungdomsvelgere i de ulike partiene preges av de samme grunnholdningene som øvrige velgere. For eksempel er ungdom som stemmer på Sosialistisk Venstreparti verneorienterte, positive til innvandringspolitikken og de legger vekt på økonomisk omfordeling og statlig styring. De samme kjennetegnene finner vi igjen hos den gjennomsnittlige SV-velgeren. Aardal kan derfor konkludere med at "selv om yngre velgeres partivalg avviker en del i forhold til eldre, er ungdommen *ikke* avvikende når det gjelder koblingene mellom ideologiske preferanser og partivalg." og "Tradisjonelle ideologiske motsetninger gjør seg med andre ord også gjeldende blant unge velgere." (Aardal m.fl. 1999:202).

Til tross for at Aardal m.fl. (1999:210) finner at ungdom har tilpasset seg "de voksnes" verden, vil han også holde fast på at de yngre velgerne "ikke har utviklet noe personlig forhold verken til politikken innhold eller dens aktører", og at de derfor møter sine første valg med stor usikkerhet. På spørsmål om når en bestemmer seg for hvilket parti en vil stemme på, svarer 41% av førstegangselgerne at de bestemte seg for hva de ville stemme like før valget⁷. Denne andelen synker med stigende alder, og bare 15% av velgerne over 70 år bestemte seg rett før valget. Det samme skillet gjelder i synet på valgkampens betydning: 6% av velgere over 70 år sier valgkampen spilte en viktig rolle for dem, mens 26% av førstegangselgere svarer at valgkampen var viktig for dem. Tilsvarende viser en sammenligning mellom 1993- og 1997-valget at lojaliteten til et parti øker med økende alder.

---

⁷ Spørsmålet lyder slik: "Når var det du bestemte deg for å stemme på det partiet du valgte – var det lenge før valgkampen begynte, var det en gang under valgkampen eller var det like før valgdagen?" (Aardal m.fl. 1999:210)

2.5 Teoretiske forventninger og veien videre

Jeg har så langt redegjort for skillelinjemodellen og dens plass i valgforskningen. Hva kan jeg så forvente å finne i mine analyser av unge velgere? For det første har flere analyser vist at modellen har hatt forklaringskraft for velgeratferd. Samtidig har analysene også vist at den har mindre forklaringskraft ved senere valg, enn hva den hadde da den først ble utviklet. I tråd med dette, kan det være naturlig å forvente at modellen har forklaringskraft også for unge velgere. Men ettersom modellens forklaringskraft har vist en synkende tendens, vil det samtidig også være sannsynlig at modellen har mindre forklaringskraft for denne velgergruppen enn for øvrige velgere.

Aardal (2003:65) har som tidligere nevnt vist at velgeres holdninger i enkeltsaker oftest "henger i hop" innenfor de enkelte saksområdene. Men i hvor stor grad gjelder dette også for unge velgere? Her er forventningene mine noe mer uklare, men i og med at Aardal m.fl. (1999:202) finner at tradisjonelle ideologiske motsetninger også gjør seg gjeldende blant unge velgere ved 1997-valget, vil jeg anta at jeg finner et tilsvarende mønster også ved de andre valgene som analyseres. Min analyse vil vise hvorvidt det er forskjeller mellom yngre og øvrige velgere på de ulike holdningsdimensjonene og innad i de ulike partiene.

Forholdet til begrepene dealignment og realignment vil også bli belyst i analysen. Jeg vil se på om det er forskjeller på unge velgeres partitilknytning, sett i forhold til øvrige velgere? En kan også tenke seg at nyere konfliktlinjer vil være mer aktuelle for yngre velgere, og at det derfor gir mer mening å snakke om realignment i denne velgergruppen. Tilsvarende vil jeg undersøke hvorvidt postmaterialismetilnærmingen er mer aktuell for unge velgere enn den er for de øvrige velgerne.

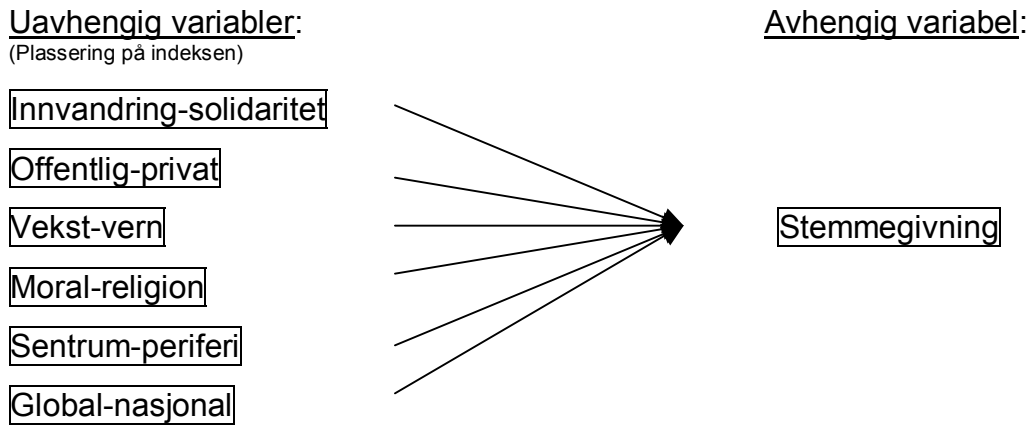
Med utgangspunkt i den tradisjonelle skillelinjemodellen, vil jeg undersøke de holdningsdimensjonene Aardal (2003:81) beskriver. Jeg vil ta for meg de ulike partiene, og analysere hvor stor forklaringskraft modellen har for partienes yngre velgere. På denne bakgrunn, vil en modell for analysen kunne settes opp som på neste side⁸:

---

⁸ Sentrum-periferi og global-nasjonal vil kun være en del av 2001-analysen.

Figur 2.1: Modell for analysen

Neste kapittel vil ta for seg det metodiske grunnlaget for analysen. Jeg vil redegjøre for det empiriske materialet som ligger til grunn for analysen, operasjonaliseringer av de ulike variablene i modellen og analyseteknikkene jeg benytter.

KAPITTEL 3

Metodiske perspektiver

3.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilke metoder som brukes i analysedelen, og jeg vil klargjøre problemstillinger knyttet til den avhengige og de uavhengige variablene. Som jeg vil komme inn på, møter jeg problemer med lav N i deler av undersøkelsesmaterialet. I tillegg vil jeg også komme inn på utfordringer knyttet til operasjonalisering av undersøkelsesenheten og dimensjonene i skillelinjemodellen. Den siste utfordringen gjelder i særlig grad datamaterialet fra skolevalgundersøkelsene.

3.1 Det empiriske materialet

Det empiriske materialet jeg bruker i min analyse er hentet fra to typer valgundersøkelser som er gjennomført i forbindelse med de tre stortingsvalgene fra 1993 til 2001. For det første vil jeg bruke data fra valgundersøkelsene⁹, og for det andre vil jeg bruke skolevalgundersøkelsene som er gjennomført av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i forbindelse med skolevalgene i 1993, 1997 og 2001. Jeg har valgt å se på tre Stortingsvalg for også å kunne si noe om utvikling over tid. Ettersom jeg ønsker å se om skillelinjemodellen fortsatt har forklaringskraft, finner jeg det derfor naturlig å se på de tre siste valgene.

3.2 Operasjonaliseringer

3.2.0 Undersøkelsesenheten – hvem skal analyseres?

Mitt siktemål er å analysere hvilken forklaringskraft skillelinjemodellen kan ha for unge velgeres stemmegivning, og det vil derfor være på sin plass å definere undersøkelsesenheten. I utgangspunktet ønsket jeg å konsentrere meg om førstegangselgere, men på grunn av at relativt få av respondentene i

---

⁹ De data som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra de norske valgundersøkelsene i 1993, 1997 og 2001. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Henry Valen og Bernt Aardal (1993 og 1997) og Bernt Aardal (2001) var ansvarlige ledere for undersøkelsene, og Statistisk sentralbyrå sto for innsamlingen av dataene. Hverken ansvarlige ledere, Statistisk sentralbyrå eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

valgundersøkelsene er førstegangselgere¹⁰, har jeg utvidet analysen til først og fremst å gjelde unge velgere mer generelt. Jeg har valgt å sette kuttet ved 30 år. Det vil si at jeg definerer unge velgere til og med 29 år, og velgere fra og med 30 år vil defineres som øvrige velgere. For enkelthets skyld vil jeg i fortsettelsen betegne dette skille som under/over 30 år, eller som yngre og øvrige velgere. Begrunnelsene for å sette skillet ved 30 år er todelt. Denne alderen er brukt som skille ved tidligere undersøkelser (Aardal 1999:192ff). Det er også nærliggende å tro at flertallet av de som har passert 30, har kommet inn i en mer etablert livsfase enn hva de var i tidligere.

Som nevnt, vil jeg bruke flere datasett i min undersøkelse. I valgundersøkelsene er respondentenes alder oppført. Det betyr at jeg relativt enkelt kan identifisere velgere over og under 30 år. I tillegg ønsker jeg å kunne si noe om førstegangselgerne. For å få til dette, vil jeg bruke skolevalgundersøkelsene. Årsaken til at jeg bruker disse og ikke valgundersøkelsene, er at denne gruppen vil ha for lav N i valgundersøkelsene til å gi en meningsfull analyse. I skolevalgundersøkelsene finnes det ikke noe spørsmål om respondentens alder. Derimot spørres det om hvor mange år respondenten har gått på videregående skole¹¹. Det store flertallet av norske ungdommer går til videregående skole rett etter endt ungdomsskole. Det betyr at de aller fleste førstegangselgere vil krysse av på alternativet "3 år eller mer". Når jeg bruker skolevalgundersøkelsen som datasett, vil en operasjonalisering av undersøkelsesenheten "førstegangselgere" derfor være de respondentene som har denne avkrysningen.

Det er tre problemer med denne operasjonaliseringen. Når de fleste ungdommene går videregående skole rett etter ungdomsskolen, vil også en stor andel av de reelle førstegangselgerne være ferdig med videregående skole når undersøkelsen gjøres, og dermed falle utenfor datamaterialet. Motsatt vil det også være noen elever som er eldre enn sine klassekamerater, og som derfor kan ha hatt stemmerett tidligere. I tillegg vil det være en skjevhet i utvalget sett i forhold til studieretning. De elevene som har valgt en yrkesfaglig studieretning vil også falle utenfor datamaterialet fordi

---

¹⁰ Førstegangselgere defineres til de som har mulighet til å stemme for første gang. En del velgere vil i realiteten stemme for første gang seinere i livet, men disse utelates fra definisjonen.

¹¹ Spørsmålet lyder som følger: "Hvor mange år har du gått på videregående skole?" Svaralternativene som ble gitt var: "1 år", "2 år" eller "3 år eller mer".

de kun går to år på videregående skole før de går ut i toårig læretid¹². Dette er selvsagt problemer som må tas alvorlig. Når jeg likevel velger å gjennomføre analysen basert på skolevalgundersøkelsene, er det først og fremst fordi disse har langt flere respondenter som er førstegangsvelgere enn hva valgundersøkelsene har. Det er derfor det eneste datamaterialet som kan gi et visst bilde av hvilken forklaringskraft skillelinjemodellen kan ha for førstegangsvelgerne.

3.2.1 Den avhengige variabelen

Min avhengige variabel er stemmegivning på de ulike partiene. Denne variabelen kan jeg hente rett ut av datasettene jeg bruker. I valgundersøkelsen får respondentene spørsmålet "Hvilket parti eller hvilken liste stemte du på?". Svarene brukes som utgangspunkt for min avhengige variabel.

Skolevalgundersøkelsen er noe annerledes fordi den gjøres i forkant av selve valget. Det betyr at det er mulig stemmegivningen ved det reelle valget kan avvike fra skolevalget og dermed også fra skolevalgundersøkelsen¹³. Skolevalg har likevel blitt sett på som nyttige "valgvindsmålere" (Enger og Pedersen 1998:5), og jeg mener derfor analysen ikke vil bli spesielt svekket av dette. Like fullt er det viktig å huske at når skolevalgundersøkelsen brukes til analyser, er det skolevalget og ikke valget som analyseres. I skolevalgundersøkelsen lyder spørsmålet "Hvilket parti stemte du på ved skolevalget?". Dette danner utgangspunkt for den avhengige variabel i analysen av skolevalget.

Dette betyr at jeg vil sette opp og analysere de uavhengige variablene flere ganger. Den avhengige variabelen vil dermed hele tiden være dikotom. Enten stemmer respondenten på partiet, eller så gjør han/hun det ikke. Stemmegivning på partiet er kodet til 1, mens ikke stemmegivning er kodet til verdien 0.

---

¹² I følge nettsidene til Statistisk Sentralbyrå (ssb.no) går ca halvparten av elever i videregående skole på yrkesfaglige studieretninger.

¹³ I en upublisert spørreundersøkelse jeg gjennomførte ved Røyken videregående skole i forbindelse med Kommunevalget i 2003, oppgir 35% av respondentene (N=64) at de stemte forskjellig parti ved kommunevalget og skolevalget samme år. Dette er noe i underkant av den andelen Aardal m.fl. (2004:314) fant skiftet parti i løpet av valgkampen foran Stortingsvalget 2001. Denne var på 43%. Det er derfor grunn til å anta at forskjellen i stemmegivning ved skolevalg og kommunevalg skyldes endret oppfatning i løpet av valgkampen.

3.2.2 De uavhengige variablene – valgundersøkelsene

De uavhengige variablene jeg bruker i mine analyser av stortingsvalgene, vil være de ulike holdningsdimensjonene som er blitt konstruert til hver undersøkelse. I likhet med Aardal (1999:67) ser jeg på dette som en utvidelse og videreføring av skillelinjemodellen, og det fungerer derfor som en naturlig operasjonalisering av denne. Disse indeksene er gjort tilgjengelige for meg i datasettene jeg har fått tilgang til¹⁴. De holdningsdimensjonene som blir avdekket i datamaterialet, er en innvandring-solidaritet dimensjon, en offentlig-privat dimensjon, en vekst-vern dimensjon og en moral-religion dimensjon. I 2001 dukker det i tillegg opp en globaliseringsdimensjon og en sentrum-periferi dimensjon.

3.2.3 De uavhengige variablene – skolevalgundersøkelsene

En analyse av de fire tradisjonelle konfliktlinjene ved hjelp av skolevalgundersøkelsene, gir flere metodiske problemer. Ved valgundersøkelsene har en brukt faktoranalyse av holdningsspørsmål til ulike stridstemaer. I forhold til disse undersøkelsene inneholder skolevalgundersøkelsene langt færre holdningsspørsmål. Resultatet av en faktoranalyse er avhengig av hvilke spørsmål som stilles (Aardal 1999:67). Jeg vil vise at færre holdningsdimensjoner avdekkes i skolevalgundersøkelsene enn i valgundersøkelsene. To dimensjoner går like fullt igjen ved alle tre skolevalgene: Den ene er en innvandring-solidaritet dimensjon som kan sammenlignes med dimensjonen som kommer til uttrykk i valgundersøkelsene. Den andre er en demokratidimensjon, som tar opp i seg spørsmål knyttet til i hvor stor grad en har tillitt til demokratiet. For 1993-valget avdekker faktoranalysen også en EU-dimensjon, ettersom det ved dette valget var tatt med spørsmål som var knyttet til holdninger til EU. En offentlig-privat dimensjon kommer først til syne ved 2001-valget.

Man finner altså ikke de samme holdningsdimensjonene som i valgundersøkelsene. I forhold til de fire holdningsdimensjonene som finnes i valgundersøkelsene mangler en offentlig-privat dimensjon ved to av valgene, mens alle valgene mangler en vekst-vern dimensjon og en dimensjon knyttet til moralsk-religiøse spørsmål. For likevel å

---

¹⁴ For utdyping om indekskonstruksjonen se Aardal og Valen (1995) for 1993-valget, Aardal (1999:50ff) for 1997-valget og Aardal (2003:65ff) for 2001-valget

kunne analysere skolevalgene ut i fra disse tre perspektivene, blir jeg derfor delvis nødt til å benytte meg av enkeltspørsmål i datamaterialet.

Når det gjelder offentlig-privat dimensjonen, vil jeg ved 2001-valget bruke resultatene fra faktoranalysen. Ved de to andre valgene blir jeg nødt til å forme en indeks basert på spørsmål som jeg teoretisk kan forvente å ha sammenheng med offentlig-privat dimensjonen. Dette vil jeg gjøre nærmere rede for ved hvert tilfelle i analysen i kapittel 5.

Jeg bruker samme framgangsmåte når det gjelder den moralsk-religiøse dimensjonen i alle tre undersøkelsene. Det eneste spørsmålet som er stilt om religiøs tilknytning, brukes til plassering på denne dimensjonen. Spørsmålet lyder "Er du medlem i kirkelige eller religiøse foreninger?" Det er ikke problemfritt å basere seg på et enkeltspørsmål for å plassere velgere på en dimensjon. Betegnelsen dimensjon blir også unøyaktig, og jeg vil derfor i fortsettelsen snakke om variabelen religion når det gjelder skolevalgene. Videre er det et problem at variabelen er dikotom: Enten er du medlem eller så er du ikke medlem. Når over 85% av nordmenn medlem i Den norske kirke¹⁵, vil en kunne forvente at langt de fleste oppgir at de har et kirkelig-religiøst medlemskap. I og med at valgundersøkelsene har vist en skjev fordeling på moral-religion dimensjonen, hvor KrF-velgerne står i en særposisjon, vil kanskje denne eventuelle skjevheten i førstegangsvelgermassen ikke bli tydelig ved et så svakt spørsmålsgrunnlag. Når jeg likevel velger å ta det med videre i analysen, er det først og fremst fordi frekvensfordelingene ved de tre valgene viser at i underkant av 10% av førstegangsvelgerne oppgir at de har medlemskap i en kirkelig eller religiøs forening. Det betyr med andre ord at respondentene i undersøkelsen ikke oppfatter medlemskap i Den norske kirke som "nok" til å krysse av for medlemskap, og at en derfor kan regne med at de som krysser av for medlemskap her, kan gå under den noe upresise formuleringen "aktive religiøse".

Heller ikke når det gjelder vekst-vern dimensjonen i norsk politikk, gir skolevalgundersøkelsen noen entydige holdepunkter. I studier av vekst-vern dimensjonen i valgundersøkelsene har det blant annet vært brukt spørsmål om

---

¹⁵ I følge SSBs nettsider var 85,6% av befolkningen medlemmer i Den norske kirke i 2004, og tallet har vært minst like høyt i perioden jeg undersøker.

industriutbygging kontra naturvern. I de tre skolevalgundersøkelsene stilles følgende spørsmål: "Trenger vi fortsatt industriutbygging for å trygge økonomisk vekst?". Dette er mer et spørsmål om økonomisk vekst enn om miljøvern, og det er bare ett spørsmål. Det er derfor ikke uproblematisk å bruke svarene herfra som en vekst-vern dimensjon. Men samtidig er spørsmålet det eneste som er i nærheten av den type spørsmål som har blitt brukt til denne dimensjonen ifra valgundersøkelsene. Jeg kan derfor ikke regne med noen entydige konklusjoner på bakgrunn av dette spørsmålet, men jeg tar det likevel med i analysedelen for å teste ut om det kan sannsynliggjøres å bruke dette som mål.

3.3 Faktoranalyse

Som nevnt i forrige avsnitt, bruker jeg faktoranalyse i forbindelse med indekskonstruksjonen av holdningsdimensjonene. Målet med faktoranalyse er å redusere kompleksiteten i datamaterialet (Kim & Mueller 1978). Materialet jeg bruker inneholder flere holdningsspørsmål, og faktoranalysen vil vise hvilke spørsmål som henger sammen med hverandre, og om de gir "en tilfredsstillende operasjonalisering av en latent variabel, et abstrakt begrep" (Christophersen 2003:227). Spørsmålene som korrelerer høyt med hverandre, kan så brukes til å konstruere indekser som representerer de ulike holdningsdimensjonene.

Korrelasjonen mellom enkeltspørsmålene uttrykkes i faktorladninger, og jo høyere faktorladningene er, jo sterkere er spørsmålet koblet til faktoren (Aardal 2003:67). En vanlig måte å avgjøre hvor mange faktorer som skal tas med videre i analysen er å legge Kaisers` kriterium til grunn (Kim & Mueller 1978:49). Dette sier at faktorer med eigenvalue større enn 1 bør tas med i analysen. Dette betyr at faktoren forklarer mer enn en indikator, teoretisk sett, kan gjøre alene.

Spørsmålene kodes slik at de får samme retning, og deretter summert i en additiv indeks. Enheter med mer enn en missingverdi på spørsmålene utelates fra indeksene. For hver indeks jeg konstruerer, gjennomfører jeg også en reliabilitetsanalyse som uttrykkes ved Chronbachs alpha. Dette reliabilitetsmålet varierer mellom 0 og 1, og sier noe om den indre konsistensen for indikatorsettet (Christophersen 2003:239).

3.4 Statistisk metode

I analysedelen vil jeg først og fremst basere meg på lineær regresjonsanalyse. Denne teknikken gir resultater som er forholdsvis enkle å tolke. Den produserer standardiserte regresjonskoeffisienter (beta-koeffisienter) som gjør det mulig å sammenligne hvilken uavhengig variabel som har størst effekt på den avhengige variabelen. I tillegg får en et uttrykk for hvor stor forklaringskraft modellen har, uttrykt ved forklart varians. I kapittel 4 og 5 legger jeg inn alle uavhengige variabler samtidig, mens jeg i kapittel 6 også benytter meg av blokkvis regresjonsanalyse. Det vil si at jeg først legger inn noen utvalgte uavhengige variabler, og så de resterende. På denne måten vil jeg se hvor mye ekstra de nye variablene tilfører modellen i forklart varians. Hvilke variabler som hører til hvilke blokker og rekkefølgen blokkene kommer i er ikke tilfeldig, men begrunnes teoretisk i hvert tilfelle (Christophersen 2003:167).

Jeg har valgt å bruke lineær regresjonsanalyse til tross for at jeg i så godt som alle analysene mine har en skjev avhengig variabel. Christophersen (2003:205) påpeker at "en skjevere fordeling enn .30/.70 gjør signifikanstesting og intervallestimering usikker med lineær regresjon". Logistisk regresjon anbefales som et alternativ til den lineære regresjonsanalysen ved en dikotom, skjev avhengig variabel (Christophersen 2003:205 og Skog 1998:203). Jeg har derfor også gjennomført logistisk regresjonsanalyse i tillegg til den lineære. Men i og med at resultatene i stor grad har vært sammenfallende, presenterer jeg kun den sistnevnte¹⁶.

3.5 Signifikanstesting

Første trinn i en signifikanstest er å formulere en nullhypotese, H_0 (Hellevik 1999:381). Jeg vil gjennomføre mange signifikanstester i løpet av analysekapitlene, men generelle H_0 -formuleringer vil i mitt tilfelle være at "holdningsdimensjonen x ikke har betydning for stemmegivning på partiet", eller "alder har ingen betydning for stemmegivning for partiet". De alternative hypotesene vil være at variablene har effekt. Det finnes ulike signifikansnivå en kan bruke i statistisk analyse. Jeg vil i hovedsak forholde meg til et signifikansnivå på 0,05. Dette betyr at jeg kan risikere å

---

¹⁶ Tilsvarende framgangsmåte er gjort av Aardal (1999:97 og 2003:102), og begrunnes i 1999 med at lineær regresjonsanalyse "er mest tilgjengelig for de fleste lesere". Eventuelle avvik blir gjort rede for i fotnoter.

forkaste en sann H_0 i 5% av tilfellene (Type 1-feil). Grunnen til at en ikke setter et strengere signifikansnivå, er at en minsker sjansen for å beholde en falsk H_0 (Type 2-feil). Desto lavere signifikansnivå som settes, desto vanskeligere blir det å få bekreftet den alternative hypotesen (Hellevik 1999:380). Men det betyr også at hvis analysen gir meg resultater som er signifikant på et lavere nivå, f.eks. 0,01, vil det være enda større grunn til å sette lit til den alternative hypotesen.

3.6 Problemer med lav N

Noen av partiene oppnår en så lav oppslutning at jeg får problemer med lav N i valgundersøkelsene, spesielt i velgergruppen under 30 år. RV får lav oppslutning ved alle tre valgene som analyseres, og partiet må derfor utelates fra analysen. Også SP, KrF og V får en så lav oppslutning at det skaper problemer. Disse partiene tas likevel med i analysen. Dette begrunner jeg med at partiene ved noen valg får en slik oppslutning at N må kunne godtas. I tillegg har alle partiene regjeringsmakt i løpet av perioden, og det er i seg selv interessant. De samme partiene får også lavere oppslutning enn de øvrige partiene ved skolevalgene. Men ettersom det er langt flere respondenter med i dette datamaterialet, tas alle partiene, inkludert RV, med i analysen av skolevalgene.

Så langt om de metodiske aspektene ved analyseopplegget. I de to neste kapitlene følger analysene av Stortingsvalgene og Skolevalgene som ble avholdt i 1993, 1997 og 2001.

KAPITTEL 4

Stortingsvalgene 1993 - 2001

4.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere og analysere valgresultatene fra de tre Stortingsvalgene som ble holdt i 1993, i 1997 og i 2001. Jeg ønsker videre først og fremst å rette søkelys mot følgende hovedproblemstillinger:

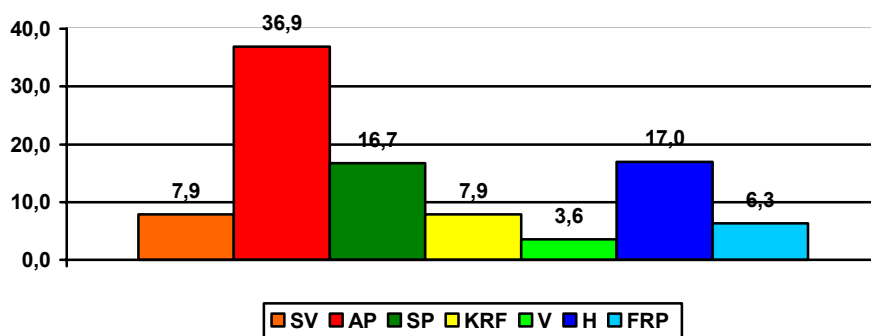
- Har alder betydning for plassering på de ulike holdningsdimensjonene?
- Hvilken betydning har denne plasseringen for de yngre velgernes partivalg?

Jeg vil basere mine undersøkelser på de norske valgundersøkelsene som er gjennomført i tilknytning til Stortingsvalgene i 1993, 1997 og 2001, og som jeg har fått tilgang på gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Indeksene for de ulike holdningsdimensjonene som jeg bruker i analysen, lå som nevnt ferdige i disse datasettene.¹⁷

4.1 Stortingsvalget 1993

Figur 4.1.1: Stemmefordeling ved Stortingsvalget 1993

Stortingsvalget i 1993 ble holdt 13. september. Senterpartiet må sees på som den store valgvingeren. Partiet tredoblet sin oppslutning fra det forrige valget¹⁸.

Høyrepartiene Høyre og Fremskrittspartiet hadde en markert nedgang fra forrige

---

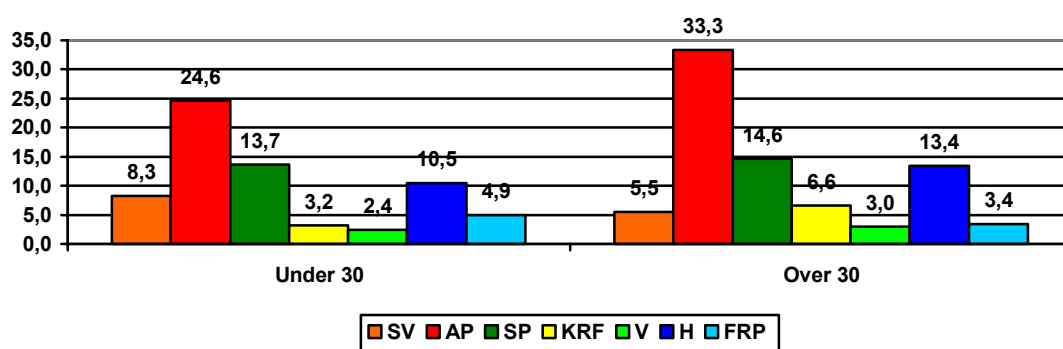
¹⁷ For en redegjørelse av bakgrunnen for indekskonstruksjonen, se Aardal og Valen 1995, Aardal 1999 og Aardal 2003.

¹⁸ Senterpartiets suksess i 1993 kan i stor grad knyttes til at EU-spørsmålet var et sentralt tema ved valget og at Senterpartiet ble oppfattet som det klareste nei-alternativet (Aardal og Valen 1995:108ff).

valg, henholdsvis 5,2 og 6,7 prosentpoeng. 75,8% av de stemmeberettigede stemte ved valget, en nedgang på 7,4 prosentpoeng.

I de to følgende figurene presenteres valgresultatet slik det framkommer av valgundersøkelsen. Avvikene fra det reelle valgresultatet varierer fra 0,1 til 1,9 prosentpoeng. Det største avviket er for Fremskrittspartiet. Partiet oppnådde 6,3% av stemmene, mens valgundersøkelsen viser en oppslutning på 4,4%. Først vises partienes oppslutning blant velgere under 30 år sammenlignet med velgere over 30 år. Figur 4.1.3 viser avviket mellom de to gruppene.

Figur 4.1.2: Stemmedfordeling ved Stortingsvalget 1993

Den største forskjellen på partivalg mellom de to velgergruppene finner vi i oppslutningen om Arbeiderpartiet. Arbeiderpartiet får hele 8,7 prosentpoeng lavere oppslutning blant de yngre velgerne, en forskjell som er signifikant på 0,01-nivået. Disse stemmene fordeler seg på SV og FrP, som begge har en høyere oppslutning

Figur 4.1.3: Avvik mellom velgere under og over 30 år – Stortingsvalget 1993

Parti	Under 30	Over 30	Avvik	
SV	8,3	5,5	+2,8	*
AP	24,6	33,3	-8,7	**
SP	13,7	14,6	-0,9	
KRF	3,2	6,6	-3,4	**
V	2,4	3,0	-0,6	
H	10,5	13,4	-2,9	
FRP	4,9	3,4	+1,5	
Stemte ikke	28,5	14,3	+14,2	**

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået

blant de yngre velgerne. Riktignok er det kun for SV sin del at denne forskjellen er signifikant. Også KrFs oppslutning ligger signifikant lavere blant de yngre velgerne.

Valgvinneren, SP, får for øvrig høyest oppslutning blant førstegangselgere¹⁹. Vi ser også at det er en markerte høyere andel av velgere under 30 år som ikke stemmer i det hele tatt, valgdeltakelsen var på 71,5%, mot 85,7% hos velgere over 30 år.

Så langt om selve valgresultatet. I det følgende vil jeg knytte oppslutningen om de ulike partiene til plassering på fire holdningsdimensjoner. I hvilken grad kan de observerte variasjonene føres tilbake til denne plasseringen, og i hvilken grad er det forskjeller mellom de to aldersgruppene?

4.1.0 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

Følgende indekser vil bli analysert i forhold til partivalg – alle med en variasjon mellom 0 (laveste verdi – negative svar på alle spørsmålene) og 20 (høyeste verdi – positive svar på alle spørsmålene)²⁰:

- 1) Innvandring – solidaritet, som inneholder spørsmål om synet på innvandrere og u-hjelp.
- 2) Offentlig – privat, som inneholder spørsmål om statlig eller privat styring av økonomien.
- 3) Miljø/vekst –vern, som inneholder spørsmål om miljøkrav og industriutbygging.
- 4) Moral – religion, som inneholder spørsmål om abort, homofili, alkohol, likestilling og genteknologi.

1. Innvandring – solidaritet

Figur 4.1.4 viser velgergruppens plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet hos hele velgermassen. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 8,79. Velgere under 30 år hadde en gjennomsnittsplassering på 9,37. Velgergruppen over 30 år var mer skeptiske til disse spørsmålene og hadde et snitt på 8,60, en forskjell som er signifikant på 0,01-nivået. Som figuren viser har SV, KrF,

---

¹⁹ 21,9% av de som stemte ved sitt første Stortingsvalg i 1993 stemte på Senterpartiet.

²⁰ 1993-valget har blitt betegnet som et EU-valg, og datamaterialet viser at velgerne så på EU-saken som den viktigste enkeltsaken ved Stortingsvalget. Det kan derfor virke unaturlig at jeg ikke opererer med en egen EU-dimensjon i dimensjonsanalysen. I og med at jeg bruker de samme holdningsdimensjonene som er brukt i tidligere analyser av de ulike Stortingsvalgene, bruker jeg også samme begrunnelse som Aardal og Valen (1995:81) for dette valget: "Spørsmålene om Norges forhold til EU ble også tatt ut, fordi de skapte problemer i forhold til de andre dimensjonene. Tidligere forskning har vist at EU-saken går på tvers av etablerte politiske dimensjoner. (...) Det var derfor forventet at disse spørsmålene kunne skape problemer for dimensjonsanalysen. På den annen side viste analysen at EU-spørsmålene ikke utgjorde en egen dimensjon eller faktor."

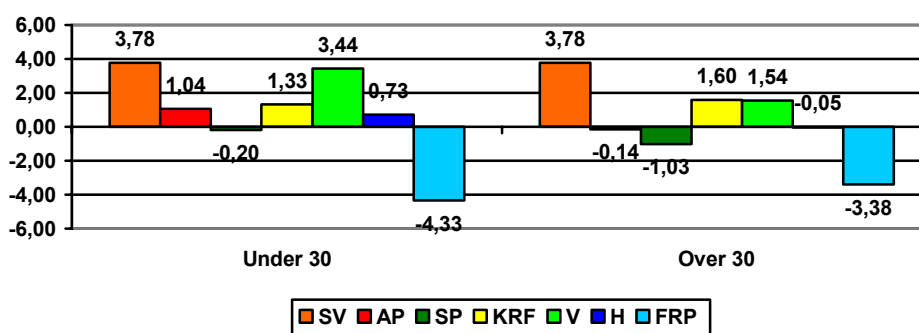
V og H velgere som stiller seg mer positive til spørsmål knyttet til innvandring og solidaritet uavhengig av velgergruppe. Senterpartiet og Fremskrittspartiet har derimot

Figur 4.1.4: Plassering på innvandringsindeksen ved 1993-valget

Parti	Alle	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	8,79 (N=2194)	9,37 (N=533)	8,60 (N=1661)	**
SV	3,78 (135)	3,78 (44)	3,78 (91)	
AP	0,09 (683)	1,04 (131)	-0,14 (552)	**
SP	-0,84 (316)	-0,20 (73)	-1,03 (243)	
KRF	1,56 (126)	1,33 (17)	1,60 (109)	
V	1,94 (62)	3,44 (13)	1,54 (49)	
H	0,11 (278)	0,73 (56)	-0,05 (222)	
FRP	-3,68 (82)	-4,33 (26)	-3,38 (56)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået

velgere som gir mer negative svar på spørsmålene som ligger til grunn for indeksen. For alle partiene, bortsett fra FrP, kan vi se at de yngre velgerne stiller seg mer positive enn de over 30 år. Men det er bare for AP at forskjellen er signifikant, og denne forskjellen er signifikant på 0.01-nivået. Fremskrittspartiets velgere er det partiet som skiller seg klart ut med negativt avvik på denne dimensjonen.

2. Offentlig – privat

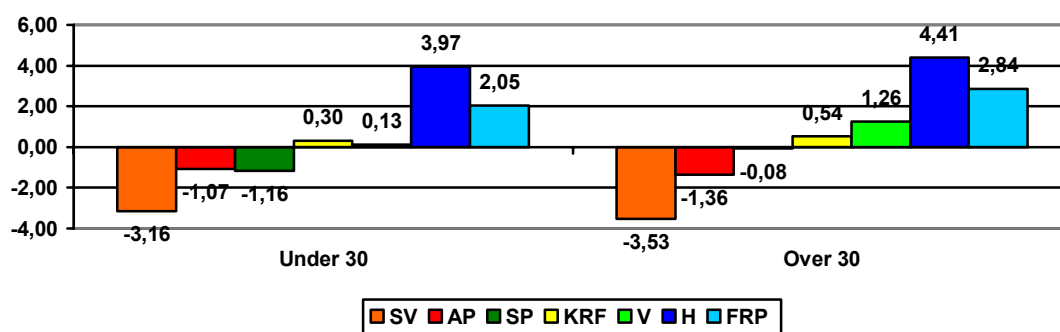
Figur 4.1.5 viser velgergruppens plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Gjennomsnittlig plassering var 9,64. Generelt viser det seg at de yngre velgerne plasserer seg lengre til venstre enn de over 30 år, men denne forskjellen er ikke signifikant²¹. Et interessant aspekt er at det for alle partier, bortsett fra Senterpartiet, er det de over 30 år som plasserer seg

²¹ Forskjellen er signifikant på 0,1-nivået, men jeg har valgt å legge meg på det mer vanlige 0,05-nivået.

Figur 4.1.5: Plassering på offentlig – privat dimensjonen ved 1993-valget

Parti	Alle	Velgere under 30	Velgere over 30
Snitt	9,64 (N=2194)	9,37 (N=481)	9,72 (N=1661)
SV	-3,41 (135)	-3,16 (44)	-3,53 (91)
AP	-1,31 (683)	-1,07 (131)	-1,36 (552)
SP	-0,33 (126)	-1,16 (73)	-0,08 (243) *
KRF	0,51 (316)	0,30 (17)	0,54 (109)
V	1,02 (62)	0,13 (13)	1,26 (49)
H	4,32 (278)	3,97 (56)	4,41 (222)
FRP	2,59 (82)	2,05 (26)	2,84 (56)

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

lengst fra snittet for gjennomsnittselgeren, uavhengig av om det er snakk om venstre-, sentrums- eller høyrepartier. Men det eneste partiet som har signifikante forskjeller mellom de to gruppene, er Senterpartiet. Partiets yngre velgere ser altså ut til å foretrekke en sterkere offentlig styring enn velgerne over 30 år.

3. Vekst – vern

Figur 4.1.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 9,91. På samme måte som på innvandring-solidaritet dimensjonen er det signifikante forskjeller mellom yngre og øvrige velgere: Velgerne under 30 år er mer opptatt av vern enn de over 30 år²².

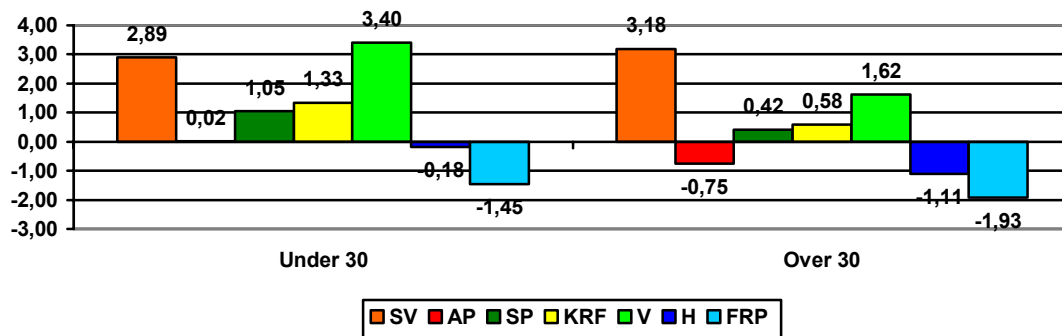
²² Også for denne dimensjonen er forskjellen signifikant på 0,01-nivået.

Figur 4.1.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved 1993-valget

Parti	Alle	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	9,91 (N=2194)	10,36 (N=481)	9,76 (N=1661)	**
SV	3,08 (135)	2,89 (44)	3,18 (91)	
AP	-0,60 (683)	0,02 (131)	-0,75 (552)	*
SP	1,99 (316)	1,05 (73)	0,42 (243)	
KRF	0,68 (126)	1,33 (17)	0,58 (109)	
V	0,57 (62)	3,40 (13)	1,62 (49)	
H	-0,92 (278)	-0,18 (56)	-1,11 (222)	
FRP	-1,78 (82)	-1,45 (26)	-1,93 (56)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
 Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

SV er det eneste partiet hvor velgere over 30 år er mer opptatt av vern enn de yngste velgerne, men denne forskjellen er ikke signifikant. Ellers er bildet at velgere under 30 år er noe mer opptatt av vern enn vekst, mens Arbeiderpartiet er det eneste partiet hvor det er signifikante forskjeller mellom de to velgergruppene: Den yngste gruppen plasserer seg så vidt med en høyere verdi enn gjennomsnittsverdien på dimensjonen, mens arbeiderpartivelgere over 30 år har en plassering nærmere vekstsiden av skalaen.

4. Moral – religion

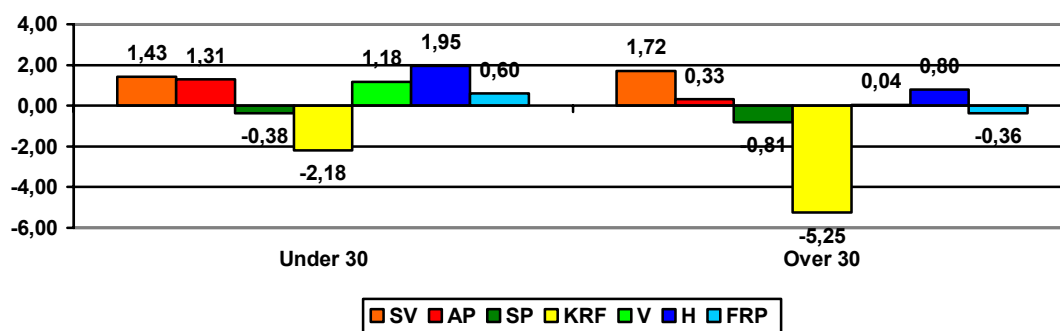
Figur 4.1.7 viser velgergruppenes plassering på den moralsk – religiøse dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 10,59. Forskjellene mellom de to velgergruppenes plassering var igjen signifikant, på 0,01-nivået. De eldre velgerne er mer restriktive i moralske spørsmål enn de under 30 år. Med unntak av SV, har alle de andre partiene sine mest restriktive velgere i den eldste velgergruppen, men denne forskjellen er ikke signifikant. Signifikante forskjeller finner vi blant Arbeiderpartiets, Kristelig Folkepartis og Høyres velgere.

Figur 4.1.7: Plassering på moral-religion dimensjonen ved 1993-valget

Parti	Alle	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	10,59 (N=2194)	11,48 (N=481)	10,31 (N=1661)	**
SV	1,62 (135)	1,43 (44)	1,72 (91)	
AP	0,52 (683)	1,31 (131)	0,33 (552)	**
SP	-0,71 (316)	-0,38 (73)	-0,81 (243)	
KRF	-4,84 (126)	-2,18 (17)	-5,25 (109)	**
V	0,28 (62)	1,18 (13)	0,04 (49)	
H	1,03 (278)	1,95 (56)	0,80 (222)	*
FRP	-0,05 (82)	0,60 (26)	-0,36 (56)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

4.1.1 Hvilken betydning har dimensjonene for valg av parti?

Jeg har gjennomført sju lineære regresjonsanalyser, hvor avhengig variabel er dikotom (0, stemte ikke på partiet, og 1, stemte på partiet). De ulike holdningsdimensjonene er brukt som uavhengige variabler. Ved å se på betakoeffisientene kan en dermed si noe om dimensjonenes relative styrke for partivalget for ett og ett parti²³.

Det generelle bildet er at noen av dimensjonene har noe å si for alle partiene, men ingen partier har mer enn to signifikante dimensjoner. For SV er oppslutningen om statlig styring på offentlig-privat dimensjonen viktigst for velgerne under 30 år. Innvandringsdimensjonen har også en signifikant effekt. På samme måte som for SV, har plassering på offentlig-privat dimensjonen mest å si for oppslutningen om Arbeiderpartiet. I tillegg har en vekstorientering statistisk signifikant betydning.

De to første dimensjonene har ingen signifikant betydning for Senterpartiet. Det har derimot en verneholdning og et restriktivt moralsyn. Et restriktivt moralsyn er, ikke

²³ En logistisk regresjonsanalyse gir de samme signifikante resultater, på samme signifikansnivå, for alle partiene.

overraskende, den viktigste dimensjonen for Kristelig Folkeparti. Det er også den eneste dimensjonen som er statistisk signifikant. For Venstre er det også bare en

Tabell 4.1.8: Regresjonsanalyse for stemmegivning blant velgere under 30 år – Stortingsvalget 1993 (N=533)

	SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,009	0,153**	0,009	0,095	-0,006	-0,087
Offentlig-privat	-0,014	-0,203**	-0,016	-0,142**	-0,006	-0,065
Vekst-vern	0,006	0,086	-0,015	-0,136**	0,009	0,102*
Moral-religion	0,003	0,030	0,010	0,079	-0,014	-0,139**
Konstant	0,038		0,349		0,325	
R2 (just)	0,088		0,029		0,032	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,002	0,053	0,002	0,056	0,001	0,018	-0,012	-0,246**
Offentlig-privat	0,002	0,055	0,001	0,037	0,029	0,364**	0,007	0,123**
Vekst-vern	0,002	0,043	0,004	0,104*	-0,000	-0,010	0,000	0,016
Moral-religion	-0,010	-0,190**	-0,000	-0,010	0,007	0,072	0,001	0,018
Konstant	0,087		0,045		-0,244		0,069	
R2 (just)	0,030		0,011		0,138		0,067	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

dimensjon som er signifikant, en verneholdning på vekst-vern dimensjonen. Høyre var det partiet hvor velgerne plasserte seg nærmest privatiseringsenden på offentlig-privat dimensjonen. Denne dimensjonen er den mest betydningsfulle for oppslutningen om partiet, og også den eneste som er statistisk signifikant. Positive holdninger til private løsninger er også viktige for Fremskrittspartiets oppslutning, men enda viktigere er et restriktivt syn på innvandring.

Vi ser altså at de ulike dimensjonene har betydning for oppslutning om partiene også blant de unge velgerne ved Stortingsvalget i 1993. Men bildet nyanseres noe når vi ser på forklart varians (R2) for de ulike partiene. Høyre er det eneste partiet hvor modellen har en forklart varians på over 10%, mer spesifikt 13,8%. Venstre har den laveste med bare 1,1%, men også AP, KRF og SP må sies å ha veldig lav forklart varians.

En tilsvarende regresjonsanalyse for de øvrige velgerne²⁴ avdekker noen forskjeller og noen likheter mellom de to velgergruppene: Alle dimensjonene har signifikante effekter for stemmegivning på SV, men modellens forklarte varians øker ikke nevneverdig. Offentlig-privat dimensjonen er fortsatt den viktigste. I tillegg til offentlig-privat og vekst-vern dimensjonen, har også plassering på moral-religion dimensjonen betydning for Arbeiderpartiets velgere over 30 år. Den forklarte variansen er hele tre ganger så høy, men fortsatt ikke over 10%. På samme måte som for velgere under 30 år, er offentlig-privat dimensjonen den viktigste. Når det gjelder SP, synker den forklarte variansen ned til 1,4%. Plassering på moral-religion dimensjonen er ikke lenger signifikant for partiet, men det er derimot et restriktivt innvandrings-syn. Innvandringsdimensjonen er også den med størst signifikant effekt for velgere over 30 år.

Modellen gir derimot hele 15,3% forklart varians for KrF-velgerne over 30 år, en forskjell på 12,3 prosentpoeng. Det er fortsatt holdning i moralske spørsmål som er viktigst, med en beta-verdi på $-0,391$, men også positive holdninger på innvandringsdimensjonen har en signifikant effekt. For Venstre er det også den samme dimensjonen som er viktigst, vekst-vern, men også offentlig-privat dimensjonen får en signifikant effekt. Den forklarte variansen synker derimot ned til lave 0,7%. Vi ser den motsatte tendensen hos Høyre. Der øker den forklarte variansen til 16,6%. Et ønske om private løsninger gir fortsatt høyest signifikant effekt for stemmegivning på Høyre, men også et ønske om økonomisk vekst og liberale moralske verdier gir signifikante utslag. De samme dimensjonene gir signifikante effekter for FrPs velgere over 30 år, som for de under 30 år, og fortsatt er plassering på innvandringsdimensjonen viktigst. Men effektsforskjellen mellom innvandringsdimensjonen (beta= $-0,112$) og offentlig-privat dimensjonen (beta= $0,108$) er lav. Vi ser også en nedgang i forklart varians, fra 6,7% for velgere under 30 år til 2,6% for øvrige velgere.

Generelt kan vi si at det stort sett er de samme dimensjonene som er viktigst for de ulike partiene i begge velgergrupper. Det eneste unntaket vi finner, er Senterpartiet.

---

²⁴ Selve analyseresultatene er ikke presentert her, men er gjennomført på samme måte som for velgere under 30 år.

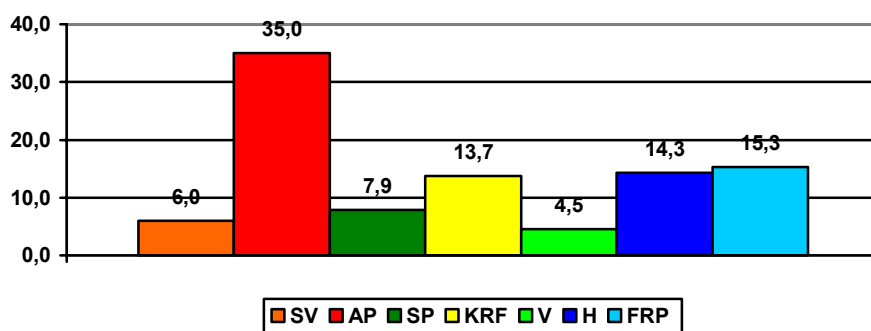
For partiets yngre velgere har et restriktivt moralsyn størst effekt, mens innvandringsdimensjonen har mest å si for de øvrige velgerne.

Så langt om analysen av 1993-valget. I det følgende delkapittel vil jeg gjennomføre en tilsvarende presentasjon og analyse av Stortingsvalget i 1997.

4.2 Stortingsvalget 1997

Ved Stortingsvalget i 1997 må FrP og KrF sees på som de store valgvinnerne. Begge partiene opplevde det beste resultatet i sin historie. FrP gikk fra 6,3% i 1993 til 15,3% av stemmene i 1997, mens KrF økte fra 7,9 til 13,7%. Senterpartiet mistet mange av sine velgere fra rekordvalget i 1993, og fikk nå 7,9% oppslutning. Høyre fortsatte sin tilbakegang og landet denne gang på 14,3%, det laveste resultatet i partiets historie. Valgdeltakelsen var på 78,3%, altså noe høyere enn ved det foregående valget.

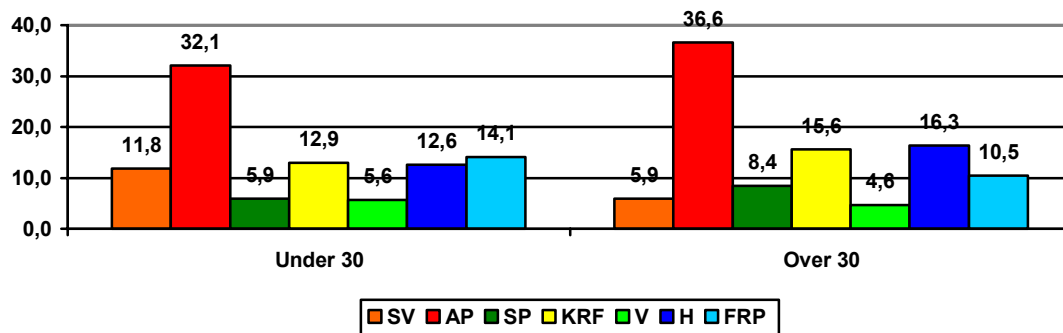
Figur 4.2.1: Stemmedfordeling ved Stortingsvalget 1997

I de to følgende figurene presenteres valgresultatet slik det framkommer av valgundersøkelsen. Avvikene fra det reelle valgresultatet varierer opp til 3,9 prosentpoeng. Det største avviket er for Fremskrittspartiet, som har et markert større avvik enn de andre partiene. Partiet oppnådde 15,3% av stemmene, mens valgundersøkelsen viser en oppslutning på 11,2%²⁵. På samme måte som i 1993 ser vi at det er Arbeiderpartiet som har det største negative avviket når vi ser den yngste

²⁵ En kan stille seg spørsmålet om dette kan ha sammenheng med at Frp av mange av de andre partiene oppfattes som lite "stuerene", og at en derfor kan treffe på mange som vil kvie seg for å si de stemmer Frp. Men dette blir på gjetningsnivået.

Figur 4.2.2: Stemmedfordeling ved Stortingsvalget 1997

gruppen sammenlignet med den eldste (Figur 4.2.3), men denne gangen er ikke forskjellen signifikant. De eneste signifikante forskjellene er for de Sosialistisk Venstreparti. Dette partiet har størst oppslutning i den yngste velgergruppen. Venstre og Fremskrittspartiet har også større oppslutning i denne gruppen, mens det er motsatt for de gjenværende partiene. Igjen er det også sånn at valgdeltakelsen er høyest, og signifikant forskjellig, i velgergruppen med velgere over 30 år.

Figur 4.2.3: Avvik mellom velgere under og over 30 år – Stortingsvalget 1997

Parti	Under 30	Over 30	Avvik	
SV	11,8	5,9	+5,9	**
AP	32,1	36,6	-4,5	
SP	5,9	8,4	-2,5	
KRF	12,9	15,6	-2,7	
V	5,6	4,6	+1,0	
H	12,6	16,3	-3,7	
FRP	14,1	10,5	+3,6	
Stemte ikke ²⁶	23,4	7,9	+15,5	**

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikant på 0.01-nivået.

På samme måte som i 1993 vil jeg nå se oppslutningen om de ulike partiene i forhold til plassering på fire holdningsdimensjoner. De samme hovedspørsmålene stilles: I hvilken grad kan de observerte variasjonene føres tilbake til denne plasseringen, og i hvilken grad er det forskjeller mellom de to aldersgruppene?

²⁶ Andelen som ikke stemte måles ikke på samme måte i datasettet for 1997 som i 1993. Denne gangen stilles det et separat spørsmål om en stemte eller ikke, og så om hvilket parti en stemte på. Dette forklarer at kolonnesummen for de ulike gruppene blir langt over 100%.

4.3.0 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

Indeksene som blir brukt i analysen varierer alle mellom 0 (laveste verdi – negative svar på alle spørsmålene) og 20 (høyeste verdi – positive svar på alle spørsmålene):

- 1) Innvandring, som inneholder spørsmål om synet på innvandrere og u-hjelp.
- 2) Offentlig – privat, som inneholder spørsmål om statlig eller privat styring av økonomien.
- 3) Miljø/vekst –vern, som inneholder spørsmål om miljøkrav og industriutbygging.
- 4) Moral – religion, som inneholder spørsmål om abort, homofili, alkohol og kristendommens rolle i samfunnet.

1. Innvandring

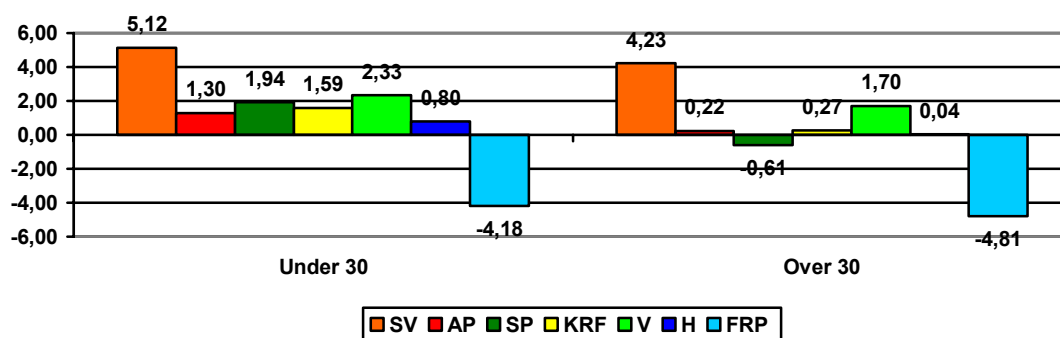
Figur 4.2.4 viser velgergruppenes plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet hos hele velgermassen. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 9,41. På samme måte som i 1993 er det signifikante forskjeller på de to

Figur 4.2.4: Plassering på innvandringsdimensjonen ved 1997-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	9,41 (N=2055)	10,15 (N=450)	9,21 (N=1605)	**
SV	4,51 (125)	5,12 (40)	4,23 (85)	
AP	0,40 (635)	1,30 (109)	0,22 (526)	*
SP	-0,25 (141)	1,94 (20)	-0,61 (121)	**
KRF	0,47 (269)	1,59 (44)	0,27 (225)	
V	1,83 (85)	2,33 (19)	1,70 (66)	
H	0,16 (277)	0,80 (43)	0,04 (234)	
FRP	-4,66 (199)	-4,18 (48)	-4,81 (151)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikant på 0.01-nivået.

velgergruppene. De yngste velgerne er mest positive til innvandrings- og solidaritetsspørsmål. Alle partiene har de mest restriktive velgerne i innvandringssspørsmål blant den eldste aldersgruppen. I gruppen av velgere under 30

år er det bare FrP som har negativt avvik fra gjennomsnittet, mens blant de over 30 år får de også følge av Sp-velgerne. Ikke uventet er det velgerne til SV som er mest positive, og dette gjelder i begge aldersgruppene. I tillegg til at det er signifikante forskjeller mellom de to velgergruppene som helhet, finner vi signifikante forskjeller innad i to av partiene, Arbeiderpartiet og Senterpartiet.

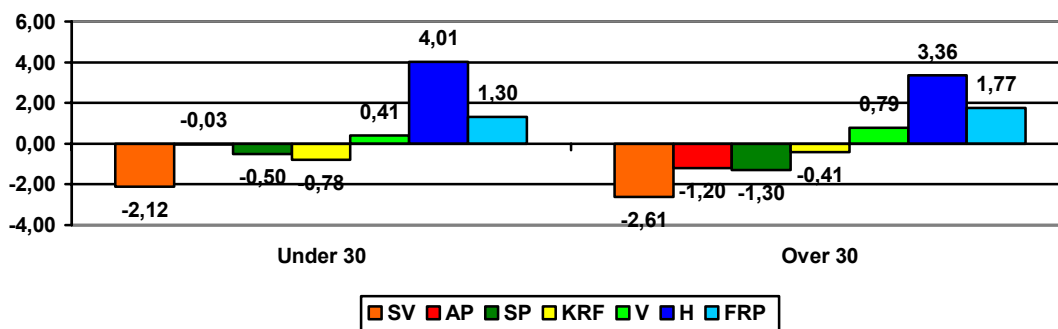
2. Offentlig – privat

Figur 4.2.5 viser velgergruppenes plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 7,85.

Figur 4.2.5: Plassering på offentlig-privat dimensjonen ved 1997-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30
Snitt	7,85 (N=2055)	8,16 (N=450)	7,76 (N=1605)
SV	-2,46 (125)	-2,12 (40)	-2,61 (85)
AP	-1,00 (635)	-0,03 (109)	-1,20 (526) **
SP	-1,19 (141)	-0,51 (20)	-1,30 (121)
KRF	-0,47 (269)	-0,78 (44)	-0,41 (225)
V	0,70 (85)	0,41 (19)	0,79 (66)
H	3,47 (277)	4,01 (43)	3,36 (234)
FRP	1,65 (199)	1,30 (48)	1,77 (151)

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

I motsetning til ved Stortingsvalget i 1993 viser analysen at velgere under 30 år i 1997 plasserer seg til høyre for velgere over 30 år, men forskjellen er ikke signifikant²⁷. Som ved analysen av 1993-valget, er det Høyres velgere som plasserer seg nærmest privat-enden av dimensjonen. Naturlig nok er det SV-velgeren som kommer nærmest offentlig-enden. Innad i partiene er det forskjeller på de to

²⁷ Forskjellen er kun signifikant på 0,1-nivået

velgergruppene, men den eneste signifikante forskjellen er for Arbeiderpartiet. Her er de yngste velgerne som er minst skeptiske til private løsninger.

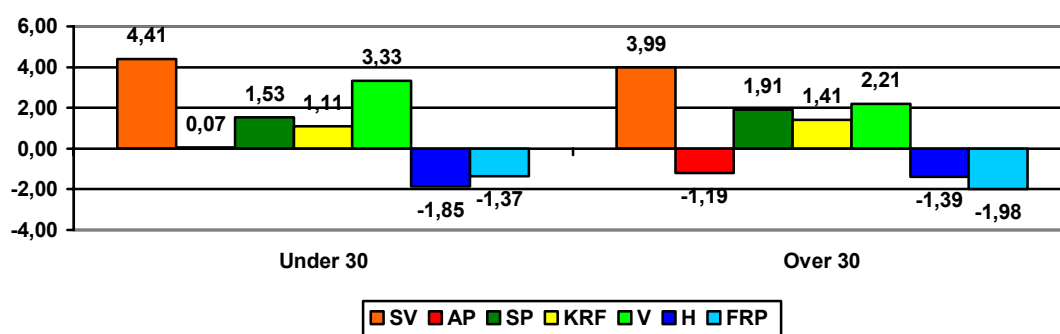
3. Vekst – vern

Figur 4.2.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 9,62. Dette ligner det analysen av 1993-valget viste, nemlig at de yngre velgerne er mer opptatt av vern enn velgerne over 30 år.

Figur 4.2.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved 1997-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	9,62 (N=2055)	10,10 (N=450)	9,49 (N=1605)	**
SV	4,12 (125)	4,41 (40)	3,99 (85)	
AP	-0,98 (635)	0,07 (109)	-1,19 (526)	**
SP	1,86 (141)	1,53 (20)	1,91 (121)	
KRF	1,36 (269)	1,11 (44)	1,41 (225)	
V	2,46 (85)	3,33 (19)	2,21 (66)	
H	-1,46 (277)	-1,85 (43)	-1,39 (234)	
FRP	-1,84 (199)	-1,37 (48)	-1,98 (151)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Venstre slår følge med Sosialistisk Venstreparti som de partiene med velgere mest opptatt av verneinteresser. Høyre og Fremskrittspartiet har de velgerne som er mer opptatt av økonomisk vekst. Både Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og Høyre ser ut til å ha de mest verneinteresserte velgerne i gruppen over 30 år, men det er kun for Arbeiderpartiet jeg finner signifikante forskjeller mellom de to gruppene. Her ser vi at i gruppen under 30 år, ligger arbeiderpartivelgeren så godt som på gjennomsnittet, mens øvrige arbeiderpartivelgere har et relativt klart negativt avvik på dimensjonen. De eldre arbeiderpartivelgerne slår altså følge med velgerne til Høyre og Fremskrittspartiet, og er mer opptatt av økonomisk vekst. Dette samsvarer med resultatene fra 1993-valget.

4. Moral – religion

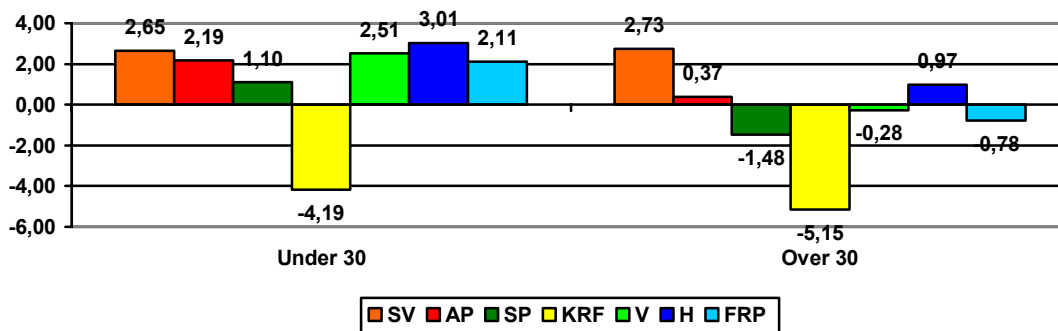
Figur 4.2.7 viser velgergruppenes plassering på den moralsk – religiøse dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 10,80. Som i 1993 er det signifikante forskjeller mellom de to aldersgruppene. Velgere over 30 år er mer moralsk restriktive enn de under 30 år.

Figur 4.2.7: Plassering på moral-religion dimensjonen ved 1997-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	10,80 (N=2055)	12,50 (N=450)	10,32 (N=1605)	**
RV	5,16 (29)	5,30 (10)	5,09 (19)	
SV	2,70 (125)	2,65 (40)	2,73 (85)	
AP	0,65 (635)	2,19 (109)	0,37 (526)	**
SP	-1,12 (141)	1,10 (20)	-1,48 (121)	**
KRF	-4,99 (269)	-4,19 (44)	-5,15 (225)	
V	0,34 (85)	2,51 (19)	-0,28 (66)	*
H	1,29 (277)	3,01 (43)	0,97 (234)	**
FRP	-0,09 (199)	2,11 (48)	-0,78 (151)	**

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Som tidligere skiller KrF-velgerne seg kraftig ut på denne dimensjonen, og avviker med en klart mer restriktiv holdning i moralske spørsmål enn alle andre partier. Når jeg deler velgergruppen ved 30 år, får også velgerne til SP, V og FrP negative avvik i den eldste gruppen. Det eneste partiet som kan se ut til å ha de mest restriktive velgerne i den yngste velgergruppen er SV, men forskjellen er liten og ikke signifikant. For de andre partiene finner jeg de mest restriktive holdningene i den eldste aldersgruppen. For flere av partiene er forskjellene mellom de to gruppene også signifikante med et signifikansnivå på 0,01.

4.2.1 Plassering på Ingleharts mpm-dimensjon

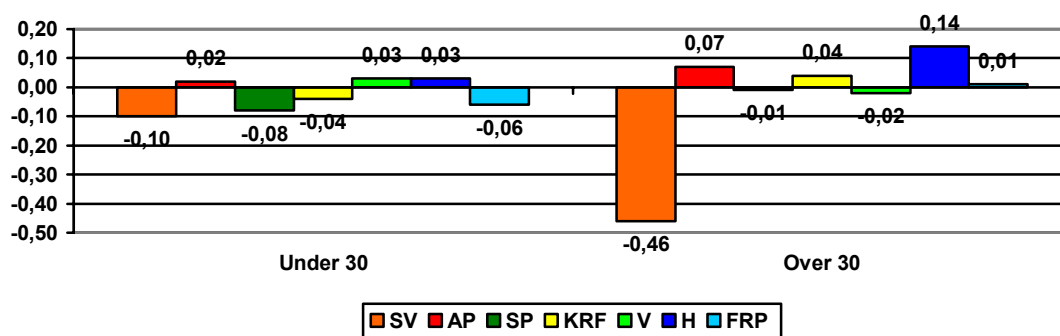
Som nevnt gir datasettene fra valgundersøkelsene en mulighet til å undersøke Ingleharts materialisme-postmaterialisme dimensjon. Postmaterialismetilnærmingen sees på som et alternativ til skillelinjemodellen, og det vil derfor være interessant å se

på sammenhengen mellom plassering på dimensjonen og stemmegivning. Figur 4.2.8 viser velgernes plassering på dimensjonen. Gjennomsnittlig plassering var 2,13. Det er ikke signifikante forskjeller mellom de to aldersgruppene.

Figur 4.2.8: Plassering på Ingleharts mpm-dimensjon ved 1997-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	2,13 (N=2029)	2,10 (N=443)	2,14 (N=1586)	
SV	-0,36 (124)	-0,10 (40)	-0,46 (84)	**
AP	0,04 (626)	0,02 (108)	0,07 (518)	
SP	-0,04 (141)	-0,08 (20)	-0,01 (121)	
KRF	0,00 (268)	-0,04 (44)	0,04 (224)	
V	-0,03 (84)	0,03 (19)	-0,02 (65)	
H	0,10 (276)	0,03 (43)	0,14 (233)	
FRP	0,02 (198)	-0,06 (47)	0,01 (151)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Høyre er det eneste partiet som har overvekt av materialistiske verdier i begge velgergruppene. SV skiller seg ut som partiet med postmaterialistiske velgere. Interessant nok gjelder dette særlig partiets velgere over 30 år. Det er bare i SV jeg finner en signifikant forskjell mellom de to aldersgruppene.

4.2.2 Hvilken betydning har dimensjonene?

Ved å følge samme mal som for 1993-valget får vi resultatene i tabellen under ved en regresjonsanalyse²⁸. I tillegg til dimensjonene som ble analysert ved forrige valg, tas også Ingleharts mpm-dimensjon inn i analysen. Den samme analysen er også gjennomført for øvrige velgere²⁹. I motsetning til 1993-valget er det denne gangen to partier som kan vise til statistisk signifikante resultater for tre variabler når det gjelder de yngre velgerne. Dessuten er det ett parti, Senterpartiet, hvor ingen av

²⁸ En logistisk regresjonsanalyse gir de samme resultatene med to avvik: Offentlig-privat dimensjonen har ingen signifikant betydning for SV og vekst-vern dimensjonen har ingen signifikant betydning for Høyre.

²⁹ Igjen vises ikke alle analyseresultatene her, men den samme malen er fulgt.

dimensjonene gir signifikante resultater. De to partiene med tre signifikante dimensjoner er Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet. For SV sin del er det plassering på innvandrings-, offentlig-privat og vekst-vern dimensjonen som er av

Tabell 4.2.9: Regresjonsanalyse for stemmegivning blant velgere under 30 år – Stortingsvalget 1997 (N=338)

	SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,013	0,196**	0,005	0,054	0,001	0,025
Offentlig-privat	-0,011	-0,126*	-0,017	-0,142*	-0,002	-0,031
Vekst-vern	0,016	0,208**	-0,019	-0,171**	0,001	0,026
Moral-religion	0,007	0,095	0,018	0,114*	-0,001	-0,023
Inglehart mpm	0,031	0,051	0,046	0,053	-0,006	-0,013
Konstant	-0,249		0,357		0,073	
R2 (just)	0,149		0,026		-0,010	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,006	0,082	0,000	0,000	0,005	0,069	0,033	-0,457**
Offentlig-privat	-0,001	-0,011	0,005	0,083	0,028	0,320**	0,003	0,029
Vekst-vern	-0,001	-0,006	0,011	0,206**	-0,010	-0,120*	-0,002	-0,024
Moral-religion	-0,037	-0,499**	0,002	0,046	0,005	0,066	0,006	0,074
Inglehart mpm	-0,022	-0,035	0,031	0,071	0,008	0,013	-0,077	-0,118*
Konstant	0,586		-0,194		-0,127		0,577	
R2 (just)	0,237		0,023		0,140		0,203	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

betydning. En positiv holdning til statlig inngripen i økonomien er viktig, en positiv holdning til innvandring er viktigere, og en verneorientering på vekst-vern dimensjonen er aller viktigst. Den forklarte variansen for modellen er på 14,9%, noe som er høyere enn for alle partiene i 1993. Når det gjelder øvrige velgere, har alle dimensjonene en signifikant effekt, men det er fortsatt slik at en verneholdning på vekst-vern dimensjonen har størst signifikant effekt for partiet. Et interessant funn i sammenligningen er at plassering på moral-religion dimensjonen, som ikke hadde signifikant effekt for velgere under 30 år, har nest høyest signifikant effekt for øvrige velgere. Av de fem dimensjonene i analysen er det plassering på innvandringsdimensjonen som har lavest effekt for velgere over 30 år. Den forklarte variansen til modellen går ned til 12,8% for den eldste velgergruppen.

Innvandringsdimensjonen er ikke signifikant for oppslutningen om Arbeiderpartiet. Derimot har en liberal holdning i moralske spørsmål betydning og også en skepsis til private løsninger. Sterkest betydning har derimot en vekstorientering på vekst-vern

dimensjonen. Til tross for at det er tre variabler med signifikant betydning, er den forklarte variansen bare på 2,6%. Modellens forklarte varians er fem ganger så høy for velgere over 30 år. I denne aldersgruppen har alle dimensjonene bortsett fra mpm-dimensjonen en signifikant effekt for Arbeiderpartiets velgere. For denne gruppen er offentlig-privat dimensjonen viktigst, men vekst-vern dimensjonen kommer ut med nest høyest signifikant effekt.

Høyre oppnår igjen størst effekt på offentlig-privat dimensjonen, med ønske om private løsninger. Vi ser også at ønske om økonomisk vekst framfor vern vil ha en signifikant effekt for oppslutningen om partiet. Den forklarte variansen er på samme nivå som i 1993, 14%. En analyse av partiets øvrige velgere viser at alle dimensjonene har signifikant betydning for denne velgergruppen. Det er fortsatt offentlig-privat dimensjonen som skiller seg klart ut med størst effekt ($\beta=0,336$). Dimensjonen med nest høyest effekt for velgere over 30 år er moral-religion dimensjonen ($\beta=0,091$).

På samme måte som ved 1993-valget er en restriktiv holdning i moralske spørsmål viktig for oppslutningen om KrF, og en verneorientering viktig for oppslutningen om Venstre. En restriktiv holdning til innvandring er igjen den viktigste dimensjonen for oppslutningen om Fremskrittspartiet, men en materialistisk holdning på Ingleharts mpm-indeks er også signifikant. Når en ser på disse partienes øvrige velgere, ser en at flere av dimensjonene gir signifikante effekter. Når det gjelder FrP, har også offentlig-privat dimensjonen betydning, men fortsatt er innvandringsdimensjonen viktigst. For KrF er den restriktive holdningen i moralske spørsmål viktigst også for partiets velgere over 30 år. En verneholdning og en positiv holdning i innvandringssspørsmål signifikant betydning. Også for Venstre er det den samme dimensjonen som har størst effekt. I tillegg til verneholdningen har et ønske om privatisering og en liberal plassering på innvandringsdimensjonen effekt.

Jeg finner ingen signifikante resultater for Senterpartiets velgere under 30 år. Når det gjelder partiets øvrige velgere, avdekker analysen derimot signifikante effekter for tre dimensjoner. En verneholdning har størst betydning. I tillegg øker en restriktiv holdning i innvandringssspørsmål, og et ønske om offentlige løsninger i økonomien sannsynligheten for å stemme Senterpartiet for velgere over 30 år.

For velgere under 30 år oppnår modellen en forklart varians på over 10% for flere partier enn i 1993. I tillegg til nevnte SV, forklarer modellen 14% av variansen i oppslutningen om H og hele 20,3% og 23,7% for henholdsvis FrP og KrF. Senterpartiet hadde ingen signifikante utslag på de ulike dimensjonene, og dette gjenspeiles i en lav forklart varians på 1%. I tillegg til SP og AP oppnår V (2,3%) lav forklart varians. Det er bare for to av partiene at det er stor forskjell i forklart varians mellom de to velgergruppene. For Arbeiderpartiet sin del er den fem ganger så høy i gruppen over 30 år, mens den synker fra 20,3% til 13,8% for FrPs velgere over 30 år.

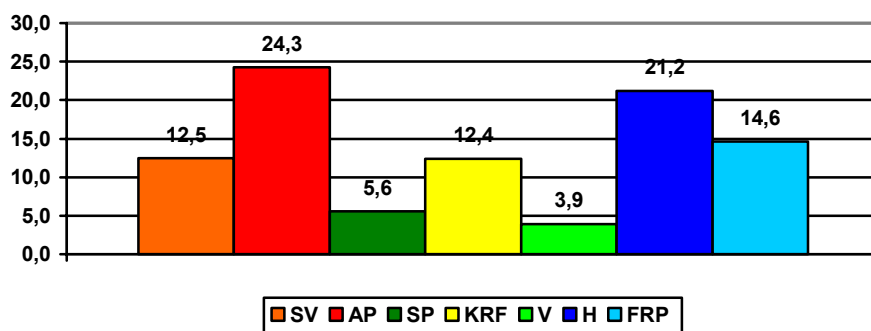
Man kan altså nok en gang se at det stort sett er de samme holdningsdimensjonene som er de viktigste for partiene, uavhengig av aldersgruppe. Det eneste unntaket er Arbeiderpartiet. For partiets velgere under 30 år er effekten av en vekstholdning størst, mens ønske om offentlig styring av økonomien er viktigst for øvrige velgere.

Det siste stortingsvalget analyseres etter samme mal som 1993- og 1997-valget. Etter denne gjennomgangen, vil jeg komme inn på sentrale tendenser og forskjeller mellom de to velgergruppene i en sammenfattende analyse av de tre stortingsvalgene.

4.3 Stortingsvalget 2001

Med valget i 2001 snudde Høyre den negative trenden fra de to foregående valgene. Denne gangen var partiet en av valgets vinnere, sammen med Sosialistisk Venstreparti. Høyre gikk fram 6,9% til 21,2%, mens oppslutningen om SV gikk fra 6% til 12,5%, en framgang på 6,5 prosentpoeng. KrF og FrP gikk noe tilbake

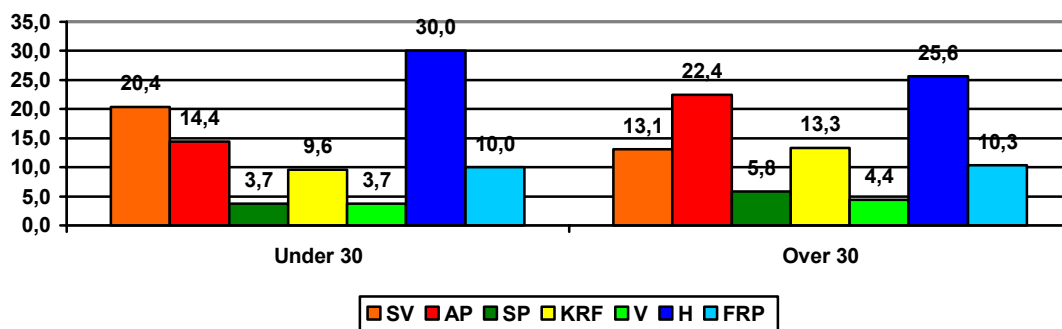
Figur 4.3.1: Stemmedfordeling ved Stortingsvalget 2001

sammenlignet med 1997-valget, men for begge partiene var dette det nest beste valget de har hatt. Valgets store taper var Arbeiderpartiet. Med en oppslutning på 24,3%, hadde partiet mistet 10,7 prosentpoeng av sin oppslutning fra forrige valg. Valgdeltakelsen var på 75,5%.

I de to neste figurene presenteres valgresultatet slik det framkommer av valgundersøkelsen. Avvikene fra det reelle valgresultatet varierer fra 0,2 til 4,6 prosentpoeng. Det største avviket er denne gang for Høyre, men også

Figur 4.3.2 Stemmedfordeling ved Stortingsvalget 2001

Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet har relativt høye avvik, henholdsvis 3,1 og 4,2 prosentpoeng. Den første grafen viser stemmegivning fordelt på alder, og så kommer en tabell som viser avviket mellom de to velgergruppene. Arbeiderpartiets nedgang må kunne betegnes som dramatisk for partiet, men bildet blir enda mer dystert for partiet når vi ser på oppslutningen blant de yngre velgerne. Kun 14,4% av velgere under 30 år stemte Arbeiderpartiet. Dette er mer enn en halvering fra det forrige valget hvor oppslutningen var på 32,1% i denne velgergruppen. De eneste partiene som oppnår flere stemmer blant velgere under 30 år, er valgvinnerne SV og H, men det er bare for SV vi finner signifikante forskjeller. For de andre partiene ser det ut som om oppslutningen er noe høyere for velgere over 30 år, og for første gang oppnår ikke FrP høyere oppslutning i den yngste velgergruppen enn i den eldste.

Figur 4.3.3: Avvik mellom velgere under og over 30 år – Stortingsvalget 2001

Parti	Under 30	Over 30	Avvik	
SV	20,4	13,1	+7,3	**
AP	14,4	22,4	-8,0	**
SP	3,7	5,8	-2,1	
KRF	9,6	13,3	-3,7	
V	3,7	4,4	-0,7	
H	30,0	25,6	+4,4	
FRP	10,0	10,3	-0,3	
Stemte ikke ³⁰	24,8	8,1	+15,5	**

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Som jeg gjorde ved de to foregående stortingsvalgene, vil jeg også her stille de samme to hovedspørsmålene: I hvilken grad kan de observerte variasjonene føres tilbake til plassering på holdningsdimensjonene som avdekkes, og i hvilken grad er det forskjeller mellom de to aldersgruppene?

4.4.0 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

I tillegg til de fire dimensjonene som er brukt tidligere, blir det i denne analysen som nevnt også trukket fram to nye dimensjoner:

- 1) Innvandring – solidaritet, som inneholder spørsmål om synet på innvandrere og u-hjelp.
- 2) Offentlig – privat, som inneholder spørsmål om statlig eller privat styring av økonomien og spørsmål knyttet til økonomisk ulikhet.

³⁰ På samme måte som i 1997 stilles det et separat spørsmål om en stemte eller ikke, og så om hvilket parti en stemte på. Dette forklarer at kolonnesummen for de ulike gruppene blir langt over 100%.

- 3) Vekst –vern, som inneholder spørsmål om miljøkrav, industriutbygging og spørsmål knyttet til olje- og gassutvinning.
- 4) Moral – religion, som inneholder spørsmål om abort, homofili, alkohol og kristendommens rolle i samfunnet.
- 5) Global – nasjonal, som inneholder spørsmål knyttet til globalisering og nasjonal autonomi.
- 6) Sentrum – periferi, som inneholder spørsmål om distriktoverføringer og byenes rolle i samfunnet.

1. Innvandring

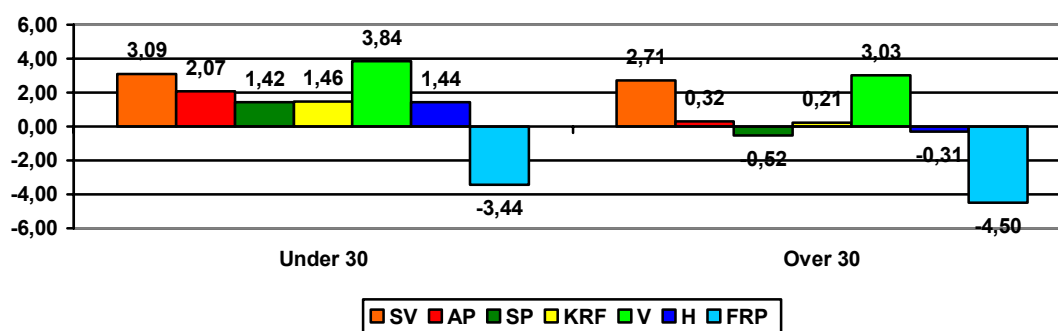
Figur 4.3.4 viser velgergruppenes plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet hos hele velgermassen. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 10,08. Som i 1993 og i 1997 er det signifikante forskjeller på de to velgergruppene: Velgere under 30 år er mindre restriktive i innvandrings spørsmål enn velgere over 30 år.

Figur 4.3.4: Plassering på innvandringsdimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	10,08 (N=2052)	11,04 (N=392)	9,85 (N=1660)	**
SV	2,81 (254)	3,09 (64)	2,71 (190)	
AP	0,50 (381)	2,07 (40)	0,32 (341)	*
SP	-0,32 (98)	1,42 (10)	-0,52 (88)	
KRF	0,35 (226)	1,46 (26)	0,21 (200)	
V	3,16 (76)	3,84 (12)	3,03 (64)	
H	-0,00 (463)	1,44 (83)	-0,31 (380)	**
FRP	-4,34 (187)	-3,44 (28)	-4,50 (159)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

På samme måte som ved de to foregående valgene, viser analysen at velgerne til Fremskrittspartiet er mest restriktive i innvandrings spørsmål. Partiene til venstre på skalaen har, sammen med Venstres velgere, de mest liberale velgerne på denne

dimensjonen. Vi finner nok en gang signifikante forskjeller innad i velgergruppen til Arbeiderpartiet. Også ved dette valget viser det seg at velgerne over 30 år er mer restriktive enn de yngre velgerne. Denne gangen får partiet også selskap av Høyre, hvor den samme forskjellen mellom de to aldersgruppene gjør seg gjeldende.

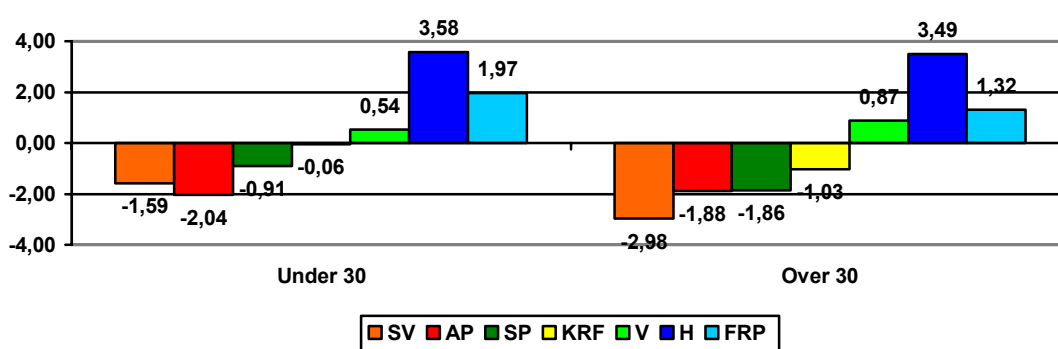
2. Offentlig – privat

Figur 4.3.5 viser velgergruppenes plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 7,71. Som ved 1997-valget viser det seg at de yngre velgerne er mer positive til private løsninger enn de øvrige velgerne, og ved 2001-valget er denne forskjellen også signifikant.

Figur 4.3.5: Plassering på offentlig-privat dimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	7,71 (N=2052)	8,24 (N=392)	7,59 (N=1660)	*
SV	-2,63 (254)	-1,59 (64)	-2,98 (190)	**
AP	-1,90 (381)	-2,04 (40)	-1,88 (341)	
SP	-1,76 (98)	-0,91 (10)	-1,86 (88)	
KRF	-0,91 (226)	-0,06 (26)	-1,03 (200)	
V	0,82 (76)	0,54 (12)	0,87 (64)	
H	3,51 (463)	3,58 (83)	3,49 (380)	
FRP	1,41 (187)	1,97 (28)	1,32 (159)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Ser man på velgermassen som helhet, er det som tidligere høyrevelgerne som er de største tilhengere av private løsninger, mens SV-velgerne er de mest skeptiske. Når det gjelder velgere under 30 år, er det derimot Arbeiderpartiets velgere som er mest tilhengere av offentlige løsninger. Den eneste signifikante forskjellen som avdekkes mellom velgergruppene, er for SV-velgerne. Her finner vi at velgerne over 30 år er enda sterkere tilhengere av offentlige løsninger.

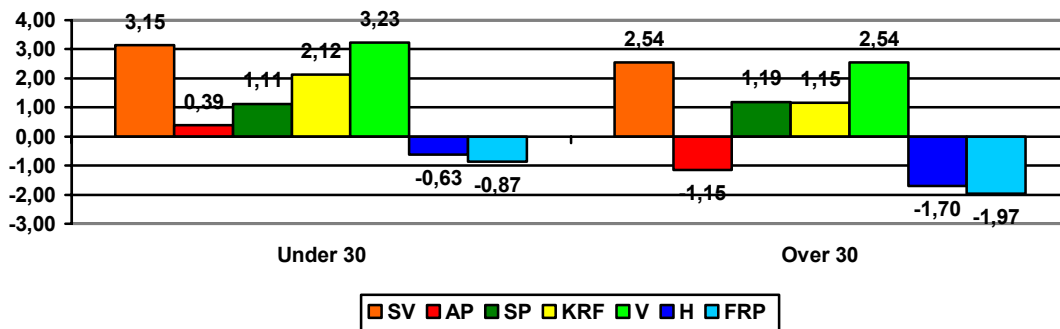
3. Vekst – vern

Figur 4.3.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 9,69. Som ved de to foregående valgene som har blitt analysert, viser det seg at det er velgere under 30 år som er mest opptatt av verneinteressene. Igjen er det venstrepartiene og partiet Venstre som har velgere som er mest opptatt av vern, og det er Høyre og FrP som har vekstorienterte velgere. Mønsteret for Arbeiderpartiet er det samme som ved de to foregående valgene: Velgerne over 30 år er signifikant forskjellig fra velgerne under 30 år, ved at de er mer opptatt av vekst. Selv om det ikke er snakk om signifikante forskjeller for andre enn AP og H, ser vi at alle partiene, bortsett fra SP, har de mest verneorienterte velgerne i gruppen under 30 år.

Figur 4.3.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	9,69 (N=2052)	10,64 (N=392)	9,47 (N=1660)	**
SV	2,69 (254)	3,15 (64)	2,54 (190)	
AP	-0,99 (381)	0,39 (40)	-1,15 (341)	**
SP	1,18 (98)	1,11 (10)	1,19 (88)	
KRF	1,26 (226)	2,12 (26)	1,15 (200)	
V	2,65 (76)	3,23 (12)	2,54 (64)	
H	-1,51 (463)	-0,63 (83)	-1,70 (380)	*
FRP	-1,80 (187)	-0,87 (28)	-1,97 (159)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

4. Moral – religion

Figur 4.3.7 viser velgergruppenes plassering på den moralsk – religiøse dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 11,84. Som ved de to foregående valgene, er det de yngre velgerne som er mest liberale i moralske spørsmål, og denne forskjellen er igjen signifikant på 0,01-nivået.

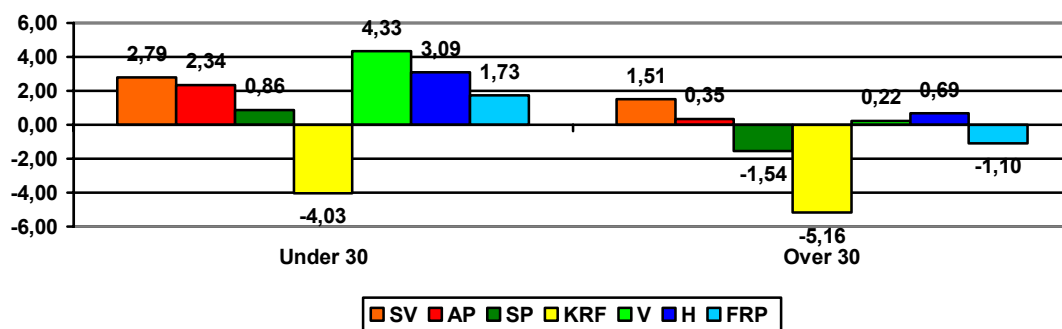
Ved 2001-valget er bildet mer entydig enn ved de foregående valg som har blitt presentert: Alle partier har mer liberale velgere i moralske spørsmål i gruppen under 30 år. Forskjellene er også signifikante for flertallet av partiene, og oftest også på det strengere 0.01-nivået. Samtidig bekrefter analysen at KrF-velgerne skiller seg ut på denne dimensjonen, og blant velgere under 30 år har partiet de eneste med et negativt avvik.

Figur 4.3.7: Plassering på moral-religion dimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	11,84 (N=2052)	13,87 (N=392)	11,36 (N=1660)	**
SV	1,83 (254)	2,79 (64)	1,51 (190)	*
AP	0,56 (381)	2,34 (40)	0,35 (341)	**
SP	-1,30 (98)	0,86 (10)	-1,54 (88)	
KRF	-5,03 (226)	-4,03 (26)	-5,16 (200)	
V	0,87 (76)	4,33 (12)	0,22 (64)	**
H	1,12 (463)	3,09 (83)	0,69 (380)	**
FRP	-0,67 (187)	1,73 (28)	-1,10 (159)	**

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

5. Global – nasjonal

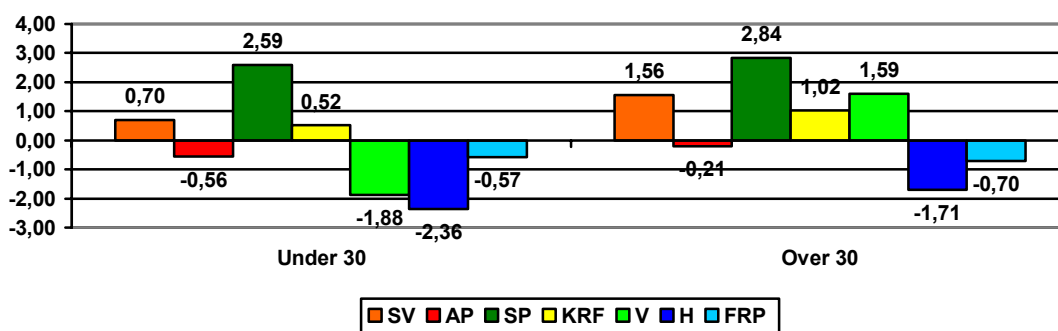
Figur 4.3.8 viser velgergruppens plassering på dimensjonen global – nasjonal i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 7,71. De mest positive holdningene til globalisering finner vi i den yngste velgergruppen.

På bakgrunn av de to EF/EU-avstemningene er det ikke overraskende at det er hos Senterpartiet vi finner de mest nasjonalorienterte velgerne, uavhengig av alderskutt. Det vil heller ikke overraske at høyrevelgerne har mest positive holdninger til globalisering. Ser vi på hele velgergruppen, og i velgergruppen over 30 år, er det slik

Figur 4.3.8: Plassering på global-nasjonal dimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	7,71 (N=2052)	7,21 (N=392)	7,83 (N=1660)	**
SV	1,34 (254)	0,70 (64)	1,56 (190)	**
AP	-0,25 (381)	-0,56 (40)	-0,21 (341)	
SP	2,81 (98)	2,59 (10)	2,84 (88)	
KRF	0,96 (226)	0,52 (26)	1,02 (200)	
V	1,04 (76)	-1,88 (12)	1,59 (64)	**
H	-1,83 (463)	-2,36 (83)	-1,71 (380)	*
FRP	-0,68 (187)	-0,57 (28)	-0,70 (159)	*

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
 Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

at velgerne til nei-partiene SV, SP, KrF og V har en mer nasjonal orientering enn gjennomsnittet. Dette bildet blir noe annerledes når vi ser på velgergruppen under 30 år. Den største forskjellen gjelder for Venstres velgere, som i denne gruppen er langt mer positiv til globalisering enn sitt partis øvrige velgere³¹. Vi finner også signifikante forskjeller innad i SV, H og FrP. For SV og H sin del ser vi at velgere over 30 år er mer nasjonalorientert, mens FrPs velgere over 30 år er mer globalorientert enn sitt partis yngre velgere.

6. Sentrum - periferi

Figur 4.3.9 viser velgergruppenes plassering på sentrum – periferi dimensjonen i forhold til gjennomsnittet for hele velgermassen. Her var gjennomsnittlig plassering 7,19. Velgere over 30 år har i større grad enn de yngre velgerne positive holdninger til periferien.

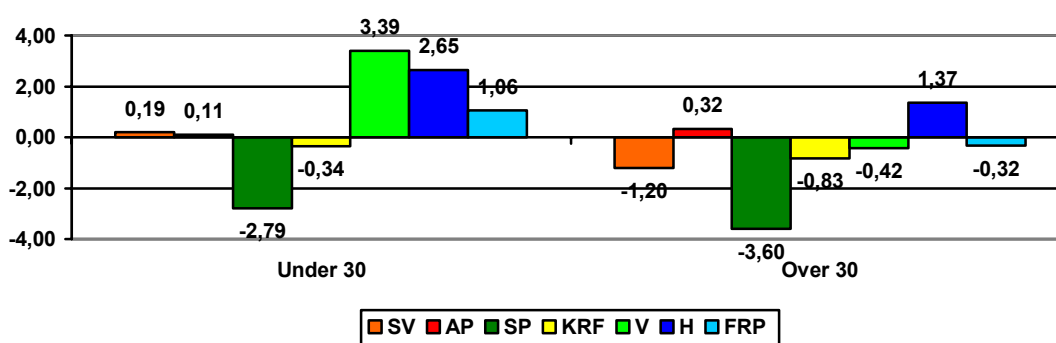
³¹ Denne gruppen har veldig lav N (12), og gjør generaliseringer vanskelig. Men forskjellene er tross dette statistisk signifikante.

Ikke overraskende er Senterpartiet det partiet som har velgere som plasserer seg nærmest periferienden av skalaen. Vi ser også litt av det samme bildet som på global-nasjonal dimensjonen: Når vi ser på hele velgermassen og velgere over 30 år, framstår høyrevelgerne som en klar motpol til Senterpartivelgeren. Ser vi derimot på velgergruppen under 30 år, er det Venstre som framstår som det sterkeste bypartiet. Venstre er også det eneste partiet hvor det er signifikante forskjeller mellom de to aldersgruppene, til tross for en lav N blant partiets unge velgere.

Figur 4.3.9: Plassering på sentrum-periferi dimensjonen ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30	
Snitt	7,19 (N=2052)	7,93 (N=392)	7,02 (N=1660)	**
SV	-0,85 (254)	0,19 (64)	-1,20 (190)	
AP	0,30 (381)	0,11 (40)	0,32 (341)	
SP	-3,52 (98)	-2,79 (10)	-3,60 (88)	
KRF	-0,77 (226)	-0,34 (26)	-0,83 (200)	
V	0,18 (76)	3,39 (12)	-0,42 (64)	**
H	1,79 (463)	2,65 (83)	1,37 (380)	
FRP	-0,11 (187)	1,06 (28)	-0,32 (159)	

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Avvikene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

4.3.1 Plassering på Ingleharts mpm-dimensjon

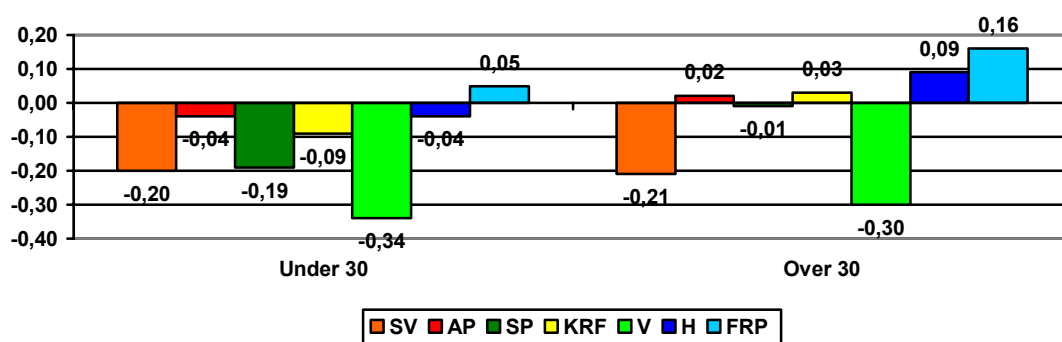
Som i 1997, ga datasettet også denne gang en mulighet til å analysere Ingleharts mpm-dimensjon. Den gjennomsnittlige verdien var på 2,09, og det var ingen signifikante forskjeller mellom aldersgruppene i velgergruppen som helhet.

Det er store likheter mellom 2001-valget og 1997-valget for alle velgergruppene. Det er ikke lenger signifikante alderforskjeller mellom SV-velgerne, men jeg finner derimot at dette er tilfelle for Høyrevelgerne. Høyres velgere over 30 år er signifikant mer materialistiske enn velgere under 30 år. I begge aldersgruppene er det Venstre

Figur 4.3.10: Plassering på Ingleharts mpm-dimensjon ved 2001-valget

Parti	Alle velgere	Velgere under 30	Velgere over 30
Snitt	2,09 (N=1999)	2,02 (N=386)	2,10 (N=1613)
SV	-0,21 (251)	-0,20 (62)	-0,21 (190)
AP	0,01 (375)	0,04 (39)	0,02 (341)
SP	-0,03 (98)	-0,19 (10)	-0,01 (88)
KRF	-0,01 (224)	-0,09 (26)	0,03 (200)
V	-0,31 (74)	-0,34 (12)	-0,30 (64)
H	0,06 (460)	-0,04 (83)	0,09 (380) *
FRP	0,14 (186)	0,05 (28)	0,16 (159)

Avvikene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

som har de mest postmaterialistiske velgere. Uavhengig av aldersgruppe, er det i FrP jeg finner de mest materialistiske velgere.

4.3.2 Hvilken betydning har dimensjonene for valg av parti?

Igjen settes det opp 7 separate regresjonsanalyser med stemmegivning på partiene som avhengig variabel og de ulike holdningsdimensjonene, inkludert mpm-dimensjonen, som uavhengige variabler³². På samme måte som ved de foregående valg, har jeg også gjort en tilsvarende analyse av velgere over 30 år.

Denne gangen er det med to ekstra uavhengige variabler, global-nasjonal og sentrum-periferi dimensjonen. Begge disse dimensjonene utgjør signifikante forskjeller for oppslutningen om Senterpartiet. En nasjonal holdning er viktigere, og en positiv holdning til periferien er viktigst for oppslutningen om partiet. Jeg finner nøyaktig samme resultat i analysen av senterpartivelgere over 30 år.

³² En logistisk regresjonsanalyse gir igjen stort sett sammenfallende resultater, men det er noen få unntak: Sentrum-periferi dimensjonen er signifikant også på 0,01-nivået for Senterpartiet. Venstre får ingen signifikante utslag, og moral-religion dimensjonen er ikke lenger signifikant for Høyre.

Tabell 4.3.11: Regresjonsanalyse for stemmegivning blant velgere under 30 år – Stortingsvalget 2001 (N=280)

	SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,007	0,078	0,003	0,038	0,002	0,043
Offentlig-privat	-0,015	-0,157*	-0,024	-0,299**	0,002	0,047
Vekst-vern	0,019	0,173**	-0,015	-0,159*	-0,004	-0,081
Moral-religion	0,007	0,073	0,004	0,049	-0,000	-0,010
Global-nasjonal	0,016	0,119	-0,008	-0,068	0,009	0,159*
Sentrum-periferi	0,001	0,012	-0,005	-0,053	-0,009	-0,171*
Inglehart mpm	0,020	0,026	0,043	0,067	-0,007	-0,019
Konstant	-0,206		0,414		0,065	
R2 (just)	0,111		0,071		0,039	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,006	0,089	0,001	0,026	0,006	0,062	-0,026	-0,378**
Offentlig-privat	0,002	0,029	-0,001	-0,027	0,037	0,341**	0,000	0,003
Vekst-vern	0,008	0,106	0,007	0,138*	-0,016	-0,133*	-0,005	-0,062
Moral-religion	-0,036	-0,510**	0,003	0,058	0,013	0,113*	0,006	0,076
Global-nasjonal	-0,004	-0,043	-0,005	-0,083	-0,023	-0,156*	0,007	0,074
Sentrum-periferi	-0,005	-0,060	0,008	0,146*	0,011	0,082	0,005	0,062
Inglehart mpm	-0,019	-0,036	-0,021	-0,056	-0,019	-0,023	0,023	0,043
Konstant	0,531		-0,067		0,031		0,232	
R2 (just)	0,233		0,037		0,279		0,134	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Det motsatte er tilfelle for Venstre. Her har en positiv holdning til sentrum størst betydning. I tillegg er, som ved de to foregående valg, en verneorientering av betydning for oppslutningen om Venstre. Når det gjelder Venstrevelgere over 30 år, er det flere dimensjoner som har signifikant effekt. Men den mest interessante forskjellen er at sentrum-periferi dimensjonen ikke lenger har signifikant betydning. Et ønske om vern framfor økonomisk vekst er, sammen med et ønske om private løsninger, de to viktigste dimensjonene for partiets velgere over 30 år. I tillegg har postmaterialistiske verdier, positivt syn på globalisering og en positiv holdning til innvandring signifikante effekter for stemmegivning på partiet.

Høyre seiler også opp som en motsetning til Senterpartiet ved at en positiv holdning til globalisering gjør utslag for unge velgeres oppslutning om partiet. I tillegg er en vekstorientering viktig. Liberal holdning i moralske spørsmål har også betydning, men størst betydning for oppslutningen om Høyre har, som i 1993 og 1997, ønsket om private løsninger og mindre statlig innblanding i økonomien. Vekstorientering gir

derimot ikke signifikante effekter for Høyres velgere over 30 år. Det er fortsatt positiv holdning til privatisering som er den viktigste variabelen for partiet. For velgerne over 30 år har også plassering på sentrum-periferi dimensjonen betydning.

De yngre velgerne til KrF og FrP følger i sporene fra 1993 og 1997: For KrF er restriktive holdninger i moralske spørsmål viktigst, og for FrP er restriktive holdninger i innvandringsspørsmål viktigst. Restriktive holdninger i moralske spørsmål er også viktigst for KrF-velgere over 30 år, og i tillegg har en liberal holdning i innvandringsspørsmål og et ønske om mer miljøvern signifikante effekter. Ved siden av restriktive holdninger til innvandringsspørsmål, får også plassering på offentlig-privat dimensjonen signifikant betydning for FrP-velgerne over 30 år.

Den viktigste forklaringsvariabelen for oppslutning om SV blant velgere under 30 år er en verneorientering, men også en skepsis til privatisering er statistisk signifikant. For SVs øvrige velgere har alle dimensjonene bortsett fra mpm-dimensjonen signifikant. I denne velgergruppen er ønske om offentlige løsninger på offentlig-privat dimensjonen viktigst, tett fulgt av liberale holdninger i moralske spørsmål og verneorientering.

Ønske om statlig styring av økonomien er viktigst for oppslutningen om Arbeiderpartiet blant de yngre. I tillegg er ønske om økonomisk vekst av signifikant betydning. Offentlig-privat dimensjonen er også viktigst for partiets velgere over 30 år. Videre har en vekstorientering, en sentrumsorientering og liberale moralske verdier signifikante effekter.

Igjen varierer den forklarte variansen mye fra parti til parti. For velgere under 30 år er den bare 3,7% for V og 3,9% for SP. I tillegg har Arbeiderpartiet under 10% forklart varians, 7,1%. Modellen ser ut til å ha høyest forklaringskraft for oppslutningen om Høyre. Her var det også flest signifikante variabler, fire, noe som reflekteres i en forklart varians på 27,9%. Også KrF kommer høyt med 23,3%. For Fremskrittspartiet gir modellen 13,4% forklart varians og 11,1% for Sosialistisk Venstreparti. Når det gjelder velgere over 30 år har modellen en noe høyere forklaringskraft for SV, AP, SP og V, mens den er noe lavere for de andre partiene. Størst forskjell er det for AP og KrF, hvor det er 4,9 prosentpoeng forskjell.

Helhetsbildet er igjen slik at det stort sett er de samme variablene som gir de største effektene for de samme partiene. De to eneste unntakene gjelder velgergruppene til SV og V. Den viktigste dimensjonen for SVs velgere under 30 år er vekst-vern dimensjonen, mens offentlig-privat dimensjonen er viktigst for SVs øvrige velgere. Sentrum-periferi dimensjonen er viktigst for de yngre Venstrevelgerne, mens vekst-vern og offentlig-privat dimensjonen er viktigst for partiets øvrige velgere.

4.4 Oppsummerende drøfting

I starten av dette kapittelet stilte jeg to spørsmål som jeg ønsket å finne svar på. Det ene var hvorvidt alder har betydning for plassering på holdningsdimensjonene, og det andre var hvilken betydning plassering på holdningsdimensjonene har for yngre velgeres partivalg. I det følgende skal jeg summere opp hvilke svar analysen av de tre Stortingsvalgene har gitt meg.

4.4.1 Forskjeller mellom velgere over og under 30 år

4.4.1.0 Forskjeller på de ulike holdningsdimensjonene

Et av oppgavens hovedfokus er plassering på de ulike holdningsdimensjonene, og hvorvidt forskjellig alder gir forskjellige plasseringer på disse. Analysen har vist at det er flere forskjeller på velgere under og over 30 år.

1. Innvandring – solidaritet

Når det gjelder de to velgergruppenes plassering på innvandringsdimensjonen uavhengig av partivalg, fant jeg signifikante forskjeller ved alle tre valgene. Ved hvert valg var det slik at de yngste velgerne hadde en mer liberal holdning til innvandringsspørsmål. Forskjellen var minst ved 1993-valget, ble større i 1997 og ble til slutt på 1,19 skalapoeng på indeksen ved valget i 2001.

Fremskrittspartiets velgere står fram som de mest innvandrings skeptiske ved hvert eneste valg. SV har de mest liberale velgerne i 1993 og 1997, mens Venstres velgere bytter plass med SVs velgere i kampen om å være det mest liberale partiet i 2001.

Ved alle valgene fant jeg forskjeller innad i Arbeiderpartiet. Partiets yngre velgere var signifikant mer liberale i innvandringsspørsmål enn partiets øvrige velgere. Det samme funnet ble gjort for Senterpartiets velgere i 1997, og for Høyres velgere i 2001.

2. Offentlig – privat

Forskjellene mellom de to velgergruppene på denne dimensjonen varierer noe fra valg til valg, og det er kun ved valget i 2001 at forskjellen er statistisk signifikant. Ved dette valget var velgere under 30 år mer åpne for private løsninger enn velgere over 30 år.

Høyrevelgerne er hele tiden de mest positive til privatisering, fulgt av FrP-velgerne, mens velgerne til SV og AP er mest positive til statlig kontroll med økonomien. For sentrumpartiene varierer velgernes plassering noe fra valg til valg.

Analysen viste noen signifikante forskjeller mellom partienes velgergrupper. Ved valget i 1993 var de unge senterpartivelgerne mer opptatt av offentlige løsninger enn partiets velgere over 30 år. I 1997 hadde arbeiderpartivelgerne under 30 år et mer positivt syn på private løsninger enn partiets øvrige velgere, og det samme var tilfelle for SV-velgerne i 2001.

3. Vekst – vern

Vekst-vern dimensjonen er også en dimensjon hvor analysen har avdekket signifikante forskjeller ved alle tre valgene. Hver gang har det vært slik at velgere under 30 år har vært mer verneorienterte enn velgerne over 30 år. Og på samme måte som for innvandringsdimensjonen har avviket blitt større og større. Ved valget i 2001 plasserte velgere under 30 år seg 1,17 skalapoeng nærmere verne-enden av skalaen enn velgerne over 30 år.

Ved hvert valg er det Fremskrittspartivelgerne som er minst opptatt av vern, fulgt av velgerne til Høyre og Arbeiderpartiet. Når det gjelder hvem som er mest opptatt av vern, skårer velgerne til SV høyt ved hvert valg, mens SP-velgerne er høyt i 1993 og Venstre-velgerne i 1997 og 2001.

Analysen har vist at det er signifikante forskjeller innad i Arbeiderpartiet. Ved alle tre valgene har velgergruppen over 30 år hatt et negativt avvik fra gjennomsnittet på dimensjonen, altså en vekstorientering. Gruppen under 30 år, derimot, har ved hvert valg hatt positive avvik fra gjennomsnittet. I tillegg til at det hele tiden har blitt vist signifikante forskjeller på de to aldersgruppene for Arbeiderpartivelgerne, viste analysen en signifikant forskjell for Høyrevelgerne ved det siste valget. Også her var det den eldste velgergruppen som var mest vekstorientert.

4. Moral – religion

Den siste av de fire dimensjonene som har blitt analysert ved hvert av de tre valgene, gir også signifikante aldersforskjeller ved alle tre valgene. Den yngste velgergruppen er gjennomført mer liberal i moralske spørsmål enn velgere over 30 år. Og på samme måte som for innvandringsdimensjonen og vekst-vern dimensjonen var forskjellen minst i 1993 (1,17 skalapoeng) og størst i 2001. Ved det siste valget var forskjellen mellom de to gruppen på hele 2,51 skalapoeng.

Ved hvert valg avdekkes det at unge KrF-velgere skiller seg kraftig ut som de mest moralsk restriktive velgerne også i gruppen under 30 år. I tillegg har også velgerne til Senterpartiet og Fremskrittspartiet mer restriktive holdninger enn gjennomsnittselvelgeren ved alle tre valgene. Motstykke til KrF-velgerne er hele tiden, i rekkefølge, velgerne til SV og H.

I og med at avviket mellom de to velgergruppene er størst på denne dimensjonen, er det også her vi finner statistisk signifikante avvik for flest partier. I 1993 var det signifikante forskjeller for Arbeiderpartiet, Høyre og også KrF. I 1997 var det signifikante forskjeller for alle partiene med unntak av SV og KrF, mens det i 2001 var forskjeller for alle bortsett fra SP og KrF. Avvikene var hele tiden slik at det var velgere over 30 år som var mer restriktive enn sine partiers yngre velgere.

I analysen av 2001-valget ble det trukket inn to nye dimensjoner, og logisk nok kan jeg ikke si noe om utvikling over tid. Men en kort oppsummering av analysen gjøres likevel her.

5. Global – nasjonal

Analysen av global-nasjonal dimensjonen avdekket at det var signifikante forskjeller på de to velgergruppene. Velgere over 30 år var mer nasjonalorienterte enn de under 30 år. Senterpartiet har de mest nasjonalorienterte velgerne, og får følge av de andre nei-partiene SV, KrF og V. Høyrevelgerne er mest globalorienterte. Det er signifikante forskjeller for SV, V, H og FrP, hvor FrP er det eneste partiet der velgere over 30 år er mest globalorientert.

6. Sentrum - periferi

På denne dimensjonen var det også signifikante forskjeller mellom de to gruppene, hvor velgere over 30 år hadde mest positive holdninger til periferien. Velgerne til Senterpartiet (periferi) og Høyre (sentrum) står som motpoler til hverandre. Den eneste signifikante forskjellen mellom de to velgergruppene innad i et parti står Venstrevelgerne for. Venstres velgere under 30 år er klart sentrumsorientert, faktisk selve sentrumspartiet i denne velgergruppen, mens velgerne over 30 år er mer periferorientert³³.

Av de fire holdningsdimensjonene som går igjen ved hvert valg, viser analysen altså signifikante aldersforskjeller ved alle valgene for innvandringsdimensjonen, vekst-vern dimensjonen og moral-religion dimensjonen. Det var signifikante forskjeller på begge de to nye dimensjonene som ble introdusert i 2001. I tillegg var det også flere signifikante aldersforskjeller innad i partiene. Jeg kan dermed trygt slå fast at alder har betydning for plassering på de ulike holdningsdimensjonene.

4.4.1.1 Forskjeller hos de ulike partiene

Analysen viste at aldersforskjellen var relevant på flere av holdningsdimensjonene. I dette avsnittet skal vi se litt på hvilke partier som oftest hadde signifikante forskjeller mellom de to velgergruppene. Figur 4.4.1 viser at det partiet som oftest hadde signifikante avvik mellom velgere under og over 30 år, er Arbeiderpartiet: Hvert år på innvandringsdimensjonen, hvert år på vekst-vern dimensjonen, hvert år på moral-religion dimensjonen og en gang på offentlig-privat dimensjonen. Til sammen vil det

---

³³ Igjen skal jeg likevel være forsiktig med en generalisering av Venstres unge velgere, ettersom N i dette tilfelle bare var på 12 personer.

Figur 4.4.1: Partier med signifikante aldersforskjeller

Valgår	Holdningsdimensjon	Parti
1993	Innvandring	AP
	Offentlig – privat	SP
	Vekst – vern	AP
	Moral - religion	AP, KrF, H
1997	Innvandring	AP, SP
	Offentlig – privat	AP
	Vekst – vern	AP
	Moral – religion	AP, SP, V, H, FrP
	Ingleharts mpm-indeks	SV
2001	Innvandring	AP, H
	Offentlig – privat	SV
	Vekst – vern	AP, H
	Moral – religion	SV, AP, V, H, FrP
	Global – nasjonal	SV, V, H, FrP
	Sentrum – periferi	V
	Ingleharts mpm-indeks	H

si at det er signifikante aldersforskjeller på Arbeiderpartiets velgere i 62,5% av tilfellene jeg har analysert. Hvis de to nye dimensjonene som ble introdusert i 2001 og Ingleharts mpm-indeks holdes utenfor, og en bare ser på de fire tradisjonelle dimensjonene, blir andelen på hele 83%. Det betyr at Arbeiderpartiet i større grad enn andre partier står overfor en utfordring i å vedta en politikk som favner alle aldersgruppene i partiet. Hvorvidt disse holdningsforskjellene innad i partiet kan være med på å forklare den dramatiske nedgangen i stemmegivning på partiet blant yngre velgere, er også et interessant spørsmål.

Høyres velgere har nest flest avvik (44%), men dette er et godt stykke bak Arbeiderpartiet. Det var ved alle valgene signifikante forskjeller på moral-religion dimensjonen. Det er fristende å tenke at dette er forskjeller som kan komme av det vi kan kalle "gamle" Høyre, med konservatisme og tradisjonelle verdier, og "nye" Høyre med markedsliberalisme. Med unntak av forskjellene på denne dimensjonen kommer alle de andre signifikante forskjellene for Høyre ved det siste valget.

Så følger Sosialistisk Venstreparti og Venstre med fire signifikante avvik hver. Når det gjelder SV har forskjellene, med unntak av mpm-indeksen i 1997, først blitt signifikante ved valget i 2001. Hvorvidt dette er et resultat av at nye velgergrupper har kommet til partiet med partiets framgang, eller om det har blitt større holdningsforskjeller også innad i partiets kjernevelgere, er vanskelig å si sikkert. Men

i og med at oppslutningen om SV i 2001 var markert høyere i gruppen under 30 år, er det ikke unaturlig å tenke seg at SVs nye velgere kan ha andre holdninger til en del spørsmål enn tradisjonelle SV-velgere.

For V sin del kommer tre av fire signifikante forskjeller ved 2001-valget. Det er derfor vanskelig å si noe om utviklingen for dette partiet. Men det kan uansett påpekes at det har vært signifikante forskjeller på moral-religion dimensjonen ved de to siste valgene. Når analysen i tillegg har antydnet at de unge venstrevelgerne er mer global- og sentrumsorienterte enn venstrevelgerne over 30 år, kan dette tyde på at Venstre har mest å hente hos liberale byborgere som er positive til innflytelse utenfra.

For SP sin del var det i 1993 forskjeller på offentlig-privat dimensjonen, mens det i 1997 var forskjeller på innvandrings- og moral-religion dimensjonen. Et interessant poeng er at det ved det siste valget ikke var noen signifikante forskjeller mellom de to gruppene i partiet, men dette kan også være et resultat av at oppslutningen om partiet var blitt vesentlig lavere enn for de to foregående valgene.

I likhet med Venstre er det forskjeller mellom yngre og øvrige FrP-velgere på moral-religion dimensjonen ved de to siste valgene. I tillegg er det forskjeller på den nye global-nasjonal dimensjonen som ble introdusert i 2001. KrF-velgerne har kun ett signifikant aldersavvik, noe som kan tyde på at partiet i større grad enn andre har en homogen velgergruppe³⁴.

4.4.1.1 Dimensjonenes betydning

Jeg fant ingen partier hvor alle dimensjonene var viktige, men noen dimensjoner har fortsatt betydning også for velgerne under 30 år. Videre er det interessant å se at dette i hovedsak var de dimensjonene som tradisjonelt har vist seg å være viktig, sogar også de "konstituerende" konfliktdimensjonene for partiet. For eksempel viste analysen at det fortsatt er slik at en restriktiv plassering på moral-religion

---

³⁴ En liten metodisk kommentar til slutt. Rent matematisk er det også logisk at det er flere signifikante forskjeller i partiene med stor oppslutning fordi signifikansutregningen er avhengig av størrelsen på N. Jeg vil likevel hevde at dette ikke veier opp for at noen partier har større utfordringer enn andre ved at deres velgergrupper har, til dels svært forskjellige plassering på de ulike holdningsdimensjonene.

dimensjonen øker sannsynligheten for oppslutning om KrF³⁵. Dette gjorde seg gjeldende ved alle valgene. Den gamle høyre-venstrekonflikten i økonomien ser heller ikke ut til å være død, for holdninger på denne dimensjonen har betydning for partivalg. For eksempel er positive holdninger til private løsninger hele tiden den viktigste dimensjonen for høyrevelgerne, mens statlig kontroll over økonomien og økonomisk vekst er viktige for Arbeiderpartiet.

Videre ble det vist at positive holdninger til offentlig styring av økonomien og en verneorientering øker sannsynligheten for å stemme SV. En verneorientering har betydning for stemmegivning på Venstre, innvandrings skepsis er viktig for stemmegivning på Frp. De nye dimensjonene som tas med i 2001-analysen har betydning for Senterpartiet, som viser at positive holdninger til en nasjonal distriktsprofil er viktige for partiets velgeroppslutning.

Som analysen har vist, varierer modellens forklarte varians for de ulike partiene ganske mye, og den varierer fra valg til valg. Men analysen viste også at modellens forklarte varians i visse tilfeller kunne være ganske høy. Flere ganger var den over 20%, høyest for Høyre ved 2001-valget på 27,9%³⁶.

Figur 4.4.2: Modellens forklarte varians for de ulike partiene Stortingsvalgene 1993, 1997 og 2001 – velgere under 30 år

	1993	1997	2001
Sv	8,8	14,9	11,1
Ap	2,9	2,6	7,1
Sp	3,2	-1,0	3,9
Krf	3,0	23,7	23,3
V	1,1	2,3	3,7
H	13,8	14,0	27,9
FrP	6,7	20,3	13,4

Så langt om analysen av Stortingsvalgene i denne omgang. Neste kapittel vil være viet skolevalgundersøkelsene fra de samme valgårene som er analysert i dette kapitlet.

---

³⁵ KrF og V har som nevnt i innledningen til dette kapitlet til tider hatt lav oppslutning. Dette kan skape generaliseringsproblemer. Tendensen for betydningen av henholdsvis moral-religion dimensjonen for KrF og vekst-vern dimensjonen for Venstre, er likevel så klar at det styrker sannsynligheten for generalisering på bakgrunn av analysen.

³⁶ Den forklarte variansen til de ulike partiene ved de tre valgene for hele velgergruppen har ingen store avvik fra den analysen av velgere under 30 år som er vist her.

KAPITTEL 5

Skolevalgene 1993 - 2001

5.0 Innledning

Skolevalgene har vist seg å ha flere funksjoner i dagens samfunn (Enger og Pedersen 1998:5): Valgene har en pedagogisk funksjon i skolens arbeid med politikk og valg, de blir vurdert som virkemidler til å lokke unge velgere til de offisielle valgene, og de blir sett på som indikatorer for hvor godt partiene fenger de unges oppmerksomhet. Også valgforskere ser på skolevalgene som verdifulle "valgvindsmålere". I tillegg til et skolevalg i forbindelse med avstemningen om EU-medlemskap i 1994, har det blitt holdt skolevalg i forkant av alle kommune- og fylkestingsvalg og Stortingsvalg siden 1989.

I dette kapitlet skal jeg først og fremst undersøke og diskutere følgende hovedproblemstillinger:

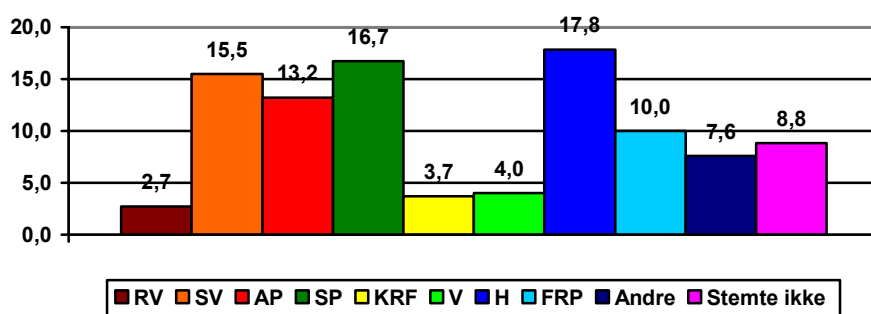
- Kan en finne igjen de konfliktlinjene og holdningsdimensjonene som er beskrevet tidligere også i forbindelse med skolevalgene?
- Hvilke andre holdningsdimensjoner kommer til syne?
- Hvilken betydning har plasseringen på holdningsdimensjonene for stemmegivning ved skolevalgene?
- Hvilke forskjeller finner jeg mellom førstegangselgere og øvrige velgere?

5.1 Skolevalget 1993

Resultatet, i følge skolevalgundersøkelsen, blant førstegangselgerne som deltok

---

Figur 5.1.1: Stemmedfordeling ved skolevalget 1993 – førstegangselgere

ved skolevalget i 1993 vises i figur 5.1.1. Figuren viser at Høyre var det partiet som fikk flest stemmer ved skolevalget, tett fulgt av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet. I forhold til resultatene som ble presentert for Stortingsvalget i 1993 i forrige kapittel, kan forskjellene oppsummeres slik³⁷:

Figur 5.1.2: Avvik mellom skolevalget og Stortingsvalget – 1993

Parti	Resultat ved skolevalget	Avvik fra Stortingsvalget	Avvik fra velgere under 30 år
RV	2,7	+1,6	+1,9
SV	15,5	+7,6	+7,2
AP	13,2	-23,7	-11,4
SP	16,7	0,0	-3,0
KRF	3,7	-4,2	+0,5
V	4,0	+0,5	+1,6
H	17,8	+0,8	+7,3
FRP	10,0	-3,0	+5,1

Det største avviket fra Stortingsvalget finner vi for Arbeiderpartiet. Partiet oppnår hele 23,7 prosentpoeng lavere oppslutning i skolevalget blant førstegangselgerne enn ved Stortingsvalget. SV er, sammenlignet med Stortingsvalget, den store vinneren i skolevalget. Med unntak av Ap, Høyre og SV, ser vi at variasjon i oppslutning om partiene ved skolevalget og blant de yngste velgerne ved Stortingsvalget, ikke er spesielt stor.

5.1.0 Faktoranalyse og indekskonstruksjon

For å finne fram til eventuelle holdningsdimensjoner ved skolevalgene gjennomfører jeg en faktoranalyse av holdningsspørsmålene som er stilt i skolevalgundersøkelsen. Ved skolevalget i 1993 ble det stilt 15 holdningsspørsmål. Figur 5.1.3 gir en oversikt over hvilke faktorladninger faktoranalysen gir.

Det kommer tydelig fram av analysen at vi finner en holdningsdimensjon knyttet til EU³⁸ og en knyttet til synet på innvandring (Faktor 1 og 2). Faktor 3 ser ut til å ha med tillitt til demokratiet å gjøre, mens faktor 4 kan sies å være noe mer uklar. Eigenvaluen for denne faktoren er også svært lav. Jeg velger derfor å ta med kun de tre første faktorene i den videre analysen.

³⁷ Resultatene er ikke direkte sammenlignbare. Gruppen som stemmer på "andre" partier er mye større ved skolevalgene. I tillegg er to av kolonnene (skolevalget og velgere under 30 år) hentet fra en valgundersøkelse, mens Stortingsvalget er det reelle valgresultatet.

³⁸ Spørsmålene stilles i utgangspunktet om "EF", men jeg har likevel valgt å bruke betegnelsen EU og EU-dimensjon i analysen.

Figur 5.1.3: Faktoranalyse av holdninger til politiske stridsspørsmål 1993. Varimax rotasjon.

	1	2	3	4
Synes du at Norge bør bli medlem av EF?	0,949	-0,057	0,012	0,058
Ville du stemt for eller mot norsk EF-medlemskap	0,944	-0,064	0,054	0,027
EF skaffe oss større reell innflytelse på egen framtid?	0,753	-0,092	0,081	-0,062
I EF vil den jevne nordmann miste innflytelse	0,701	-0,024	0,259	-0,060
Inntektsforskjeller – er de for små, passe eller for store?	0,370	-0,212	0,195	-0,003
Innvandring er en trussel mot vår nasjonale egenart	0,045	0,643	0,204	0,115
Den økonomiske støtten til innvandrere bør økes	-0,025	0,611	0,062	0,037
Bør norsk u-hjelp skjæres ned, opprettholdes eller økes?	-0,031	0,547	0,128	-0,030
Trenger fortsatt industriutbygging for å trygge økonomisk vekst	-0,150	0,371	0,028	-0,037
Bør trygdene bli mindre, opprettholdes eller økes?	-0,129	0,146	-0,027	-0,003
Stortingsrepresentanter tar lite hensyn til det vanlige folk mener	0,222	0,124	0,577	0,081
Er de fleste av våre politikere troverdige?	0,020	0,109	0,394	0,160
Positive til myndighetenes innsats for arbeidsledigheten	0,059	0,057	0,337	0,093
Ved å stemme ved valg er en virkelig med på å styre landet	0,111	-0,001	0,176	0,464
Interesse for spørsmål om Norges forhold til Europa	-0,105	0,007	0,091	0,331
Eigenvalue (etter rotasjon)	3,57	2,18	1,13	1,01
Andel forklart varians (etter rotasjon)	20,70	8,91	5,46	2,63

Innvandringsdimensjonen

På samme måte som i analysene av valgundersøkelsene, viser også skolevalgundersøkelsen at det gir mening å snakke om en innvandringsdimensjon. Min innvandringsindeks er konstruert av følgende spørsmål: "Innvandring er en trussel mot vår nasjonale egenart.", "Den økonomiske støtten til innvandrere bør økes" og "Bør norsk u-hjelp skjæres ned, opprettholdes eller økes?". Enheter med mer enn en missingverdi på de tre spørsmålene er utelatt fra indeksen. Spørsmålene er kodet slik at de får samme retning, og deretter summert i en additiv indeks. Enheter med mer enn en missingverdi blir utelatt fra analysen. Reliabilitetsmålet Cronbachs alpha for indeksen er 0,65.

EU-dimensjonen³⁹

I og med at EU var blitt ett hett tema i 1993 var det flere av spørsmålene i undersøkelsen som var knyttet til holdninger til EU og norsk EU-medlemskap. Jeg har konstruert en EU-indeks av følgende spørsmål: "Ville du stemt for eller mot norsk

³⁹ I motsetning til i analysen av Stortingsvalget 1993 har jeg i denne analysen med en EU-dimensjon. Som jeg gjorde rede for i metodekapittelet, stilles det få holdningsspørsmål i skolevalgundersøkelsene. Det er derfor naturlig å ta med de (få) dimensjonene som avdekkes i den videre analysen. I tillegg viste faktoranalysen klart at det gir mening å snakke om en egen EU-dimensjon.

EF-medlemskap?”, ”EF vil skaffe oss større reell innflytelse på egen framtid”, og ”I EF vil den jevne nordmann miste innflytelse.” Igjen er enheter med mer enn en missingverdi på de tre spørsmålene utelatt fra indeksen, spørsmålene er kodet slik at de får samme retning, og deretter summert i en additiv indeks. Enheter med mer enn en missingverdi blir utelatt fra analysen. Cronbachs alpha for indeksen er 0,84.

Tillit til demokratiet

En skolevalgundersøkelse ønsker også å finne ut noe om ungdoms syn på demokratiet, og jeg har derfor satt sammen en demokratiindeks på bakgrunn av følgende spørsmål i undersøkelsen: ”Storingsrepresentanter tar lite hensyn til hva vanlige folk mener.”, ”Er de fleste av våre politikere troverdige?” og ”Positive til myndighetenes innsats for arbeidsledigheten”. Den samme metoden for indekiskonstruksjon som i de to foregående indeksene er brukt. Chronbachs alpha for indeksen er 0,43⁴⁰.

På samme måte som i valgundersøkelsene gis det i skolevalgundersøkelsene en mulighet for selv plassering på en venstre-høyre skala. Jeg har valgt å kombinere denne selv plasseringen med spørsmålet om inntektsforskjeller. Teoretisk kan dette knyttes til offentlig-privat skillelinjen, men hvorvidt førstegangsvelgerne selv automatisk tenker på plassering på venstre-høyreskalaen som en plassering i forhold til syn på hvorvidt det offentlig eller private skal ha styringen på økonomien, kan jeg ikke slå helt sikkert fast. Enheter med mer enn en missingverdi blir utelatt fra analysen. Chronbachs alpha gir 0,51⁴¹.

Som nevnt i metodekapittelet, må jeg basere vekst-vern dimensjonen og moral-religion variabelen på enkeltspørsmål med de problematiseringer som ble gjort der.

---

⁴⁰ En Chronbachs alpha på 0,43 er forholdsvis lavt. Når jeg likevel tar med indeksen i analysen er det fordi en tilsvarende dimensjon kommer fram også ved de to neste valgene. Det vil derfor kunne være interessant om det kommer fram en tydelig tendens i sammenhengen mellom plassering på denne dimensjonen og partivalg ved alle valgene.

⁴¹ Igjen får jeg en forholdsvis lav alpha-verdi. Dette medfører at jeg må vise en ekstra forsiktighet i bruken av dimensjonen. Jeg velger like fullt å ta den med fordi det er det eneste operasjonaliserbare målet på offentlig-privat dimensjonen som ligger i datamaterialet.

Den videre analysen av skolevalget i 1993 dreier seg om hvorvidt det er sammenheng mellom stemmegivning og plassering på følgende seks holdningsdimensjoner:

- 1) En innvandring – solidaritets dimensjon, som varierer fra 0 (negativ) til 12 (positiv).
- 2) En offentlig – privat dimensjon, som varierer fra 0 (offentlig) til 8 (privat).
- 3) En vekst – vern dimensjon, som varierer fra 1 (vekstorientert) til 5 (verneorientert).
- 4) En dikotom religiøs variabel, som varierer fra 0 (ikke medlem) til 1 (medlem).
- 5) En demokratidimensjon, som varierer fra 0 (mistillit til demokratiet) til 12 (tillitt til demokratiet).
- 6) En EU-dimensjon, som varierer fra 0 (negativ) til 12 (positiv).

Holdningsdimensjonen har ulik lengde. Men i og med at jeg forholder meg til avvik fra en gjennomsnittsplassering, vil ikke dette skape problemer for analysen av selve skolevalget. Derimot må en være oppmerksom på at det ikke vil være mulig å sammenligne størrelsen på avvikene på dimensjonene med analysen av Stortingsvalget som ble gjort i foregående kapittel.

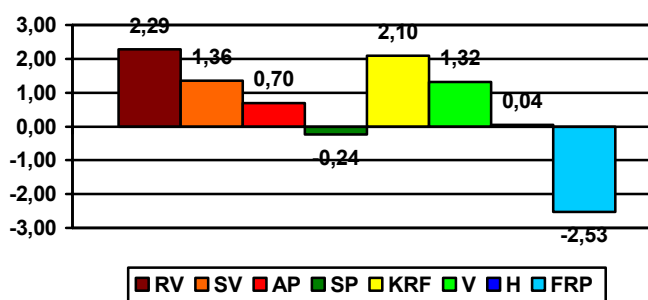
5.1.1 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

1. Innvandring – solidaritet

Figur 5.1.4 viser velgergruppenes plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 5,7.

Figur 5.1.4: Plassering på innvandring-solidaritet dimensjonen ved skolevalget 1993

RV	2,29 (71)
SV	1,36 (402)
AP	0,70 (465)
SP	-0,24 (441)
KRF	2,10 (100)
V	1,32 (106)
H	0,04 (351)
FRP	-2,53 (266)

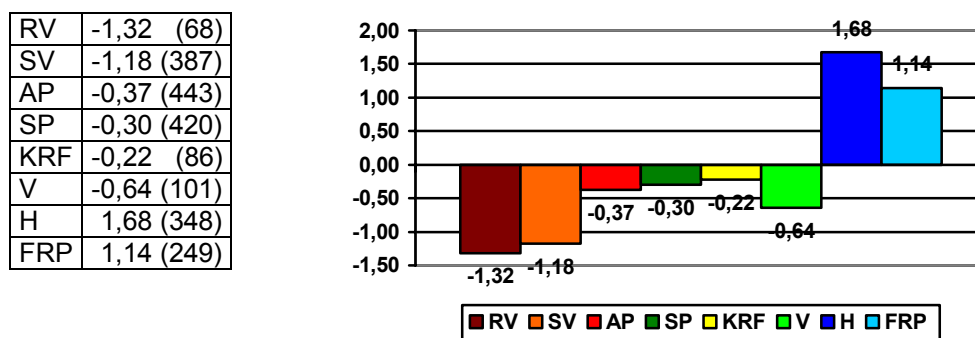

Som en kan se av figuren, skiller særlig Fremskrittspartiets velgere seg ut. Med et avvik på $-2,53$ har disse velgerne en klart mer restriktiv holdning i innvandrings- og u-hjelpsspørsmål. Vi ser også at Senterpartiet er det andre partiet som har velgere med et negativt avvik fra gjennomsnittselvelgeren. Velgerne til RV og KrF inntar den mest positive holdningen i slike spørsmål, med henholdsvis $2,29$ og $2,10$. Vi ser også at dette bildet i liten grad skiller seg fra de avvikene som ble presentert for velgere under 30 år ved Stortingsvalget på denne dimensjonen.

2. Offentlig – privat

Figur 5.1.5 viser velgergruppenes plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Dette var en åttepunktsskala, hvor gjennomsnittet lå på $2,95$, dvs. et stykke til venstre på skalaen.

Figur 5.1.5: Plassering på offentlig-privat dimensjonen ved skolevalget 1993

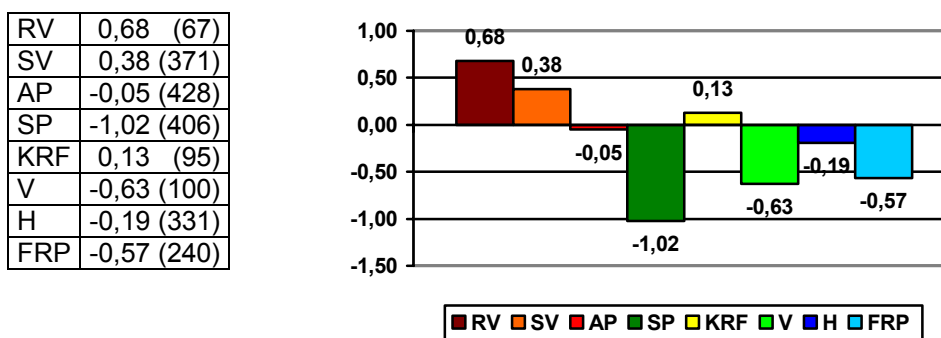

Som ventet er det venstrepartiene RV og SV som har det klareste negative avviket, og høyrepartiene H og FrP som har de eneste positive avvikene. I tråd med tidligere funn, plasserer høyrevelgerne seg til høyre for FrP på denne dimensjonen. For sentrumspartiernes og Arbeiderpartiets velgere er det mindre negative avvik. Et interessant poeng er at Venstrevelgerne ser ut til å være mer orientert mot venstresiden enn Arbeiderpartivelgerne. I valgundersøkelsen fant jeg derimot at velgerne til V og KrF hadde positive avvik, i begge velgergruppene. Figuren sannsynliggjør også at konstruksjonen av offentlig-privat indeksen kan benyttes, i og med avvikene for de ulike partiene er forholdsvis tradisjonelle.

3. Vekst – vern

Figur 5.1.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Dette var altså kun basert på ett spørsmål, og gjennomsnittssvaret på spørsmålet har verdien 3,19.

Figur 5.1.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved skolevalget 1993

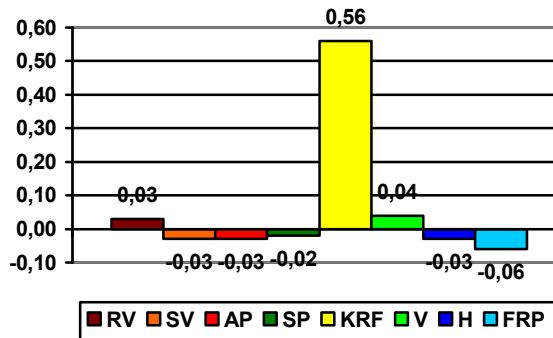
Figuren gir et noe annerledes bilde i forhold til analysen i forrige kapittel. Gitt at spørsmålet fanger opp en vekst-vern dimensjon, har Sp, V, FrP, H og Ap grønne velgere, mens de resterende er mer opptatt av industriutbygging. En mulig tolkning på avviket fra hva vi normalt finner på dimensjonen, er at velgerne til RV og SV tolker spørsmålet som et spørsmål om industriutbygging og flere arbeidsplasser. H og FrP har vanligvis ikke grønne velgere, og det er noe uklart hva dette avviket skyldes. Senterpartiet og Venstre, derimot, hadde også verneorienterte velgere i alle kuttene fra Stortingsvalget samme år.

4. Moral – religion

Figur 5.1.7 viser velgergruppenes plassering på den religiøse variabelen i forhold til gjennomsnittet. Gjennomsnittsverdien var på 0,1, noe som reflekterer at 9,7% svarte at de var medlem av en kirkelig eller religiøs forening. KrF er det partiet som har et klart positivt avvik på denne variabelen. Fra analysen i forrige kapittel, vet vi at velgerne til FrP og Sp pleier å være noe nærmere KrF-velgerne enn de andre partiene. Dette blir umulig å si noe om ut i fra dette materialet, fordi jeg baserer meg kun på ett spørsmål. Jeg nøyer meg med å slå fast at KrF-velgerne skiller seg ut fra øvrige velgere.

Figur 5.1.7: Plassering på den religiøse variabelen ved skolevalget 1993

RV	0,03 (69)
SV	-0,03 (403)
AP	-0,03 (464)
SP	-0,02 (434)
KRF	0,56 (99)
V	0,04 (105)
H	-0,03 (347)
FRP	-0,06 (262)

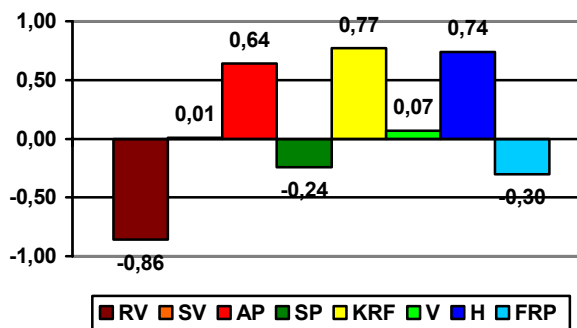

5. Tillit til demokratiet

Figur 5.1.8 viser velgergruppenes plassering på demokratidimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Dette gjennomsnittet var på 4,94. I og med at skalaen var en tolvpunktsskala, antyder indeksen en svak mistillit til demokratiet, gitt at det er denne underliggende holdningen spørsmålene fanger opp.

Figur 5.1.8: Plassering på demokratidimensjonen ved skolevalget 1993

RV	-0,86 (71)
SV	0,01 (404)
AP	0,64 (462)
SP	-0,24 (439)
KRF	0,77 (99)
V	0,07 (104)
H	0,74 (352)
FRP	-0,30 (261)

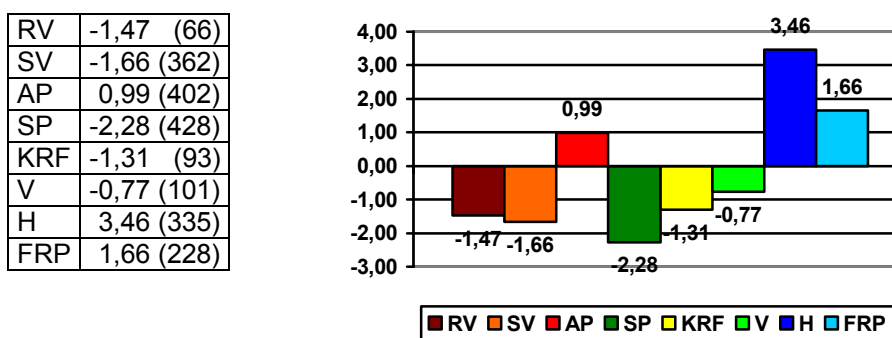
Ikke overraskende uttrykker RV-velgerne minst tillitt til demokratiet, og også velgerne til FrP og Sp har negative avvik. For RV og FrP sin del kan dette muligens forklares i partienes rolle som protestparti, mens det for Sp sin del kan være fristende å anta at EU-saken kan gi utslag. Med unntak av SP er det de partiene som i siste stortingsperiode har hatt regjeringsmakt, som har velgere med sterkest tillitt til demokratiet.

6. EU

Figur 5.1.9 viser velgergruppenes plassering på EU-dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Ettersom indeksen er en tolvpunktsskala, og gjennomsnittet var på 4,14, viser dette at førstegangselgerne generelt plasserer seg som EU-skeptikere. Resultatet i figuren viser at de velgerne som er mest skeptisk til EU, ikke

Figur 5.1.9: Plassering på EU-dimensjonen ved skolevalget i 1993

overraskende, stemmer på nei-partiene, mens de mest positive stemmer på ja-partiene. Senterpartiet har de mest EU-skeptiske velgerne, mens Høyres velgere er de mest EU-vennlige⁴².

5.1.2 Hvilken betydning har dimensjonene for valg av parti?

For å kunne si noe om hvorvidt de seks holdningsdimensjonene har betydning for partivalg, har jeg gjennomført lineære regresjonsanalyser på samme måte som i forrige kapittel. Den avhengige variabelen er dikotom, 0 for stemte ikke på partiet, og 1 for stemte på partiet. De ulike holdningsdimensjonene er brukt som uavhengige variable. Betakoeffisientene sier noe om dimensjonenes relative styrke for partivalget for hvert enkelt parti⁴³.

⁴² I og med at gjennomsnittsplasseringen på denne tolvpunktsskalaen var på 4,14, kan en også se at velgerne til Høyre var de eneste som lå nærmere en positiv holdning enn en negativ (verdi 7,60). Frp-velgerne har også et klart positivt avvik, men plasserer seg i realiteten på en mer eller mindre "nøytral" holdning til EU, verdi 5,80.

⁴³ Jeg har i tillegg gjennomført en logistisk regresjonsanalyse med de samme variablene. Denne analysen viser at de samme variablene har signifikante effekter (og på samme signifikansnivå) i den samme retningen som i den lineære regresjonsanalysen. Det er bare et unntak: Innvandringsdimensjonen er ikke signifikant for Senterpartiet i den logistiske regresjonsanalysen.

Tabell 5.1.10: Regresjonsanalyse for stemmegivning for førstegangselgere – skolevalget 1993

	RV		SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,006	0,123**	0,012	0,104**	0,002	0,015	-0,006	-0,047*
Offentlig-privat	-0,009	-0,094**	-0,049	-0,233**	-0,052	-0,237**	0,008	0,035
Vekst-vern	0,004	0,032	0,017	0,058*	-0,017	-0,055*	-0,012	-0,036
Religion	-0,001	-0,003	-0,095	-0,080**	-0,062	-0,049*	-0,089	-0,070**
Demokratitillit	-0,007	-0,094**	0,000	0,001	0,019	0,104**	-0,001	-0,006
EU	-0,001	-0,012	-0,012	-0,115**	0,021	0,190**	0,040	-0,355**
Konstant	0,046		0,244		0,207		0,423	
R2 (just)	0,039		0,128		0,069		0,119	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,004	0,073**	0,004	0,062*	0,009	0,081**	-0,020	-0,216**
Offentlig-privat	0,009	0,077**	-0,005	-0,045	0,070	0,336**	0,021	0,124**
Vekst-vern	0,000	0,001	0,009	0,053*	0,013	0,044*	-0,015	-0,061**
Religion	0,218	0,330**	0,014	0,021	-0,044	-0,037	-0,019	-0,019
Demokratitillit	0,006	0,061**	-0,002	-0,025	0,006	0,036	-0,007	-0,047*
EU	-0,006	-0,108**	-0,001	-0,014	0,030	0,285**	0,009	0,107**
Konstant	-0,037		0,025		-0,294		0,202	
R2 (just)	0,136		0,012		0,269		0,121	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Alle partiene har minst to dimensjoner som har en signifikant betydning for velgernes stemmegivning. Holdning i innvandrings spørsmål er relevant for alle partiene, bortsett fra Arbeiderpartiet. Senterpartiet og Venstre er de eneste partiene hvor offentlig-privat dimensjonen ikke gir signifikante utslag. Demokrati, vekst-vern og religion er de dimensjonene som gir færrest signifikante utslag.

For Rød Valgallianse er det en positiv holdning i innvandrings spørsmål som er viktigst, fulgt av mistillit til demokratiet og ønske om offentlige løsninger i økonomiske spørsmål. Dimensjonene gir like fullt bare en forklart varians på 3,9% De to andre partiene med lav forklart varians er Arbeiderpartiet (6,9%) og Venstre (1,2%). For Arbeiderpartiet er det likevel bare holdning i innvandrings spørsmål som ikke gir signifikante utslag for stemmegivning på partiet ved skolevalget i 1993. Ønske om offentlige løsninger har størst betydning, fulgt av en positiv holdning til EU og tillitt til demokratiet. Når det gjelder Venstrelvelgerne, er det bare en positiv holdning i innvandrings spørsmål og et ønske om industriutbygging som gir en viss effekt.

For fem av partiene finner jeg en forklart varians som er over 10%. Den høyeste er det Høyre som har, med 26,9%. En plassering i privat-enden av offentlig-privat

dimensjonen er det som gir størst effekt for stemmegivning på Høyre, tett fulgt av en positiv holdning til EU. I tillegg gir en positiv holdning i innvandrings spørsmål og ønske om industriutbygging, en viss effekt. Når det gjelder KrF, er det, ikke uventet, medlemskap i en religiøs forening som har størst signifikant betydning. Med unntak av plassering på vekst-vern dimensjonen, gir også de andre dimensjonene signifikante effekter, og den forklarte variansen er på 13,6%.

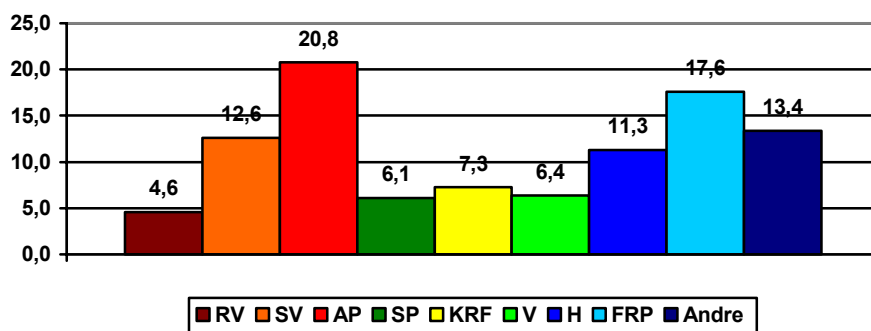
Heller ikke de signifikante effektene innenfor de andre partiene byr på store overraskelser. En restriktiv holdning i innvandrings spørsmål er viktigst for FrP-velgerne, en negativ holdning til EU er viktigst for SP-velgerne og et ønske om offentlige løsninger er viktigst for SV-velgerne.

De ulike holdningsdimensjonene faktoranalysen gav, hadde altså betydning for stemmegivningen ved skolevalget i 1993. Jeg finner også at det er ulike variabler som er viktigst for ulike partier. Et fellestrekk er at det i stor grad er plassering på de dimensjonene som har blitt oppfattet som merkesaker for partiene som har den største effekten innad i partiet: Innvandring for FrP, religion for KrF og privatisering for H. Resultatene av analysen samsvarer altså med analysen av unge velgere ved Stortingsvalget samme år.

5.2 Skolevalget 1997

I 1997 viste skolevalgundersøkelsen følgende resultat blant førstegangselgerne som deltok ved skolevalget:

Figur 5.2.1: Stemmedfordeling ved skolevalget 1997 – førstegangselgere

Arbeiderpartiet var denne gangen skolevalgets vinner. Partiet fikk 20,8% av stemmene fra førstegangselgerne, en framgang på 7,6 prosentpoeng. I forhold til

forrige skolevalg er den store taperen Senterpartiet, men også Høyre mistet mange stemmer. Stortingsvalgets vinnere, FrP og KrF, kan også vise til en framgang fra skolevalget i 1993. Avvikene kan oppsummeres i følgende tabell⁴⁴:

Figur 5.2.2: Avvik mellom skolevalget og Stortingsvalget – 1997

Parti	Resultat ved skolevalget	Avvik fra Stortingsvalget	Avvik fra velgere under 30 år
RV	4,6	+2,9	+1,7
SV	12,6	+6,6	+0,8
AP	20,8	-14,2	-11,3
SP	6,1	-1,8	+0,2
KRF	7,3	-6,4	-5,6
V	6,4	+1,9	+0,8
H	11,3	-3,0	-1,3
FRP	17,6	+2,3	+3,5

Det største avviket fra Stortingsvalget finner vi igjen for Arbeiderpartiet. Partiet oppnår 14,2 prosentpoeng lavere oppslutning i skolevalget blant førstegangselgerne, enn ved Stortingsvalget. SV er igjen, sammenlignet med Stortingsvalget, den store vinneren i skolevalget. Denne gangen er det Arbeiderpartiet, Kristelig Folkepartiet og Fremskrittspartiet som har størst variasjon i oppslutning ved skolevalget og blant de yngste velgerne ved Stortingsvalget.

5.2.0 Faktoranalyse og indekskonstruksjon

Det var i alt 12 holdningsspørsmål i skolevalgundersøkelsen fra 1997. Spørsmålet "Synes du at man kan stole på de fleste mennesker?" blir utelatt fra faktoranalysen fordi det syntes å falle utenfor de relevante dimensjonene. Svarfordelingen på spørsmålet viste i tillegg en statistisk skjevhet på $-0,998$. Faktorladningene fra en faktoranalyse av de 11 gjenværende holdningsspørsmålene er presentert i figur 5.2.3.

På samme måte som i 1993 avdekker faktoranalysen at det gir mening å snakke om en innvandring – solidaritets dimensjon og en demokratidimensjon, mens det er noe usikkert hva den tredje faktoren representerer. På bakgrunn av faktoranalysen vil jeg analysere holdningsdimensjonene basert på indekser og enkeltspørsmål som

⁴⁴ På samme måte som i 1993 er ikke resultatene direkte sammenlignbare. Gruppen som stemmer på "andre" partier er mye større ved skolevalgene. I tillegg er to av kolonnene (skolevalget og velgere under 30 år) hentet fra en valgundersøkelse, mens Stortingsvalget er det reelle valgresultatet.

Figur 5.2.3: Faktoranalyse av holdninger til politiske stridsspørsmål 1997. Varimax rotasjon.

	1	2	3
Det følger økende kriminalitet og voldsbruk med innvandrere	0,803	0,085	-0,074
Vi bør motta flyktninger i minst samme omfang som før	0,684	0,281	0,232
Vi trenger industriutbygging for å trygge økonomisk vekst	0,475	-0,078	0,010
Hvor stor tillitt har du til politikere	0,072	0,657	-0,131
Hvor fornøyd er du med måten demokratiet fungerer på	-0,026	0,576	-0,052
Ved å stemme ved valg er en med på å styre landet	0,037	0,394	0,099
Myndighetene bør hjelpe personer som ikke klarer seg	0,160	0,076	0,491
Det er myndighetens ansvar å redusere lønnsforskjellene	-0,254	0,031	-0,477
Politikk er ofte for innviklet for alminnelige folk	-0,199	-0,129	0,405
Bygge ut offentlige tjenester er viktigere enn skattereduksjon	-0,205	-0,248	-0,294
De fleste har mer greie på politikk enn meg	-0,058	-0,003	0,283
Eigenvalue (etter rotasjon)	2,31	1,65	1,44
Andel forklart varians (etter rotasjon)	13,82	9,97	8,08

beskrevet nedenfor. Enheter med missingverdier på mer enn en av variablene som inngår i de ulike indeksene, er utelatt. Spørsmålene er kodet slik at de går i samme retning og deretter summert i en additiv indeks.

Innvandringsdimensjonen

Følgende spørsmål er en del av indeksen: "Det følger økende kriminalitet og voldsbruk med innvandrere." og "Vi bør motta flyktninger i samme omfang som før". Cronbachs alpha for indeksen er 0,72.

Tillit til demokratiet

Demokratiindeksen er satt sammen av følgende spørsmål i undersøkelsen: "Hvor stor tillit har du til politikere", "Hvor fornøyd er du med måten demokratiet fungerer på" og "Ved å stemme ved valg er en med på å styre landet". Chronbachs alpha for indeksen er 0,52⁴⁵.

Som i 1993 ga ikke faktoranalysen noe entydig svar når det gjelder offentlig-privat dimensjon, en vekst-vern dimensjon og en dimensjon knyttet til moralsk-religiøse spørsmål. Jeg har brukt samme mål for vekst – vern dimensjonen som i 1993, dvs et enkeltspørsmål om industriutbygging: "Trenger industriutbygging for å trygge

⁴⁵ På samme måte som i 1993 er alpha-verdien for demokrati dimensjonen relativt lav. Begrunnelsen for å ta dimensjonen med i den videre analysen er den samme som ved skolevalget i 1993: I og med at dimensjonen kommer fram ved alle tre valgene ønsker jeg å se om det er en klar tendens i sammenhengen mellom plassering på dimensjonen og partivalg.

økonomisk vekst.” Også når det gjelder den religiøse variabelen, bruker jeg samme målet som i 1993, medlemskap i kirkelig eller religiøs forening. Disse brukes under de samme forutsetninger og med de samme problematiseringer som i 1993.

Selv om det ikke reflekteres en klar offentlig – privat dimensjon i datamaterialet fra 1997, former jeg en offentlig – privat indeks basert på to av spørsmålene som teoretisk sett har med denne dimensjonen å gjøre: ”Det er myndighetenes ansvar å redusere lønnsforskjellene” og ”Bygge ut offentlige tjenester er viktigere enn skattereduksjon”. Chronbachs alpha gir kun 0,38, og den videre analysen av dimensjonen må derfor gjøres med forsiktighet.

Med disse indekskonstruksjonene og problematiseringene, vil den videre analysen av skolevalget i 1997 dreie seg om sammenhengen mellom stemmegivning og plassering på følgende fem holdningsdimensjoner:

- 1) En innvandring – solidaritets dimensjon, som varierer fra 0 (negativ) til 8 (positiv).
- 2) En offentlig – privat dimensjon, som varierer fra 0 (offentlig) til 8 (privat).
- 3) En vekst – vern dimensjon, som varierer fra 1 (vekstorientert) til 5 (verneorientert).
- 4) En dikotom religiøs variabel, som varierer fra 0 (ikke medlem) til 1 (medlem).
- 5) En demokratidimensjon, som varierer fra 0 (mistillit til demokratiet) til 12 (tillitt til demokratiet).

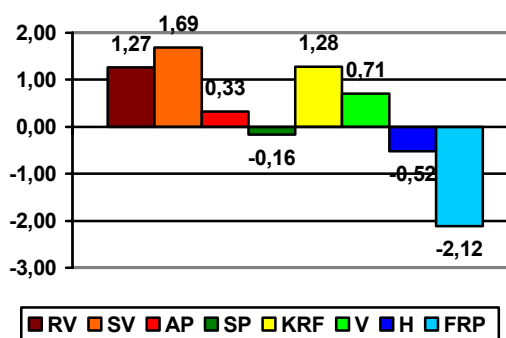
5.2.1 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

1. Innvandring – solidaritet

Figur 5.2.4 viser velgergruppens plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 4,1. Det generelle holdningsmønsteret til de ulike partienes velgere når det gjelder innvandring-solidaritets dimensjonen ser ut omtrent som det gjorde ved skolevalget i 1993. FrP-velgerne står igjen for det største negative avviket, og får også nå følge av Sp-velgerne. I tillegg har også høyrevelgerne et negativt avvik. De resterende partiene har positive avvik. Denne gangen er det SV-velgerne som har det største

Figur 5.2.4: Plassering på innvandring-solidaritet dimensjonen ved skolevalget 1997

RV	1,27	(71)
SV	1,69	(193)
AP	0,33	(316)
SP	-0,16	(94)
KRF	1,28	(113)
V	0,71	(99)
H	-0,52	(173)
FRP	-2,12	(263)

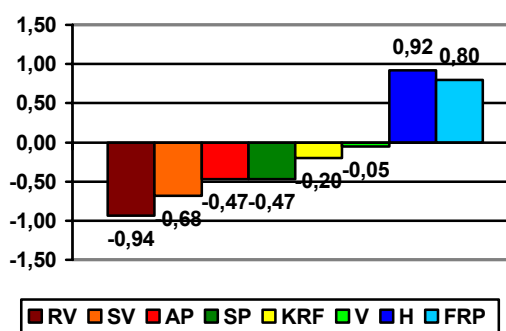
positive avviket, fulgt av KrF- og RV-velgerne. Ettersom det er ulike spørsmål som ligger til grunn for indekskonstruksjonen, kan ikke skolevalget og Stortingsvalget sammenlignes direkte. En observerer likevel at partiene, med unntak av Høyre, har den samme retningen på avvikene på innvandringsdimensjonen ved begge 1997-valgene.

2. Offentlig – privat

Figur 5.2.5 viser velgergruppenes plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittsplasseringen. Denne var 3,3.

Figur 5.2.5: Plassering på offentlig-privat dimensjonen ved skolevalget i 1997

RV	-0,94	(69)
SV	-0,68	(185)
AP	-0,47	(305)
SP	-0,47	(95)
KRF	-0,20	(105)
V	-0,05	(92)
H	0,92	(169)
FRP	0,80	(255)

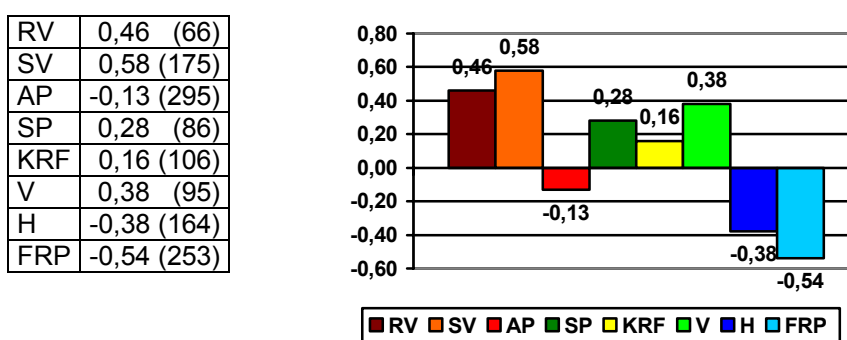
Igjen finner jeg at desto lenger til venstre på den tradisjonelle venstre-høyre-skalaen man stemmer, desto større negativt avvik på offentlig-privat dimensjonen har man. På samme måte som ved skolevalget i 1993 og alle Stortingsvalgene som ble analysert i forrige kapittel, er det høyrevelgerne som ønsker minst offentlige inngrep. Til forskjell fra Stortingsvalget i 1997, plasserer også Venstres velgere seg til venstre for gjennomsnittet. Riktignok med et minimalt avvik, men som en kan huske fra

forrige kapittel, hadde venstres velgere positive avvik i alle kuttene som ble presentert.

3. Vekst – vern

Figur 5.2.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Som vi husker, er dette kun basert på ett spørsmål, og gjennomsnittssvaret på dette spørsmålet har verdien 3,09.

Figur 5.2.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved skolevalget 1997

I motsetning til skolevalget i 1993, finner jeg denne gang en mer tradisjonell velgerplassering. Det er derfor fristende å anta at spørsmålet fungerer som et mål på vekst-vern dimensjonen. Velgerne til Ap, H og FrP er opptatt av økonomisk vekst, mens dette er mindre viktig for de andre partiene. Til tross for problemene med direkte sammenligning, er det interessant at avvikene for førstegangselgerne ved skolevalget ligner minst på kuttet "Velgere under 30 år" ved Stortingsvalget samme år. Derimot ser vi de samme tendensene som for velgere over 30 år.

4. Moral – religion

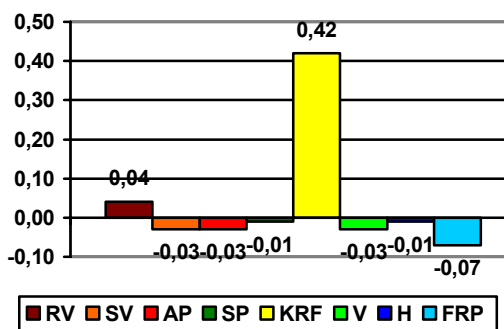
Figur 5.2.7 viser velgergruppenes plassering på den religiøse dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Gjennomsnittsverdien for denne dimensjonen var på 0,1.

Resultatet er det samme som i 1993: KrF er det partiet som har et klart positivt avvik på denne variabelen. Og selv om RV-velgerne også har et lite positivt avvik her, vil det på samme måte som i 1993 bli vanskelig å si noe om graderingene mellom de andre partiene fordi jeg bare baserer meg på ett spørsmål.

Figur 5.2.7: Plassering på den religiøse variabelen ved skolevalget 1997

RV	0,04 (66)
SV	-0,03 (185)
AP	-0,03 (309)
SP	-0,01 (92)
KRF	0,42 (109)
V	-0,03 (98)
H	-0,01 (170)
FRP	-0,07 (264)

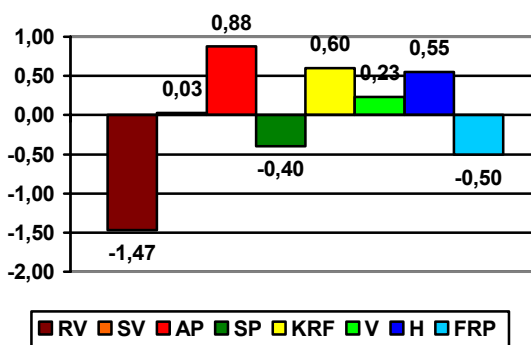

5. Tillit til demokratiet

Figur 5.2.8 viser velgergruppenes plassering på demokratidimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Dette gjennomsnittet var på 6,68.

Figur 5.2.8: Plassering på demokratidimensjonen ved skolevalget 1997

RV	-1,47 (70)
SV	0,03 (191)
AP	0,88 (313)
SP	-0,40 (88)
KRF	0,60 (109)
V	0,23 (99)
H	0,55 (173)
FRP	-0,50 (261)

Igjen ser vi at det er de samme partiene som er mest negative til hvorvidt demokratiet fungerer. RV-velgerne står i en særklasse, mens også velgerne til Senterpartiet og Fremskrittspartiet har klare negative avvik. Velgerne til Arbeiderpartiet har mest tiltro til at demokratiet fungerer. En forklaringsfaktor som sannsynligvis spiller inn her, er at Arbeiderpartiet satt med regjeringsmakten på det tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført.

5.2.2 Hvilken betydning har holdningsdimensjonene for valg av parti?

For å kunne si noe om hvilken betydning de fem holdningsdimensjonene har for partivalg, har jeg igjen gjennomført lineære regresjonsanalyser på samme måte som

tidligere. Den avhengige variabelen er dikotom, 0 for stemte ikke på partiet, og 1 for stemte på partiet, og de ulike holdningsdimensjonene er brukt som uavhengige variabler⁴⁶.

Tabell 5.2.9: Regresjonsanalyse for stemmegivning for førstegangsvølgere – skolevalget 1997

	RV		SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,010	0,118**	0,030	0,216**	0,012	0,073*	-0,005	-0,046
Offentlig-privat	-0,009	-0,089**	-0,011	-0,068*	-0,022	-0,103**	-0,007	-0,060*
Vekst-vern	0,005	0,025	0,034	0,120**	-0,031	-0,088**	0,015	0,073*
Religion	0,010	0,015	-0,082	-0,078**	-0,082	-0,062*	-0,002	-0,002
Demokratitillit	-0,015	-0,167**	-0,004	-0,028	0,029	0,168**	-0,005	-0,048
Konstant	0,146		0,173		0,137		0,091	
R2 (just)	0,047		0,090		0,056		0,008	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,012	0,106**	0,005	0,047	-0,002	-0,012	-0,056	-0,350**
Offentlig-privat	0,003	0,019	0,002	0,015	0,029	0,173**	0,016	0,080**
Vekst-vern	-0,000	-0,002	0,016	0,073*	-0,023	-0,081**	-0,025	-0,075**
Religion	0,272	0,323**	-0,030	-0,037	-0,009	-0,009	-0,062	-0,050*
Demokratitillit	0,002	0,019	0,003	0,028	0,013	0,098**	-0,005	-0,033
Konstant	-0,025		-0,025		0,010		0,475	
R2 (just)	0,123		0,007		0,046		0,181	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

Interessant nok er det ved skolevalget i 1997 bare to partier hvor dimensjonene gir en forklart varians på over 10%. Fremskrittspartiet har den høyeste, med 18,1%, og ikke uventet er det en restriktiv holdning i innvandringssspørsmål som har størst betydning for stemmegivning på partiet. I tillegg er en vekstholdning og ikke medlemskap i religiøs forening signifikant. Kristelig Folkeparti oppnår nest høyest forklart varians med 12,3%. For KrF er det to dimensjoner med signifikant betydning. En positiv holdning til innvandring og ikke minst medlemskap i en religiøs forening.

For de andre partiene har dimensjonene en forklart varians på under 10%. Alle partiene har dimensjoner med signifikant effekt for stemmegivning på partiet. For RV har en mistillit til demokratiet mest å si, mens det for SV er viktigst med en positiv holdning i innvandringssspørsmål. Det største utslaget for Arbeiderpartiet er en positiv plassering på demokratidimensjonen, mens en verneholdning er viktigst for Senterpartiet. Det samme er tilfelle for Venstrevelgerne, mens det, ikke

⁴⁶ Som tidligere har jeg også gjennomført en logistisk regresjonsanalyse. Denne ga de samme resultatene som den lineære regresjonsanalysen.

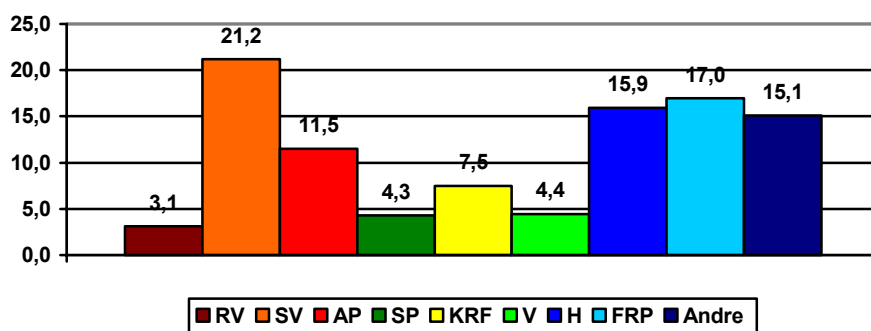
overraskende, er en positiv holdning til private løsninger som er viktigst for høyrevelgerne.

I og med at dimensjonene varierer noe fra valget fire år tidligere kan ikke resultatene sammenlignes direkte, men det kan se ut til at modellen har lavere forklart varians ved skolevalget i 1997 enn i 1993. Derimot kan jeg slå fast at det er de samme dimensjonene som er viktigst for KrF, V, H og FrP også i 1997, mens det for de andre partiene er noen forskjeller. Selv om det ikke er de samme dimensjonene som er de viktigste ved dette skolevalget, finner jeg at de dimensjonene som var viktigst i 1993, fortsatt er signifikante i 1997⁴⁷.

5.3 Skolevalget 2001

Skolevalgundersøkelsen viste følgende resultat blant førstegangsvelgerne som deltok ved skolevalget i 2001:

Figur 5.3.1: Stemmedfordeling ved skolevalget 2001 – førstegangsvelgere

Sosialistisk Venstreparti var den store valgvingereren i skolevalget med 21,2% oppslutning, en framgang på 8,6 prosentpoeng fra forrige skolevalg. Arbeiderpartiets oppslutning ble nesten halvert. Selv om framgangen var større ved Stortingsvalget 2001, hadde Høyre også framgang ved skolevalget. FrP beholdt oppslutningen fra skolevalget i 1997, mens de andre partiene opplevde tilbakegang⁴⁸. Avvikene kan oppsummeres i følgende tabell⁴⁹:

⁴⁷ Senterpartiet er et unntak. I 1993 hadde EU-dimensjonen størst effekt, men denne finnes ikke i 1997-analysen.

⁴⁸ Den høye andelen "andre", skyldtes i stor grad "humorpartiet" Det politiske parti, som sto for 8,5% av disse stemmene.

⁴⁹ På samme måte som ved de to foregående skolevalgene er ikke resultatene direkte sammenlignbare. Gruppen som stemmer på "andre" partier er mye større ved skolevalgene. I tillegg er

Figur 5.3.2: Avvik mellom skolevalget og Stortingsvalget – 2001

Parti	Resultat ved skolevalget	Avvik fra Stortingsvalget	Avvik fra Velgere under 30 år
RV	3,1	+1,9	-1,0
SV	21,2	+8,7	+0,8
AP	11,5	-12,8	-2,9
SP	4,3	-1,3	+0,6
KRF	7,5	-4,9	-2,1
V	4,4	+0,5	+0,7
H	15,9	-5,3	-14,1
FRP	17,0	+2,4	+7,0

Det største avviket fra Stortingsvalget finner vi for tredje gang for Arbeiderpartiet, og igjen har partiet markert lavere oppslutning blant førstegangselgerne ved skolevalget. SV var en av valgvinerne fra Stortingsvalget, og partiet hadde nest høyest oppslutning i gruppen under 30 år. Figur 5.3.2 viser at SV igjen er den store vinneren også ved skolevalget, og at avviket mellom oppslutning i skolevalg og oppslutning blant unge velgere ved Stortingsvalg er liten. Avvikene mellom unge velgere ved Stortingsvalg og førstegangselgerne ved skolevalget er også generelt lav, med to unntak. Høyre har hele 14,1 prosentpoeng høyere oppslutning blant de unge velgerne ved Stortingsvalget, mens FrP går 7,0 prosentpoeng tilbake fra skolevalget. Denne gangen er det Arbeiderpartiet, Kristelig Folkepartiet og Fremskrittspartiet som har størst variasjon i oppslutning ved skolevalget og blant de yngste velgerne ved Stortingsvalget.

5.3.0 Faktoranalyse og indekstruksjon

I alt 12 holdningsspørsmål i skolevalgundersøkelsen fra 2001 utgjorde grunnlaget for en faktoranalyse. Faktorladningene som analysen gav er presentert i figur 5.3.3. Denne analysen viser at det gir mening å kunne snakke om tre holdningsdimensjoner i datamaterialet. Faktor 1 er en innvandring – solidaritets dimensjon, faktor 2 er en offentlig – privat dimensjon og faktor 3 er en demokratidimensjon. Et problem som oppstår, er at spørsmålet om industriutbyggingen som jeg tidligere har brukt som et mål på vekst-vern dimensjonen, lader forholdsvis høyt på faktor 2. I mangel av et annet vekst-vern mål, velger jeg derfor å utelate dette spørsmålet fra faktor 2, men heller benytte spørsmålet som jeg har gjort i 1993 og 1997. På bakgrunn av

---

to av kolonnene (skolevalget og velgere under 30 år) hentet fra en valgundersøkelse, mens Stortingsvalget er det reelle valgresultatet.

Figur 5.3.3: Faktoranalyse av holdninger til politiske stridsspørsmål 2001. Varimax rotasjon.

	1	2	3	4
Det er en nasjonal oppgave å motta flyktninger og asylsøkere i samme omfang som i dag	0,792	-0,188	0,144	0,132
Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart	0,714	-0,264	0,063	-0,162
Bygge ut offentlige tjenester er viktigere enn skattereduksjon	-0,319	0,262	-0,167	-0,093
Markedskreftene bør i større grad enn nå styre den økonomiske utviklingen	-0,076	0,609	0,022	0,020
Vi bør redusere skattene på høye inntekter	-0,138	0,580	-0,021	0,043
Industriutbygging for å trygge økonomisk vekst	-0,149	0,471	0,026	-0,049
Hvor fornøyd er du med måten demokratiet virker på?	0,138	-0,041	0,651	-0,122
Hvor stor tillit har du til politikere	0,138	0,006	0,608	-0,082
Ved å stemme ved valgene, kan en være med på å bestemme hvordan samfunnet skal styres.	0,168	0,050	0,415	0,047
Holdning til kongehuset	-0,056	-0,012	0,225	0,020
Myndighetene bør hjelpe personer som ikke klarer seg	0,220	-0,143	0,100	0,617
Politikk er ofte for innviklet for alminnelige folk	0,125	-0,096	0,132	-0,367
Eigenvalue	2,67	1,68	1,2	1,1
Andel forklart varians	11,83	9,47	9,15	4,97

faktoranalysen vil jeg derfor bruke holdningsdimensjonene som beskrevet nedenfor. Enheter med missingverdier på mer enn en av variablene som inngår i de ulike indeksene er utelatt. Spørsmålene er kodet slik at de går i samme retning og deretter summert i en additiv indeks.

Innvandringsdimensjonen

Følgende spørsmål er en del av indeksen: "Det er en nasjonal oppgave å motta flyktninger og asylsøkere i samme omfang som i dag." og "Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart." Cronbachs alpha for indeksen er 0,76.

Offentlig – privat

I motsetning til i 1993 og 1997, viste faktoranalysen en underliggende holdningsdimensjon som kan betegnes som en offentlig-privat dimensjon. Denne indeksen er satt sammen av følgende spørsmål i undersøkelsen: "Markedskreftene bør i større grad enn nå styre den økonomiske utviklingen." og "Vi bør redusere skattene på høye inntekter". Chronbachs alpha for indeksen er 0,53⁵⁰.

⁵⁰ Som ved de to tidligere skolevalgene får jeg en lav Chronbachs alpha på offentlig-privat dimensjonen. Når jeg likevel tar dimensjonen med i analysen, begrunnes det igjen med at det er disse spørsmålene i datamaterialet som teoretisk kan knyttes til offentlig-privat dimensjonen. I og med at dimensjonen blir analysert ved alle tre valgene, vil det være interessant å se om jeg finner en sammenhengende tendens.

Tillit til demokratiet

Demokratiindeksen er satt sammen av følgende spørsmål i undersøkelsen: "Hvor fornøyd er du med måten demokratiet virker på?", "Hvor stor tillitt har du til politikerne?" og "Ved å stemme ved valgene, kan en være med på å bestemme hvordan landet skal styres.". Chronbachs alpha for indeksen er 0,58⁵¹.

Når det gjelder vekst-vern dimensjon og en dimensjon knyttet til moralsk-religiøse spørsmål, manglet det også i 2001 nok spørsmål til å avdekke disse. Jeg har igjen brukt samme mål for vekst – vern dimensjonen som i tidligere, dvs et enkeltspørsmål om industriutbygging: "Trenger industriutbygging for å trygge økonomisk vekst." Også når det gjelder den religiøse dimensjonen, bruker jeg samme målet som i 1993 og 1997, medlemskap i kirkelig eller religiøs forening. Disse to dimensjonene brukes under de samme forutsetninger og problematiseringer som i 1993.

Med disse indekskonstruksjonene og den tidligere problematiseringene i forhold til tradisjonelle konfliktlinjestrukturer i norsk politikk, vil den videre analysen av skolevalget i 2001 dreie seg om hvorvidt det er sammenheng mellom stemmegivning og plassering på følgende fem holdningsdimensjoner:

- 1) En innvandring – solidaritets dimensjon, som varierer fra 0 (negativ) til 8 (positiv).
- 2) En offentlig – privat dimensjon, som varierer fra 0 (offentlig) til 8 (privat).
- 3) En vekst – vern dimensjon, som varierer fra 1 (vekstorientert) til 5 (verneorientert).
- 4) En religiøs dimensjon, som varierer fra 0 (ikke medlem) til 1 (medlem).
- 5) En demokratidimensjon, som varierer fra 0 (mistillit til demokratiet) til 12 (tillitt til demokratiet).

5.3.1 Holdningsdimensjoner og stemmegivning

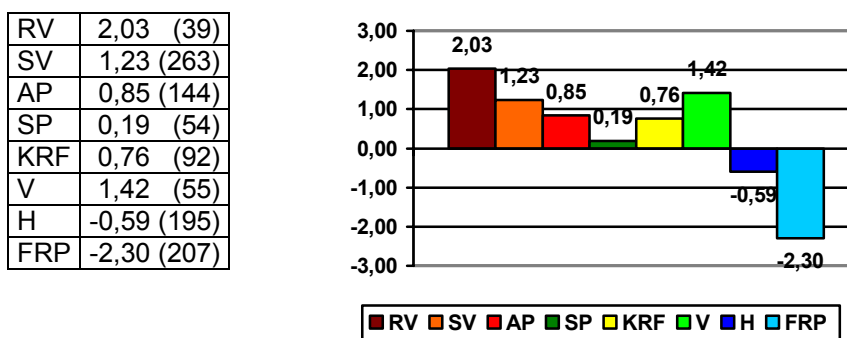
1. Innvandring – solidaritet

Figur 5.3.4 viser velgergruppenes plasseringer på innvandringsindeksen i forhold til gjennomsnittet. Den gjennomsnittlige plasseringen på indeksen var 4,53.

---

⁵¹ Denne alpha-verdien må igjen karakteriseres som lav. Dimensjonen tas med i analysen med samme begrunnelse som ved de to foregående skolevalgene.

Figur 5.3.4: Plassering på innvandring-solidaritet dimensjonen ved skolevalget 2001

Bilde av velgernes plassering på innvandring-solidaritets dimensjonen ved skolevalget i 2001 er forholdsvis likt de to foregående valgene som er presentert. Fremskrittspartiets velgere skiller seg klart ut med et negativt avvik fra gjennomsnittet, og velgerne til Rød Valgallianse og Sosialistisk Venstreparti skiller seg positivt ut. I motsetning til i 1993 og 1997 er det Venstres velgere som har det nest største positive avviket, og det positive avviket KrF-velgerne hadde ved de to foregående valgene, har blitt noe mindre. På samme måte som i 1997, men til forskjell fra 1993, har høyrevelgerne fortsatt et negativt avvik. Senterpartivelgerne, derimot, har nå for første gang et positivt avvik, som riktignok er lite.

Sett i forhold til Stortingsvalget i 2001 som ble presentert i forrige kapittel, er det også noen forskjeller. Her hadde de yngre velgerne til Høyre et positivt avvik, mens skolevalget altså viser et negativt avvik for høyrevelgerne. I velgermassen som helhet plasserer høyrevelgerne seg på gjennomsnittsverdien. På samme måte som i skolevalget, har også de yngre velgerne til Senterpartiet positive avvik. For velgermassen som helhet har partiets velgere derimot et negativt avvik⁵².

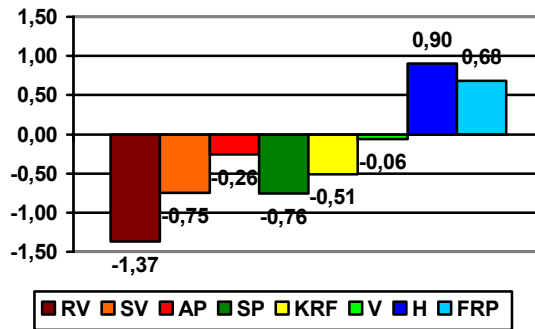
2. Offentlig – privat

Figur 5.3.5 viser velgergruppenes plassering på offentlig – privat dimensjonen i forhold til gjennomsnittsplasseringen. Denne var 3,95.

⁵² Disse analysene må ikke tolkes for langt, ettersom det var en forholdsvis lav N for Senterpartiet ved Stortingsvalget 2001.

Figur 5.3.5: Plassering på offentlig-privat dimensjonen ved skolevalget 2001

RV	-1,37	(38)
SV	-0,75	(253)
AP	-0,26	(132)
SP	-0,76	(54)
KRF	-0,51	(82)
V	-0,06	(56)
H	0,90	(191)
FRP	0,68	(204)

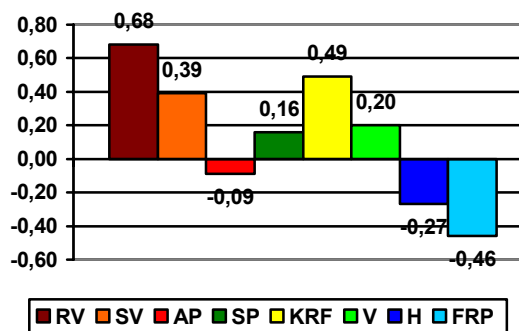
På samme måte som ved tidligere Stortingsvalg og skolevalg, er det Høyres velgere som i størst grad ønsker private løsninger. En interessant observasjon ved denne framstillingen er at Sp-velgerne har et klart større negativt avvik enn Ap-velgerne, og de plasserer seg faktisk ved dette skolevalget som like store tilhengere av offentlige løsninger som SV-velgerne. Til og med KrF-velgerne plasserer seg til venstre for Ap-velgerne på denne dimensjonen. I presentasjonen av Stortingsvalget 2001, fant jeg derimot et mer tradisjonelt bilde av denne dimensjonen.

3. Vekst – vern

Figur 5.3.6 viser velgergruppenes plassering på vekst – vern dimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Igjen er dette basert på kun ett spørsmål. Gjennomsnittssvaret på dette spørsmålet har verdien 3,18

Figur 5.3.6: Plassering på vekst-vern dimensjonen ved skolevalget 2001

RV	0,68	(36)
SV	0,39	(243)
AP	-0,09	(133)
SP	0,16	(50)
KRF	0,49	(87)
V	0,20	(56)
H	-0,27	(181)
FRP	-0,46	(197)

I likhet med skolevalget i 1997, viser det seg et tradisjonelt bildet av vekst-vern dimensjonen: FrP, H og Ap har velgere som er mer opptatt av vekst enn vern, mens det motsatte er tilfelle for de andre partiene. I tillegg til RV, peker KrF- og SV-

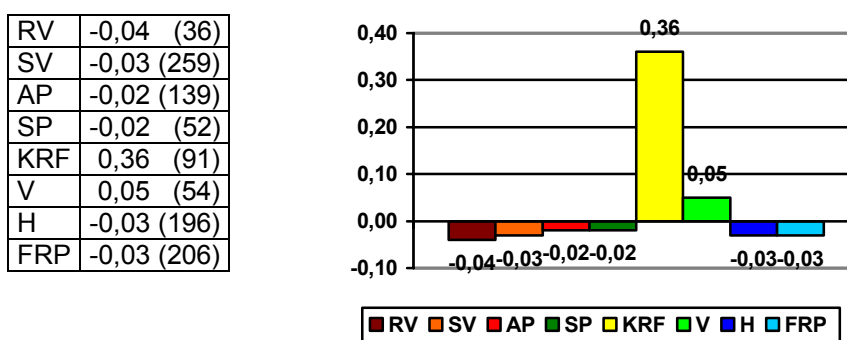

velgerne seg ut som de grønneste velgerne. Sammenlignet med Stortingsvalget samme år, ser vi at AP-velgerne ved skolevalget har et negativt avvik på dimensjonen. Ved Stortingsvalget hadde Aps unge velgere et positivt avvik. Venstrevelgerne markerte seg også i større grad som grønne velgere ved Stortingsvalget enn de gjorde ved skolevalget, men sammenligningen av størrelsen på avvikene er som sagt vanskelig ettersom det er ulik lengde på dimensjonene ved de to valgene.

4. Moral – religion

Figur 5.3.7 viser velgergruppenes plassering på den religiøse variabelen i forhold til gjennomsnittet. Gjennomsnittsverdien for denne dimensjonen var igjen på 0,1.

Figur 5.3.7: Plassering på moral-religion variabelen ved skolevalget 2001

Den eneste endringen som er å spore på den religiøse variabelen, er at KrF-velgerens positive avvik har blitt mindre. I 1993 var det på 0,56, i 1997 var det på 0,42, og nå i 2001 er det altså på 0,36. Men til tross for denne nedgangen er det fortsatt ingen tvil om at KrF-velgeren skiller seg fra andre velgere på denne dimensjonen.

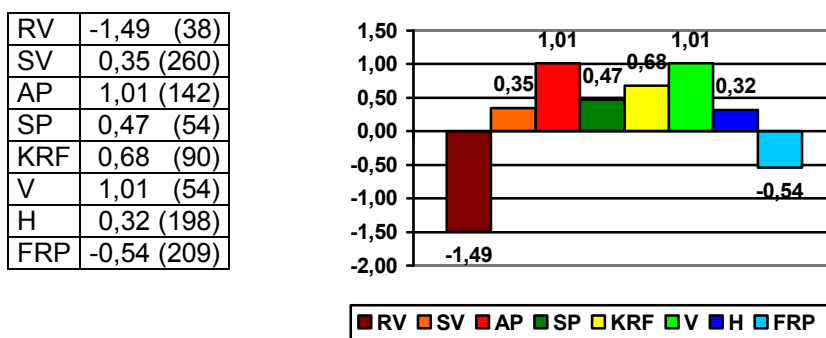
5. Tillit til demokratiet

Figur 5.3.8 viser velgergruppenes plassering på demokratidimensjonen i forhold til gjennomsnittet. Dette gjennomsnittet var på 5,38. For første gang får vi et resultat hvor kun to partier har negative avvik på demokratidimensjonen. RV-velgeren er fortsatt den mest skeptiske, og også Frp-velgeren har et negativt avvik.

Senterpartivelgeren har derimot blitt mer positivt innstilt til hvorvidt demokratiet

fungerer. Dette kan ha sammenheng med at partiet hadde regjeringsmakt deler av perioden mellom de to valgene, og det kan være en forklaring på hvorfor

Figur 5.3.8: Plassering på demokratidimensjonen ved skolevalget 2001

senterpartivelgeren nå i større grad mener at "Ved å stemme ved valgene, kan en være med på å bestemme hvordan samfunnet skal styres". Arbeiderpartivelgeren og venstrevelgeren hadde det høyeste positive avviket, og også disse to partiene hadde deltatt i regjeringer i den foregående perioden⁵³. SV og H deltok ikke i noen regjeringer, og deres velgere har heller ikke spesielt store positive avvik.

5.3.2 Hvilken betydning har holdningsdimensjonene for valg av parti?

Resultatene av åtte lineære regresjonsanalyser av de ulike dimensjonens betydning for å stemme på et parti presenteres i tabellen under. Den avhengige variabelen er igjen dikotom, 0 for stemte ikke på partiet, og 1 for stemte på partiet. De ulike holdningsdimensjonene er brukt som uavhengige variabler. Betakoeffisientene sier noe om dimensjonenes relative styrke for partivalget for ett og ett parti⁵⁴. Resultatene er vist i figur 5.3.9.

På samme måte som ved skolevalget i 1997, er det bare for KrF og FrP at dimensjonene gir en forklart varians på over 10%. For FrP sin del er den forklarte variansen på 20,2%. Det er kun to av dimensjonene som har signifikant effekt. Den ene er en vekstholdning på vekst-vern dimensjonen, men en restriktiv holdning i innvandrings spørsmål har fem ganger så stor betydning. For tredje skolevalg på rad

⁵³ Sentrumsregjeringen med KrF, Sp og V satt med regjeringsmakt fra høsten 1997 til våren 2000. Arbeiderpartiet overtok deretter, og satt perioden ut.

⁵⁴ En logistisk regresjonsanalyse gir de samme resultatene for alle partiene bortsett fra RV. Offentlig-privat og vekst-vern er ikke signifikante ved den framgangsmåten.

Figur 5.3.9: Regresjonsanalyse for stemmegivning for førstegangsvelgere – skolevalget 2001

	RV		SV		AP		SP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,009	0,141**	0,035	0,212**	0,017	0,131**	-0,002	-0,020
Offentlig-privat	-0,006	-0,072*	-0,019	-0,093**	-0,003	-0,016	-0,005	-0,049
Vekst-vern	0,009	0,065*	0,033	0,092**	-0,020	-0,071*	0,002	0,014
Religion	-0,014	-0,026	-0,137	-0,103**	-0,056	-0,054	-0,020	-0,031
Demokratitillit	-0,011	-0,166**	0,003	0,018	0,014	0,113**	0,004	0,046
Konstant	0,041		0,020		0,036		0,043	
R2 (just)	0,059		0,097		0,038		0,001	

	KRF		V		H		FRP	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Innvandring	0,001	0,014	0,011	0,129**	-0,010	-0,066*	-0,062	-0,409**
Offentlig-privat	-0,003	-0,027	0,005	0,045	0,031	0,173**	0,004	-0,022
Vekst-vern	0,018	0,084**	0,004	0,023	-0,006	-0,017	-0,026	-0,079**
Religion	0,254	0,310**	0,015	0,021	-0,043	-0,036	-0,012	-0,010
Demokratitillit	0,006	0,056	0,005	0,060	0,006	0,041	-0,002	-0,010
Konstant	0,006		-0,065		0,075		0,538	
R2 (just)	0,118		0,025		0,046		0,202	

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

er medlemskap i religiøs forening den enkeltdimensjonen som har størst signifikant effekt for stemmegivning på KrF. I tillegg har en verneholdning signifikant effekt.

RV, SV og H følger samme mønster som i 1997: Mistillit til demokratiet har mest å si for RV, en positiv holdning til innvadrings spørsmål har mest å si for SV, og et ønske om private løsninger har mest å si for H. For Arbeiderpartiet og Venstre sin del var det i 2001 viktigst med positive holdninger i innvandrings spørsmål. SP skiller seg ut med særdeles lav forklart varians, og ingen av dimensjonene har signifikant betydning for å stemme på partiet.

Som i 1997 ser vi at dimensjonene har mindre forklart varians enn ved 1993-valget. Derimot er det i stor grad de samme dimensjonene som er viktigst for de ulike partiene som fire år tidligere. Det eneste unntaket er Arbeiderpartiet. Her var tillitt til demokratiet viktigst i 1997, mens det i 2001 var en plassering på innvandringsdimensjonen som gav størst effekt.

5.4 Oppsummerende drøfting

Jeg startet dette kapittelet med å stille fire hovedspørsmål. Når det gjelder hvorvidt en kan finne igjen de samme konfliktlinjene og holdningsdimensjonene som ved Stortingsvalget, er svaret noe delt. Dette har også sammenheng med hvilke holdningsspørsmål som har blitt stilt i skolevalgundersøkelsene. Det er bare en innvandringsdimensjon som blir funnet ved alle tre valgene. Ved 2001-skolevalget fant jeg også en offentlig-privat dimensjon. I 1993 ble det ikke stilt spørsmål en kunne forvente gav denne dimensjonen. Derimot kunne en på bakgrunn av spørsmålene som ble stilt i 1997, forvente dette. Men så var ikke tilfelle. Analysen har med andre ord bekreftet det som ble slått fast i metodekapittelet: Mengden av og typen spørsmål som ligger til grunn for en faktoranalyse, har betydning for hvilke dimensjoner som avdekkes. Samtidig viser faktoranalysen av 1997-valget at det ikke er gitt å avdekke en holdningsdimensjon, i dette tilfelle offentlig-privat, bare fordi man tar med to spørsmål som en teoretisk kan knytte til denne dimensjonen. De to siste dimensjonene, vekst-vern og moral-religion, måtte jeg konstruere selv. Det er med andre ord vanskelig å gi et helt entydig svar på dette første spørsmålet.

Hvilke dimensjoner vi finner, henger altså sammen med hvilke holdningsspørsmål som stilles. Om vi hadde funnet de samme dimensjonene hvis de samme spørsmålene hadde vært stilt i de to undersøkelsene, kan jeg ikke si noe sikkert om. Det er likevel fristende å gå ut i fra at likhetene ville vært større. Denne antakelsen kan forsvares ved å se på innvandringsdimensjonen: Dimensjonen kommer til syne ved alle tre skolevalgene. I skolevalgundersøkelsene stilles det flere spørsmål som er knyttet til innvandringsdimensjonen, og flere av disse er likelydende med spørsmål stilt i valgundersøkelsene. Det er dermed fullt mulig å tro jeg hadde funnet, i det minste, flere av de samme dimensjonene hvis skolevalgundersøkelsene hadde inneholdt de samme holdningsspørsmålene som i valgundersøkelsene.

Ettersom et av målene med å ha skolevalg er en form for tilvenning til demokratiske valgprosesser, stilles det noen spørsmål om demokratiets funksjoner. Dette medfører at jeg ved hvert eneste valg finner en underliggende demokratidimensjon. Denne dimensjonen ser ut til å fange opp om ungdommen har tillitt til at demokratiet fungerer. Analysen viste også at det var en sammenheng mellom tillitt til demokratiet og partivalg. Fløypartiene RV og FRP har i større grad velgere som er misfornøyd

med demokratiet, noe som sannsynligvis henger sammen med at muligheten for regjeringsmakt har vært svært lav for disse to partiene.

Dimensjonenes betydning for stemmegivning ved skolevalgene har jeg vist at varierer fra valg til valg og fra parti til parti. Den relative betydningen av dimensjonene varierer også mellom partiene. En interessant endring som skjer fra 1993 til 2001 er at vi finner færre dimensjoner med signifikante effekter. RV er det eneste partiet hvor flere holdningsdimensjoner spiller en rolle i 2001-valget enn i de to foregående valgene. SV ligger hele tiden på det samme nivået, hvor fire dimensjoner har en signifikant effekt. Hos de andre partiene ser vi en nedgang i antall dimensjoner med signifikant effekt. Som nevnt, skilte også 2001-valget seg ut med lavere forklart varians for de fleste partier. Endringene i antall dimensjoner med signifikante effekter og nedgangen i forklart varians er argumenter for at modellen ser ut til å miste noe av sin forklaringskraft. Men som ved Stortingsvalgene er det forskjeller mellom partiene. Modellen oppnår hele tiden en forklart varians på rundt 10% for SV og rundt 12% for KrF. For FrP sin del øker modellens forklaringskraft fra 12,1% i 1993, via 18,1% i 1997 og ender i 2001 på 20,2%.

Det siste spørsmålet jeg stilte i starten av kapittelet, var hvilke forskjeller vi finner mellom førstegangselgerne og øvrige velgere? Resultatene er ikke direkte sammenlignbare. Skolevalgene er ikke reelle valg, og det er ikke de samme spørsmålene som ligger til grunn for konstruksjonen av dimensjonene. Rent matematisk vil det også kunne gi utslag for signifikante resultater at N er langt høyere for flere av partiene i skolevalgundersøkelsen. En mulig måte å sammenligne på er å se hvilken dimensjon som har høyest effekt for de ulike partiene ved de ulike valgene. I og med at RV ble utelatt fra analysen av Stortingsvalgene, må partiet også utelates i denne sammenligningen.

Sett under ett viser sammenligningen at den samme dimensjonen har størst betydning for førstegangselgere ved skolevalg og velgere over 30 år ved Stortingsvalg i 62% av tilfellene. Hvis man tar for seg ett og ett valg, blir fordelingen som følger: I 1993 og 1997 var den samme dimensjonen viktigst for partiene i 71% av tilfellene, og i 2001 i 43% av tilfellene. Dette kan med andre ord være en antydning om at det har blitt større forskjeller mellom yngre og eldre velgere, men

Figur 5.4.1: Sammenligning av dimensjon med størst signifikant betydning, skolevalg – Stortingsvalg.

Valgår	Parti	Dimensjon med størst signifikant betydning	
		Skolevalg	Stortingsvalg ⁵⁵
1993	SV	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	AP	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	SP	EU	Innvandring
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Innvandring	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
1997	SV	Innvandring	Vekst-vern
	AP	Demokrati	Offentlig-privat
	SP	Vekst-vern	Vekst-vern
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Vekst-vern	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
2001	SV	Innvandring	Offentlig-privat
	AP	Innvandring	Offentlig-privat
	SP	Offentlig-privat	Globalisering
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Innvandring	Offentlig-privat og vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	innvandring	Innvandring

samtidig er det for mange usikkerhetsmomenter knyttet til sammenligningsgrunnlaget. Et interessant funn i sammenligningen er at tre av partiene har den samme dimensjonen som den viktigste ved alle tre valgene. Moral-religion dimensjonen er viktigst for Kristelig Folkeparti, offentlig-privat dimensjonen for Høyre og innvandringsdimensjonen for Fremskrittspartiet. Vi har med andre ord sett en helt klar tendens for hvilke holdninger og standpunkter som har vært, er og muligens vil være viktige for disse tre partiene, uavhengig av om det er snakk om førstegangselgere eller øvrige velgere.

⁵⁵ Etter som jeg her er interessert i en sammenligning mellom de yngste velgerne og en eldre velgergruppe bruker jeg velgergruppen over 30 år.

KAPITTEL 6

Alternative perspektiver

6.0 Innledning

I kapittel 2 ble det gjort rede for kritikk av skillelinjemodellen i form av teorier om dealignment og realignment og postmaterialismetilnærmingen. Selv om jeg i hovedsak ønsket å konsentrere meg om skillelinjemodellen, vil jeg også se på i hvilken grad denne kritikken treffer når det gjelder de unge velgerne? Dette kapittelet skal forsøke å ta opp denne kritikken ved å svare på følgende delproblemstillinger:

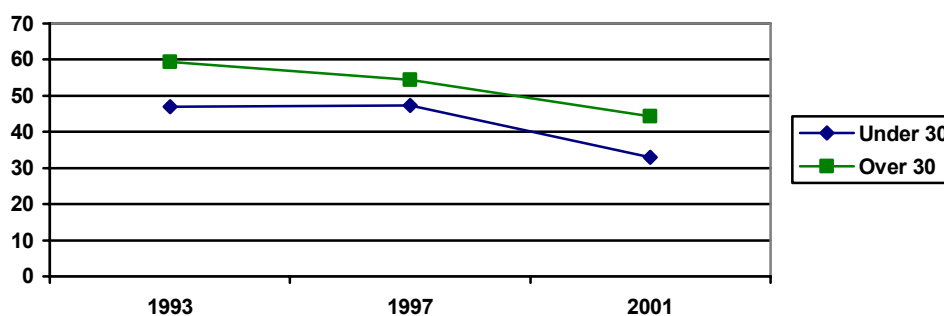
- Føler unge velgere seg knyttet til noe bestemt parti?
- Betyr de nyere skillelinjene mer for unge velgere enn for øvrige velgere?
- Hva tilfører mpm-tilnærmingen i forklaringen av unge velgeres stemmegivning?

6.1 Dealignment og realignment

Med dealignment menes en nedgang i andelen av velgere som føler seg knyttet til et bestemt parti (Dalton m.fl. 1984:233), mens realignment betegner en omforming eller et skifte i gruppene partiene baserer sin støtte på (Dalton m.fl. 1984:13). Når det gjelder dealignment blant unge velgere, kan utviklingen i partiidentifikasjon gjennom de tre valgene som er analysert, følges i figuren nedenfor:

Figur 6.1: Partitilknytning ved Stortingsvalgene 1993 – 2001

Figuren viser en svak økning i andelen av velgere under 30 år som føler tilknytning til et bestemt parti fra 1993 til 1997. Ved 2001-valget ser vi derimot en klar nedgang. På bakgrunn av disse tre valgene kan vi ikke trekke en klar konklusjon på om vi opplever en stor grad av dealignment blant unge velgere. Hvis en ser på utviklingen fra

Stortingsvalget i 1965 og fram til valget i 2001, kommer derimot en nedadgående tendens i følelsen av partitilknytning blant unge velgere klarere til syne⁵⁶. Figuren viser også at unge velgere føler seg mindre knyttet til politiske partier enn øvrige velgere. Denne svekkelsen av bånd mellom velgere og partier er en internasjonal tendens (Aardal m.fl. 2003:208). På sikt er det mulig partiene må endre sin måte å drive politikk på. En sannsynlig konsekvens er at kortsiktige faktorer vil få større betydning enn tidligere (Dalton m.fl. 2000).

Et uttrykk for realignment blant unge velgere vil være at nye konfliktlinjer er viktige for denne velgergruppen. Som beskrevet i teorikapittelet, kan to av dimensjonene fra analysen knyttes til ideologiske strømninger fra 1970-tallet: Innvandringsdimensjonen og vekst-vern dimensjonen. Analysen har vist at disse dimensjonene spiller en viktig rolle for forklaring av stemmegivning for flere av partiene. Innvandringsdimensjonen har hele tiden sterkest effekt for stemmegivning på Fremskrittspartiet, hvor en restriktiv holdning til innvandring er viktig. Ved valgene i 1993 og 1997 har dimensjonen også signifikant effekt for Sosialistisk Venstreparti, og partiet har plassert seg som en motpol til Frp. Vekst-vern dimensjonen har flere signifikante effekter. Den er hele tiden viktig for Arbeiderpartiets og Venstres unge velgere, og ved to av tre valg har den også signifikante effekter for velgerne til SV og Høyre. V og SV plasserer seg i verneenden av dimensjonen, mens AP og H plasserer seg i vekstenden.

Analysen har vist at de nyere holdningsdimensjonene spiller en viktig rolle for flere av partienes unge velgere. Men det betyr ikke nødvendigvis at de er viktigere enn dimensjonene med en karest tilknytning til Rokkan og Valens skillelinjemodell. Offentlig-privat dimensjonen og moral-religion dimensjonen spiller også en viktig rolle. Men det er klare forskjeller mellom partiene. Ved å plassere de "gamle" og de "nye" dimensjonene i blokker, vil en blokkvis regresjonsanalyse vise hvor mye den forklarte variansen øker som følge av at innvandring og vekst-vern blir tatt inn i analysen⁵⁷. De nye holdningsdimensjonene gir liten, eller ingen signifikant økning i

---

⁵⁶ 1965: 60,9% - 1969: 44,2% - 1973: 43,2% - 1977: 57,4% - 1981: 61,5% - 1985:62,6% - 1989: 51,5%

⁵⁷ Jeg har gjennomført blokkvise regresjonsanalyser for hvert enkelt parti ved alle valgene. Blokk 1 består av dimensjonene Offentlig-privat og moral-religion, mens blokk 2 i tillegg består av dimensjonene innvandring og vekst-vern. For 2001-valget er sentrum-periferi en del av blokk 1, mens

Figur 6.2: Endring i forklart varians fra modell 1 til modell 2 – velgere under 30 år

	SV			AP		
	1993	1997	2001	1993	1997	2001
Modell 1 R2 (just)	0,051	0,063	0,069	0,017	0,008	0,047
Modell 2 R2 (just)	0,088	0,149	0,113	0,029	0,026	0,071
Endring i R2	0,037**	0,086**	0,044**	0,012	0,018*	0,024*

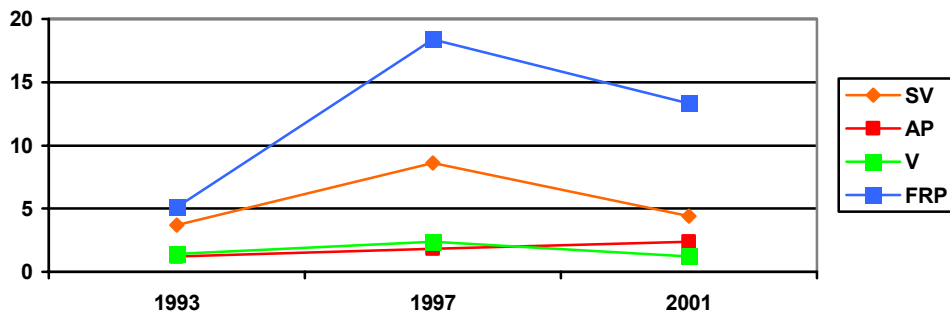
	SP			KRF		
	1993	1997	2001	1993	1997	2001
Modell 1 R2 (just)	0,026	-0,003	0,032	0,027	0,235	0,220
Modell 2 R2 (just)	0,032	-0,007	0,042	0,030	0,238	0,234
Endring i R2	0,006	-0,004	0,010	0,003	0,003	0,014*

	V			H			FRP		
	1993	1997	2001	1993	1997	2001	1993	1997	2001
Modell 1 R2 (just)	-0,003	-0,003	0,026	0,141	0,136	0,249	0,016	0,009	0,003
Modell 2 R2 (just)	0,011	0,021	0,038	0,138	0,143	0,282	0,067	0,193	0,136
Endring i R2	0,014**	0,024**	0,012	-0,003	0,007	0,033**	0,051**	0,184**	0,133**

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.
Verdiene markert med **, er signifikante på 0.01-nivået.

forklart varians for Senterpartiet, Kristelig Folkeparti eller Høyre. For disse partiene ser det derfor ut til at det er de gamle, konstituerende skillelinjene, som fortsatt er viktigst. De fire andre partiene ser i større grad ut til å ha lyktes i å fange opp unge velgere hvor de nyere dimensjonene er viktige. En oversikt over hvor mye den forklarte variansen øker når vi legger til dimensjonene innvandring og vekst-vern, presenteres i figur 6.3⁵⁸.

Figur 6.3: Endring i forklart varians fra blokk 1 til blokk 2 – velgere under 30 år

global-nasjonal er en del av blokk 2. Jeg er interessert i hvor mye forklart varians øker fra blokk 1 til blokk 2.

⁵⁸ Endringen i forklart varians er ikke signifikant for Venstre ved 2001-valget.

I analysen av Stortingsvalgene fant jeg at den forklarte variansen for Venstre ved de tre valgene generelt var lav. Den blokkvise regresjonsanalysen viser at de nye dimensjonene står for så godt som hele den forklarte variansen for stemmegivning på partiet ved valgene i 1993 og 1997. Etter at Venstre ble redusert til et miniparti i tiden etter EF-avstemningen i 1972, har partiet forsøkt å framstå som et miljøparti. I og med at vekst-vern dimensjonen spiller en viktig rolle for stemmegivning på partiet, ser det ut til at partiet har lyktes i dette, selv om det fortsatt ikke har ført til en stor økning i andel stemmer.

Figuren viser at FrP og SV er de to partiene hvor den forklarte variansen øker med flest prosentpoeng, spesielt ved valget i 1997. Analysen av unge velgeres stemmegivning viste at de ulike holdningsdimensjonene ga en forklart varians for stemmegivning på SV og FrP på henholdsvis 14,9 og 20,3%. For SV står de nye dimensjonene alene for 8,6%, og for FrP for hele 18,4% forklart varians. Selv om forklart varians går noe ned for disse partiene ved 2001-valget, er det fortsatt for SV og FrP at forklart varians øker mest når vi legger til dimensjonene som for alvor dukket opp på 1970-tallet. I og med at disse partiene ble dannet på 1970-tallet, virker det rimelig at disse dimensjonene er viktigere for disse partiene enn for andre partier.

En tilsvarende framgangsmåte på velgergruppen over 30 år gir mye av det samme bildet. Med unntak av FrP ved 1993-valget, er det V, SV og FrP som får en størst økning i forklart varians når vi legger til dimensjonene innvandring og vekst-vern. Dette gjelder særlig Venstre. Hele den forklarte variansen ved 1997-valget skyldes disse dimensjonene, og også ved de to andre valgene forklares langt det meste av den forklarte variansen for Venstre med innvandring og vekst-vern dimensjonen. Det ser med andre ord ikke ut til at det er stor forskjell mellom de unge velgerne og den øvrige velgermassen når det gjelder betydning av de nyere dimensjonene.

6.2 Nypolitikk og postmaterialismetilnærming

I teorikapittelet tok jeg opp Ingleharts postmaterialismetilnærming som et alternativ til skillelinjemodellen. Datasettet fra valgundersøkelsene i 1997 og 2001 gir mulighet for en analyse av materialisme-postmaterialisme dimensjonens betydning for stemmegivning. Analysen av Stortingsvalget viste at det var få forskjeller mellom velgere under og over 30 år på denne dimensjonen. I 1997 var det kun forskjeller i

SVs velgergruppe, og i 2001 var det kun forskjeller for Høyre. Den eneste gangen hvor mpm-dimensjonen gav signifikante effekter, var for Fremskrittspartiet ved valget i 1997. Her gav en materialistisk holdning på dimensjonen signifikante effekt for stemmegivning på partiet. For å kunne si noe om hvor mye en postmaterialistisk tilnærming har å si for stemmegivning, gjennomfører jeg på ny blokkvise regresjonsanalyser⁵⁹.

Figur 6.4: Endring i forklart varians fra modell 2 til modell 3 – velgere under 30 år

	SV		AP		SP	
	1997	2001	1997	2001	1997	2001
Modell 2 R2 (just)	0,149	0,113	0,026	0,071	-0,007	0,042
Modell 3 R2 (just)	0,149	0,111	0,026	0,071	-0,010	0,039
Endring i R2	0,000	-0,002	0,000	0,000	-0,003	-0,003

	KRF		V		H		FRP	
	1997	2001	1997	2001	1997	2001	1997	2001
Modell 2 R2 (just)	0,238	0,234	0,021	0,038	0,143	0,282	0,193	0,136
Modell 3 R2 (just)	0,237	0,233	0,023	0,037	0,140	0,279	0,203	0,134
Endring i R2	-0,001	-0,001	0,002	0,000	-0,003	-0,003	0,010*	-0,002

Verdiene markert med *, er signifikante på 0.05-nivået.

Analysen viser at det kun er for Fremskrittspartiet i 1997 at endringen i forklart varians er signifikant. Når en legger til mpm-dimensjonen, øker den forklarte variansen for stemmegivning på partiet fra 19,3% til 20,3%. Det er med andre ord ikke snakk om en stor økning. For alle andre partier er det, ved begge valg, snakk om endringer på under 0,5 prosentpoeng. Ingen av disse endringene er signifikante.

En sammenligning med velgere over 30 år viser noen forskjeller. Venstre har en signifikant, men liten, økning i forklart varians når en legger til mpm-dimensjonen i en blokkvis analyse av 2001-valget. Ved valget i 1997 gir det signifikante endringer i forklart varians for SV, SP, H og FrP når vi legger til mpm-dimensjonen. I alle disse tilfellene er det uansett snakk om små endringer i den forklarte variansen. Størst er det for SV i 1997. Den forklarte variansen for stemmegivning på partiet øker fra 11,7% til 12,8%.

⁵⁹ Jeg følger samme mal som i forrige avsnitt, og har nå lagt til en blokk 3 som inkluderer mpm-dimensjonen slik den framkommer i datasettene til 1997- og 2001-valget. Denne gangen ønsker jeg å se på endringen i forklart varians fra blokk 2 til blokk 3.

Mpm-dimensjonen ser med andre ord i det hele ut til å forklare lite av variansen i stemmegivningen på de ulike partiene. Analysen har vist at de ulike holdningsdimensjonene forklarer langt mer.

6.3 Treffer kritikken?

Skillelinjemodellen har måttet tåle en del kritikk, og i dette kapitlet har jeg sett på hvorvidt denne kritikken treffer. Vi har sett at velgere under 30 år i noe mindre grad enn velgere over 30 år føler seg knyttet til bestemte politiske partier. Og over tid er det snakk om en nedgang i følelsen av partiidentifikasjon for unge velgere.

Spørsmålet om de nye skillelinjene betyr mer for unge velgere enn for øvrige velgere ble stilt. I denne sammenhengen har jeg sett på om dimensjonene innvandring og vekst-vern betyr mer for de unges partivalg enn for øvrige velgere. Den blokkvise regresjonsanalysen viste at det var forskjeller mellom partiene. De nye skillelinjene står for det meste av forklart varians for stemmegivning på Venstre, og også mye for SV og Frp. Når det gjelder SP, KrF og H fant jeg ingen nevneverdig økning i den forklarte variansen. Arbeiderpartiet blir stående i en mellomstilling mellom disse gruppene. Jeg fant det samme bildet blant velgere over 30 år som i den yngste velgergruppen. Det ser med andre ord ikke ut til å være store forskjeller mellom aldersgruppene.

Postmaterialismetilnærmingen har blitt satt fram som et alternativ til skillelinjemodellen. Analysene viste at en mpm-dimensjon ikke tilførte store endringer i forklart varians for stemmegivningen. Den eneste signifikante endringen i forklart varians for unge velgeres stemmegivning var stemmegivning på FrP i 1997. Det var flere signifikante utslag i velgergruppen over 30 år, men disse gav samtidig kun en liten økning i forklart varians.

Kritikken av skillelinjemodellen treffer med andre ord bare delvis. Partitilknytningen er lavere, men gamle skillelinjer er fortsatt viktige for flere av partiene.

KAPITTEL 7

Avsluttende betraktninger

7.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg sammenfatte de funn analysene har gitt meg, og jeg vil så langt det er mulig, svare på de problemstillingene som ble reist innledningsvis. I tillegg vil det være naturlig å komme med noen generelle betraktninger omkring unge velgeres stemmegivning og hvilke konsekvenser dette vil kunne få for framtidens velgeratferd.

Med utgangspunkt i Rokkan og Valens skillelinjemodell ønsket jeg å kunne si noe om hvilken forklaringskraft denne har på unge velgeres stemmegivning. Jeg har gjort rede for hvordan modellen tidligere har blitt operasjonalisert, og jeg har i stor grad brukt samme mal. De ulike holdningsdimensjonene som har blitt påvist gjennom valgundersøkelsene, har blitt brukt som utgangspunkt for den empiriske analysen av Stortingsvalgene og Skolevalgene fra 1993, 1997 og 2001. I tillegg til å ta opp min hovedproblemstilling, ønsker jeg også å se på noen underordnede problemstillinger som er stilt tidligere i oppgaven. I mitt avslutningskapittel ønsker jeg derfor å gi svar på følgende spørsmål:

- Har skillelinjemodellen forklaringskraft for unge velgeres stemmegivning?
- Hvilke dimensjoner har betydning for de ulike partienes unge velgere?
- Er det store forskjeller mellom velgere over og under 30 år?
- Hvilke konsekvenser vil unge velgeres stemmegivning kunne tenkes å få for framtidens stemmegivning?

7.1 Skillelinjemodellens forklaringskraft for unge velgeres stemmegivning

I innledningskapitlet viste jeg til tendensen til at norske velgere i større grad kan omtales som ustabile, og at lojalitet til politiske partier på bakgrunn av sosiale strukturforhold har vist en klar nedgang. Dette står i kontrast til Lipset og Rokkans fastfrysingsteori (1967:50), som var et sentralt element i utviklingen av Rokkan og Valens skillelinjemodell. Denne modellen har vært et viktig analyseredskap i norsk valgforskning. Holdning til enkeltspørsmål har også blitt brukt som forklaringsfaktor for stemmegivning, men ved hjelp av faktoranalyse av velgeres holdningsspørsmål

har valgforskningen vist at holdninger i enkeltspørsmål oftest "henger i hop" innenfor de enkelte saksområdene (Aardal 2003:65). Denne framgangsmåten fungerer som en operasjonalisering av skillelinjemodellen, og jeg har også benyttet denne i mine analyser. Ved Stortingsvalgene har jeg hatt tilgang til ferdigkonstruerte dimensjoner i datasettene, mens jeg har gjennomført egne faktoranalyser av holdningsspørsmålene i skolevalgundersøkelsene.

Hovedkonklusjonen må bli at at skillelinjemodellen også kan brukes i en analyse av unge velgeres stemmegivning. Analysene har vist at modellens forklarte varians flere ganger er så høy at det fortsatt gir mening å bruke den.

Går en litt nærmere inn på analyseresultatene, ser en at modellens forklarte varians varierer mellom partiene. For de unge velgere er den høyest for Høyre ved Stortingsvalget i 2001. Modellen har hele tiden stor forklaringskraft for Høyres og SVs unge velgere ved Stortingsvalg. I tillegg til disse oppnår KrF og FrP høy forklart varians ved Stortingsvalgene i 1997 og 2001. Arbeiderpartiets høyeste forklarte varians kom ved Stortingsvalget i 2001, 7,1%. For de øvrige partiene og de øvrige Stortingsvalgene gav ikke modellen mer enn inntil 4% forklaringskraft. Analysen av skolevalgene viste flere av de samme tendensene, men også noen unntak. Den forklarte variansen var hele tiden høy for Sv, KrF og Frp. Det er selvsagt et viktig poeng at det ikke er helt sammenfall i hvilke dimensjoner som analyseres ved de to valgtypene, og en kan ikke foreta en direkte sammenligning.

Som beskrevet tidligere, har ulike studier vist at modellens forklaringskraft har hatt en synkende tendens. Derfor antok jeg at forklaringskraften ville være lavere for yngre velgere enn for øvrige velgere. Analysen viste derimot ikke en klar generell tendens til lavere forklaringskraft for yngre velgere. Dette har variert fra valg til valg og fra parti til parti. Skillelinjemodellen ser derfor ikke ut til å være en modell som bare passer på etablerte velgere, og en må derfor kunne regne med skillelinjemodellen som analyseredskap også i lang tid framover.

Den eneste klare tendensen som er påvist, er at den forklarte variansen for Arbeiderpartiets velgere over 30 år ligger rundt 5-6 prosentpoeng høyere enn for partiets yngre velgere ved alle tre valgene. Dette kan enten sees som unntak som

bekrefter regelen, eller det kan sees på som at Arbeiderpartiet er det partiet hvor det er størst forskjeller mellom de yngre velgerne og partiets øvrige velgere. I og med at Arbeiderpartiet også jevnt over har hatt mye lavere oppslutning i den yngste velgergruppen, er det ingen tvil om at partiet står overfor store utfordringer for å komme tilbake til gamle høyder.

Jeg analyserte tre Stortingsvalg, og det var derfor interessant å se på utviklingen i modellens forklaringskraft. Modellen oppnår høyest forklaringskraft for flere av partiene i 2001, og ingen partier oppnår høyest forklart varians ved det første valget jeg undersøkte. Dette kan en tenke seg har sammenheng med at det er flere variabler med i modellen i 1997 og 2001 enn det var i 1993. En lineær regresjonsanalyse av valgene i 1997 og 2001 hvor bare de fire dimensjonene fra 1993-analysen tas med, viser at dette delvis kan være riktig⁶⁰. Men både Arbeiderpartiet og Høyre oppnår likevel høyest forklart varians ved 2001-valget, og flere partier har høyere forklart varians ved 1997-valget enn ved 1993-valget. Det er derfor ikke grunnlag for å si at modellens forklaringskraft for velgere under 30 år har vist en generell nedgang, og man får altså nok en bekreftelse på at skillelinjemodellen må regnes med også i framtiden.

En annen antakelse jeg hadde, var at de nyere holdningsdimensjonene og materialisme-postmaterialisme dimensjonen ville gi modellen økt forklaringskraft for unge velgere. Jeg regnet også med at betydningen ville være større enn for velgerne over 30 år. I kapittel 6 gjorde jeg flere blokkvise regresjonsanalyser for å se hva de nyere holdningsdimensjonene tilfører modellen. På tilsvarende måte så jeg på hva mpm-dimensjonen tilførte. Analysene viste at de nyere holdningsdimensjonene betyr en god del for noen av partiene, og mest for partiene som ble stiftet på 1970-tallet. Jeg fant ingen store forskjeller mellom de to velgergruppene, og mine antakelser ble dermed avkreftet. Ettersom forskjellene mellom unge og øvrige velgere ikke var spesielt stor, er det derfor grunn til å anta at plassering på de eldre holdningsvariablene også vil ha en betydning i framtiden. Holdning til spørsmål som faller inn under offentlig-privat og den moralsk-religiøse dimensjonen vil fortsatt ha betydning for partivalg også i framtiden. Selv om nyere holdningsdimensjoner er

---

⁶⁰ Analyseresultatene fra disse regresjonsanalysene presenteres ikke her, men er gjort etter samme mal som analysene i kapittel 4.

viktige for noen partier, har de altså ikke erstattet de gamle dimensjonene, verken for unge eller øvrige velgere.

Et interessant funn i analysen var at mpm-dimensjonen ikke gav noen signifikante utslag i endring av modellens forklarte varians for velgere under 30 år. Det eneste unntaket var for FrP i 1997, men her var det kun snakk om en endring på ett prosentpoeng. Når det gjelder velgere over 30 år, var det noen flere signifikante endringer i forklart varians, men disse var små. I og med at det var flere endringer i forklart varians i velgergruppen over 30 år, står også dette i motsetning til mine antakelser.

I neste avsnitt vil jeg se på de funn jeg gjorde når det gjelder hvilke dimensjoner som er viktigst for de ulike partienes unge velgere. Til sist vil jeg ta for meg en annen av mine delproblemstillinger: Er det store forskjeller mellom unge velgere og den øvrige velgerskaren?

7.2 Hvilke dimensjoner er viktigst for de ulike partienes unge velgere?

I de to analysene har jeg brukt to forskjellige mål på unge velgere. Det kan derfor være interessant med en sammenligning av disse to gruppene. I valgundersøkelsene har jeg analysert velgere under 30 år, mens førstegangselgere har vært undersøkelsesenheten ved skolevalgundersøkelsene. En sammenligning stilt opp etter samme mal som i kapittel 5⁶¹, hvor jeg ser på hvilken dimensjon som har størst signifikant betydning for de to velgergruppene, er vist i figur 7.1.

Heller ikke denne gang blir sammenligningsgrunnlaget direkte ettersom det er litt ulike dimensjoner med i de to analysekapitlene. Figuren antyder likevel at det er mye sammenfall mellom velgere under 30 år og førstegangselgere i skolevalg. I 1993 er det 71% sammenfall, i 1997 57%, og i 2001 var det sammenfall i 43% av tilfellene. Disse tallene er i samsvar med sammenligningen i kapittel 5, med unntak for 1997-valget. Forskjellen ligger i at det ikke var noen signifikante effekter for Senterpartiets velgere under 30 år ved dette Stortingsvalget. Igjen finner jeg at det er for KrF, Høyre og Fremskrittspartiet det er 100% sammenfall ved alle valgene. Den religiøse

---

⁶¹ Se figur 5.4.1

Figur 7.1: Sammenligning av dimensjon med størst signifikant betydning, skolevalg – Stortingsvalg.

Valgår	Parti	Dimensjon med størst signifikant betydning	
		Skolevalg	Stortingsvalg ⁶²
1993	SV	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	AP	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	SP	EU	Moral-religion
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Innvandring	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
1997	SV	Innvandring	Vekst-vern
	AP	Demokrati	Vekst-vern
	SP	Vekst-vern	-
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Vekst-vern	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
2001	SV	Innvandring	Vekst-vern
	AP	Innvandring	Offentlig-privat
	SP	Offentlig-privat	Sentrum-periferi
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Innvandring	Sentrum-periferi
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	innvandring	Innvandring

dimensjonen er viktigst for KrF, offentlig-privat dimensjonen er viktigst for Høyre, og innvandringsdimensjonen er viktigst for FrP. Min analyse bekrefter dermed en tydelig tendens til hvilke dimensjoner som er viktigst for de yngre velgerne hos disse tre partiene.

7.3 Skiller unge velgere seg fra øvrige velgere? – utfordringer for partiene

En underliggende problemstilling for meg har vært å finne ut av om unge velgere skiller seg fra øvrige velgere. Og hvis de gjør det, hvilke utfordringer gir dette for de ulike partiene? Tidligere i dette kapitlet har jeg tatt for meg skillelinjemodellens forklaringskraft, betydningen av nye holdningsdimensjoner og mpm-dimensjonen. I det følgende vil jeg derfor kun gå inn på funn når det gjelder forskjeller i oppslutning om de ulike partiene, plassering på holdningsdimensjonene og forskjeller innad i de ulike partiene. Det vil i denne sammenheng også være naturlig å komme inn på noen

⁶² Etter som vi her er interessert i en sammenligning mellom førstegangsvelgerne i skolevalgundersøkelsen og yngre velgere ved Stortingsvalg bruker vi velgergruppen under 30 år.

av de utfordringene de ulike partiene står overfor i kampen om å kapre de unge velgernes stemmer.

I analysen av holdningsdimensjonene fant jeg flere forskjeller mellom velgere under og over 30 år. På innvandringsdimensjonen var yngre velgere hele tiden signifikant mer liberale enn øvrige velgere. Det samme funn gjorde jeg på den moralsk-religiøse dimensjonen. Også på vekst-vern dimensjonen fant jeg den samme forskjellen ved hvert eneste valg, yngre velgere var mer opptatt av vern. Hvis vi antar at det er snakk om forskjeller mellom generasjoner og ikke livssyklus-effekter, vil disse forskjellene kunne tyde på at det vil bli vanskeligere for partier som fronter en restriktiv innvandringspolitikk, en vekstholdning eller en restriktiv holdning til moralske spørsmål.

Ved å gå nærmere inn på gjennomsnittsplassering på disse dimensjonene ved de tre valgene, kan man også si noe om utviklingen. Det vil være mulig å antyde noe om det kan være snakk om generasjons- eller livssyklus-effekter, selv om analysen

Figur 7.2: Gjennomsnittsverdi på holdningsdimensjonene – 1993-2001.

	1993			1997			2001		
	Alle	Under 30	Over 30	Alle	Under 30	Over 30	Alle	Under 30	Over 30
Innvandring	8,79	9,37	8,60	9,41	10,15	9,21	10,08	11,04	9,85
Offentlig-privat	9,64	9,37	9,72	7,85	8,16	7,76	7,71	8,24	7,59
Vekst-vern	9,91	10,36	9,76	9,62	10,10	9,49	9,69	10,64	9,47
Moral-religion	10,59	11,48	10,31	10,80	12,50	10,32	11,84	13,87	11,36

dekker et for kort tidsrom til å si noe sikkert. Dimensjonene er som nevnt basert på en 20-punkts indeks. Selv om det er noen ulike spørsmål som ligger til grunn for indeksene, viser utviklingen et par interessante trekk. Unge velgere er hele tiden mer liberale i forhold til innvandringsspørsmål og moralsk-religiøse spørsmål. I tillegg ser vi en liberal endring i velgermassen som helhet over de tre valgene mine analyser dekker, og også innad i de to aldersgruppene: Gjennomsnittsverdien øker. På disse to dimensjonene antyder analysene at vi kan snakke om generasjonseffekter.

Ser en derimot på vekst-vern dimensjonen, finner man ikke den samme tendensen. Det er forskjeller mellom de to velgergruppene, men det er ingen store endringer over tid. Dette antyder derfor at når det gjelder synet på vekst-vern, er en livssyklus-effekt

en bedre betegnelse: Unge er mer opptatt av miljøvern, mens når man blir eldre overtar et mer positivt syn på økonomisk vekst.

Når det gjelder offentlig-privat dimensjonen var ikke bildet like klart. Ser vi på utviklingen gjennom de tre valgene, ser vi at gjennomsnittsverdien på indeksen har sunket noe. Velgerne ser med andre ord ut til å ha blitt større tilhengere av offentlige løsninger. Men i 2001 fant jeg at de yngre var mer åpne for private løsninger, og forskjellen mellom de under og over 30 år var ved dette valget signifikant. Det er med andre ord vanskelig å trekke fram en generell tendens i utviklingen på offentlig-privat dimensjonen.

Men selv om det var flere forskjeller i plassering på holdningsdimensjonene, fant jeg også flere likhetstrekk mellom de to velgergruppene. Ikke minst gjaldt dette hvilke partier som plasserte seg som motpoler på dimensjonene. Jeg tar i det følgende bare for meg de fire dimensjonene som ble analysert ved hvert valg⁶³.

Fremskrittspartivelgerne var de mest skeptiske til innvandring uavhengig av alderskutt, og velgerne til SV og Venstre plasserer seg i andre enden av skalaen. Høyrevelgerne var mest tilhengere av private løsninger, mens velgerne til Arbeiderpartiet og SV ønsket offentlige løsninger. Venstre og SV har de velgerne som er mest opptatt av verneinteresser, mens velgerne til FrP og H stiller seg på motsatt side. Et interessant aspekt i denne sammenhengen er at Arbeiderpartiet også pleier å ha vekstorienterte velgere. Analysen har vist at dette stemmer for velgere over 30 år, mens Arbeiderpartivelgerne under 30 år er mer opptatt av vern. Også på moral-religion dimensjonen avdekkes det få forskjeller mellom de to velgergruppene. KrF-velgerne er de mest restriktive, uavhengig av alder. Det er ikke like klart hvilke partier som står som en motpol til KrF, men en generell trend er at i velgergruppen under 30 år, står andre velgere lenger fra KrF-velgerne enn i gruppen over 30 år. I stor grad kan det derfor se ut som om de samme dimensjonene er viktige for de ulike partienes velgere, uavhengig av velgergruppe. Denne påstanden kan videre understøttes med analysene som har blitt gjort av hvor stor betydning dimensjonene har for valg av parti. Også her fant jeg flere likhetstrekk mellom de to velgergruppene. I 71% av tilfellene var det den samme dimensjonen som hadde

---

⁶³ Analysen av de ekstra dimensjonene ved 2001-valget kan følges i 4.5.1.1

størst signifikant effekt for stemmegivning på partiet. En oversikt presenteres i figur 7.3.

Figur 7.3: Sammenligning av dimensjon med størst signifikant betydning, under og over 30 år.

Valgår	Parti	Dimensjon med størst signifikant betydning	
		Under 30	Over 30
1993	SV	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	AP	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	SP	Moral-religion	Innvandring
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Vekst-vern	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
1997	SV	Vekst-vern	Vekst-vern
	AP	Vekst-vern	Offentlig-privat
	SP	-	Vekst-vern
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Vekst-vern	Vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring
2001	SV	Vekst-vern	Offentlig-privat
	AP	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	SP	Sentrum-periferi	Globalisering
	KrF	Moral-religion	Moral-religion
	V	Sentrum-periferi	Offentlig-privat og vekst-vern
	H	Offentlig-privat	Offentlig-privat
	FrP	Innvandring	Innvandring

For noen av partiene har analysen vist større forskjeller mellom velgergruppene enn for andre partier⁶⁴. Det var blant Arbeiderpartiets velgere jeg fant de største forskjellene. Her var det flere av dimensjonene som viste signifikante forskjeller på alle valgene. Forskjellene på vekst-vern dimensjonen ble nevnt i forrige avsnitt, og i tillegg var det hele tiden forskjeller på dimensjonene moral-religion og innvandring. Også Høyre hadde en dimensjon hvor det hele tiden var signifikante forskjeller mellom de to aldersgruppene, nemlig moral-religion dimensjonen. For de andre partiene var det færre signifikante forskjeller mellom velgere under og over 30 år.

Det er særlig i SV og Ap jeg har funnet store forskjeller i oppslutning mellom yngre og øvrige velgere. Sosialistisk Venstreparti har ved alle valg hatt signifikant høyere oppslutning blant velgere under 30 år enn velgere over 30 år. Partiet har i tillegg hatt en høyere oppslutning ved skolevalgene enn ved Stortingsvalgene, men det er bare i

⁶⁴ Jf. figur 4.5.1

1993 at oppslutningen var vesentlig høyere enn i den yngste velgergruppen ved Stortingsvalget samme år. Oppslutningen om Arbeiderpartiet ved Stortingsvalgene er vesentlig lavere i den yngste aldersgruppen, men forskjellen var ikke signifikant i 1997. Ved skolevalg har oppslutningen om partiet ligget hele 15-20 prosentpoeng under resultatene fra Stortingsvalgene. Tendensen er dermed motsatt for de to partiene på venstresiden. Arbeiderpartiets utfordring blir å forme en politikk som gjør at unge velgere igjen slutter opp om partiet, mens SVs utfordring blir å holde på de unge velgerne.

I analysen av holdningsdimensjonene i kapittel 4 fant jeg flere forskjeller mellom unge og øvrige Arbeiderpartivelgere. De unge Arbeiderpartivelgerne var ved alle valg mer liberale i innvandringsspørsmål, mer verneorienterte og mer liberale i moralske spørsmål enn partiets øvrige velgere. Dette er helt på linje med de generelle forskjellene jeg fant mellom unge og øvrige velgere. Figur 7.2 antydte at forskjellene på innvandrings- og moral-religion dimensjonen har å gjøre med generasjonseffekter, og det kan dermed tyde på at Arbeiderpartiet må endre politikk på disse områdene for å oppnå høyere oppslutning blant unge velgere. For SV sin del, kan det være en fordel at partiets velgere alltid har vært blant de mest liberale på disse to dimensjonene. Hvis velgermassen som helhet dreier i en liberal retning, kan en kanskje tenke seg at flere føler seg mer hjemme i SVs politikk på disse områdene. Analysene i kapittel 4 viste at en liberal holdning til innvandring hadde signifikant effekt for stemmegivning på SV i 1993 og 1997.

For de andre partiene var det bare signifikante forskjeller i KrFs velgergruppe i 1993. Partiet fikk her klart større oppslutning i gruppen over 30 år. KrF har i tillegg ligget rundt 5 prosentpoeng lavere ved skolevalgene enn ved Stortingsvalgene. Mine analyser har vist at unge velgere er mindre restriktive i moralske spørsmål, og dette er også et generelt utviklingstrekk i hele velgermassen. Når nettopp en restriktiv holdning til moralske spørsmål har stor betydning for å stemme på Kristelig Folkeparti, er dette utvilsomt en utfordring for partiet. Spørsmålet er om partiet skal fortsette å holde på tradisjonelle "kristne" saker, eller om det f.eks. må fokusere på bistands- og fattigdomspolitik. Selv om jeg ikke fant signifikante forskjeller på innvandringsdimensjonen for KrF, viste analysene at unge KrF velgere var mer

liberale i innvandrings spørsmål og mer positive til u-hjelp enn partiets øvrige velgere både i 1997 og 2001.

Figur 7.2 viste at det er en generell tendens til at velgeren har blitt mer positive i innvandrings spørsmål. Ettersom FrP ved alle valg har fått mange stemmer fra de som ønsker en restriktiv innvandringspolitikk, kan en spørre om denne tendensen vil føre til at færre stemmer på partiet? Endringen i synet på innvandring vises også hos

Figur 7.4: Gjennomsnittsverdi på innvandringsdimensjonen for FrP-velgere – 1993-2001.

	1993			1997			2001		
	Alle	Under 30	Over 30	Alle	Under 30	Over 30	Alle	Under 30	Over 30
Innvandring	5,11	4,46	5,41	4,75	5,23	4,6	5,74	6,64	5,58

FrP sine velgere. Figur 7.4 antyder at partiets yngre velgere ikke er like innvandrings skeptiske i 2001 som velgerne under 30 var i 1993. Et interessant poeng er at mens de yngste velgerne var mest skeptiske i 1993, snudde dette ved de to neste valgene. Når det gjelder utviklingen i syn på innvandring hos FrP-velgere over 30 år ser vi ingen klar tendens. Analysene i kapittel 4 viste at innvandringsdimensjonen var den viktigste for FrPs unge velgere ved alle tre valgene. Hvis utviklingen fortsetter slik tabell 4 antyder, må FrP vinne unge velgere på andre områder enn ved å ønske en restriktiv innvandringspolitikk.

7.4 Avslutning

I denne oppgaven startet jeg med å vise til noen trender i valgforskningen. Velgere omtales som ustabile, velgervandringene mellom valg øker, og mye tyder på at selve valgkampen vil få økt betydning i framtiden. Som en følge av dette har det blitt reist kritikk mot den tradisjonelle skillelinjemodellen som ble utviklet av Rokkan og Valen på 1960-tallet. Etter en redegjørelse av teoriene bak skillelinjemodellen, av hvordan modellen har blitt operasjonalisert, og av metodiske utfordringer knyttet til å bruke modellen på unge velgere, fulgte min analyse. I tillegg til å se på hvilken forklaringskraft modellen har på unge velgere, har jeg også sett på noe av kritikken mot modellen.

Min analyse har vist at skillelinjemodellen fortsatt kan være et nyttig utgangspunkt i studiet av norsk politikk, også når det gjelder yngre velgere. Det er fortsatt slik at

velgeres holdninger til enkeltspørsmål ser ut til å "henge i hop", og dette gjelder også yngre velgere. Flere av disse dimensjonene har rot i den opprinnelige skillelinjemodellen, mens andre har vært med på å utvide denne. Analysen har også vist at det nok er noen forskjeller mellom velgere under og over 30 år når det gjelder plassering på dimensjonene, men likhetene er også mange. Ikke minst gjelder dette hvilke dimensjoner som er viktigst for partiene. Et nokså entydig bilde viste at det i hovedsak var de dimensjonene som tradisjonelt har vært viktige for partiene, også var viktige for yngre velgere.

Men selv om det er de tradisjonelle dimensjonene som er viktige, står flere av partiene overfor utfordringer i kampen om de unge velgerne. Vi har sett antydninger til en forskyvning i holdningsmønsteret. Særlig gjelder dette syn på innvandring og på moralsk-religiøse spørsmål. I forrige avsnitt pekte jeg på at dette kan være en utfordring for partiene som gjerne har frontet et mer restriktivt syn på disse dimensjonene, KrF og FrP. SV har tradisjonelt stått sterkt blant de unge, men vil partiet klare å holde på velgerne? Arbeiderpartiet har slitt med å få oppslutning blant de yngste velgerne. I skrivende stund er resultatet fra Stortingsvalget og skolevalget 2005 nettopp kommet. Skolevalget viste at KrF fortsatt taper terreng hos de yngste, mens FrP har blitt kåret til skolevalgets vinner med en framgang på over 10 prosentpoeng fra 2001. Samtidig er Arbeiderpartiet i framgang blant unge velgere, også de med en framgang på over 10 prosentpoeng. SV opplever en tilbakegang fra tidligere år, og også Høyre får en tilbakegang fra det gode valget i 2001. I likhet med de tre foregående Stortingsvalgene, viste også årets Stortingsvalgresultat at skolevalget fungerer som en indikator på hvilken vei valgvinden blåser. Det er alltid nyttig for partiene å kapre unge velgere, og kampen om disse vil fortsette ved alle framtidige valg.

Noen ord om analysene av skolevalgene til slutt. Jeg har argumentert for at disse undersøkelsene fanger opp førstegangsvelgernes ståsted bedre enn valgundersøkelsene fordi N er så mye høyere. Analysene viste at det ikke stilles nok holdningsspørsmål i skolevalgundersøkelsene til å finne de samme holdningsdimensjonene ved disse valgene. Ved å benytte meg av noen enkeltspørsmål som mål på de uavhengige variablene i modellen, forsøkte jeg å gjøre en tilsvarende analyse som for Stortingsvalgene. Til tross for få

holdningsspørsmål, viste analyseresultatene mye av det samme som analysene av Stortingsvalgene. Men det var flere metodiske problemer knyttet til disse analysene, og hvis en ønsker å kunne si noe sikrere om skillelinjemedellens forklaringskraft og betydningen av de ulike holdningsdimensjonene for førstegangsvelgeres stemmegivning, vil en være avhengig av enten å gjennomføre en egen spørreundersøkelse eller håpe at antall holdningsspørsmål i skolevalgundersøkelsene økes.

Litteraturliste

- Allardt, Erik & Petti Pesonen (1967): "Cleavages in Finnish Politics", i S. M. Lipset & S. Rokkan: *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, New York: The Free Press
- Bartolini, Stefano og Peter Mair (1990): *Identity, competition, and electoral availability. The stabilisation of European electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berglund, Frode (2003): "Ungdom og valgdeltakelse", i Fredrik Engelstad & Guro Ødegård: *Ungdom, makt og mening*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Berglund, Frode (2004): *Partiidentifikasjon og politisk endring : en studie av langsiktige partitilknytninger blant norske velgere 1965-1997*. Oslo: Unipax
- Bjørklund, Tor (2001): "Hvor godt egnet er "skillelinjemodellen" til å forklare norske velgeres partivalg i tidsrommet 1945-1997?", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årgang 42, nr 1.
- Christophersen, Knut Andreas: *Databehandling og statistisk analyse med SPSS*. Oslo: Unipub
- Dalton, Russel J., Scott C. Flanagan & Paul A. Beck (1984): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies. Realignment or Dealignment?*, Princeton: Princeton University Press.
- Enger, Kristine og Trond Pedersen (1998): *Skolevalgets intervjuundersøkelse 1997 : resultatrapport*, NSD-rapporter nr. 113. Bergen: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Franklin, Mark, Tom Mackie and Henry Valen (1991): *Electoral Change. Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hellevik, Ottar (2002): *Forskningsmetode I sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Holmberg, Sören (2000): *Välja parti*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princeton: Princeton University Press.

Jensen, Anders Todal (1993): *Verdivalg. Ny massepolitikk i Norge*. Oslo: ad Notam Gyldendal.

Kim, Jae-On og Charles W. Mueller (1978): *Factor Analysis. Statistical Methods and Practical issues*. London: Sage publications.

Knutsen, Oddbjørn (1988): "Partipolitiske skillelinjer i avanserte industrisamfunn", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*: 155-175, årgang 29.

Libæk, Ivar et. al. (2002): *Historie 2 – Verden og Norge etter 1850*. Oslo: Cappelen.

Lidén, Hilde og Guro Ødegård (2002): "Ungt engasjement. Ungdoms samfunnsengasjement og lokalpolitiske deltakelse" *NOVA Rapport 6/02*
Oslo:NOVA

Lipset, Seymour M. & Stein Rokkan (1967): "Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction.", i Lipset, Seymour M. & Stein Rokkan: *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.

Listhaug, Ola (1989): "Gamle og nye modeller i valforskninga: Eit oversyn", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årgang 30, side 339-360.

Moe, Kyrre (1997): Venstre-høgreskillelina på veljar- og partinivå i norsk politikk, 1969-1993. Hovedfagsoppgave i sammenlignende politikk ved Universitetet i Bergen.

Rokkan, Stein (1987): *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rokkan, Stein og Henry Valen (1962): "Mobilization of the Periphery: Data in Turnout, Party Membership and Candidate Recruitment in Norway". *Acta Sociologica*, vol 6:111-158.

Rokkan, Stein og Henry Valen (1964): "Regional Contrasts in Norwegian Politics: A Review of Data from Official Statistics and from Sample Surveys", i E. Allardt & Y. Littunen: *Cleavage, Ideologies and Party Systems. Contributions to Comparative Political Sociology*, Helsinki: Transactions of the Westermarck Society.

Skog, Ole-Jørgen (1998): *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Valen, Henry (1969): "De politiske partiene", i Ola Johnsrud og Tore Sandberg: *Politisk ABC*, Oslo: Gyldendal.

Valen, Henry (1992): *Valg og politikk – et samfunn i endring*, Oslo: NKS-forlaget, 2. utgave.

Valen, Henry & Stein Rokkan (1974): "Norway: Conflict Structure and Mass Politics in a European Periphery", in R. Rose (ed.): *Electoral Behavior: A Comparative Handbook*, London: Collier Macmillan Publishers.

Valen, Henry, Bernt Aardal og Gunnar Vogt (1990): *Endring og kontinuitet. Stortingsvalget 1989, Sosiale og økonomiske studier 74*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Valen, Henry og Bernt Aardal (1983): *Et valg i perspektiv: En studie av Stortingsvalget 1981* Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Aardal, Bernt (1994): "Hva er en politisk skillelinje? En begrepsmessig gjennomgang", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årgang 35, nr 2.

Aardal, Bernt og Henry Valen (1995): *Konflikt og opinion*. Oslo: NKS-forlaget.

Aardal, Bernt m.fl. (1999): *Velgere i 90-årene* Oslo: NKS-Forlaget

Aardal, Bernt m.fl. (2003): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W.Damm&Søn AS

Aardal, Bernt m.fl. (red.) (2004): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget